

Simen Aamodt Kjendseth

Design for demokratisk beslutningstaking

Folk og folkevalgte i informasjonssymbiose

Januar 2020



Design for demokratisk beslutningstaking

Folk og folkevalgte i informasjonssymbiose

Simen Aamodt Kjendseth

Industriell Design

Innlevert: Januar 2020

Hovedveileder: Ida Nilstad Pettersen

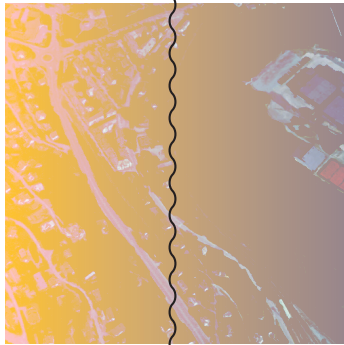
Medveileder: Jóhannes Blöndal Sigurjónsson
Casper Boks

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for design

DESIGN FOR
DEMOKRATISK
BESLUTNINGS-
TAKING



MASTEROPPGAVE AV
SIMEN AAMODT KJENDSETH
INSTITUTT FOR DESIGN VED NTNU



FORORD

Denne masteroppgaven ble skrevet ved Institutt for Design, ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet høsten 2019.

Det er en utforskende oppgave av egen utforming, med den hensikt å gå inn i et dypere teoretisk grunnlag for brukerforståelse av beslutningstaking. Jeg har ikke fått noen føringer eller støtte fra noen offentlige eller private aktører, og er ikke medlem av noe politisk parti.

Jeg vil takke jentene i arbeidsland og gutta på gulvet, for fjas og fokus. Takk til de håpløse og fordømte, de inspirerende og oppmuntrende. Og takk til den tålmodige trioen av akademiske formyndere - Ida, Johannes, og Casper - for deres veiledning.

For hun vi mistet og han vi fikk.
Familien betyr alt.

Simen Aamodt Kjendseth

SAMMENDRAG

Denne oppgaven utforsker hvilke grep som kan gjøres for å styrke og effektivisere vår demokratiske modell på lokalnivå, slik at den blir skikket til å takle utfordringer store og små i vår tid, og samtidig styrker grenserommet og diskursen mellom folk og folkevalgte.

Tilnærmingen er sentrert rundt en litteraturstudie innenfor rammer og prosesser forbundet med beslutningstaking, samt påfølgende analyser. Funnene omhandler blant annet befolkningens evne til å tilegne seg (rett) informasjon, og bruke informasjonen til å ta veloverveide valg. For å lykkes bør vi tøyde de mange kreftene som påvirker vår dømmekraft, motvirke dem i noen tilfeller, og ellers belyse dem. Videre bør vi alltid ha et så godt og nyansert beslutningsgrunnlag som mulig, med pålitelig og mangfoldig input. Og vi bør bygge nettverk som kultiverer relasjoner rett for å fremme engasjement og skape en nærere og mer fleksibel representasjon.

Innsikten og drøftingen dreies mot retningslinjer for hvordan å forstå og designe for beslutningsstøtte med rot i prosessen, rammene og drivkreftene som former valgene vi tar som mennesker. Et endelig beslutningsverktøy er også beskrevet, bestående av et digitalt felles innsiktshjelpemiddel med rammeverk for store og små spørsmål i lokalsamfunnet.

ABSTRACT

This thesis explores ways in which we may strengthen and streamline our democratic model at a local level, so that it is equipped to meet challenges large and small in our time, and at the same time improves the interface and discourse among electorate and elected officials.

The approach is centered around a literature review concerning the framework and processes for decision making, as well as related analyses. The findings deal with the people's ability to acquire (the right) information, and use it to make informed choices. To succeed, we should harness the many forces that influence our judgment, counteract them in some cases, or otherwise illuminate them. We should also always have the best and most nuanced basis for decisions possible, consisting of reliable and diverse input. And we should form networks that cultivate relations properly to spur engagement and create a more intimate and flexible representation.

The insight and discussion pivots toward guidelines for understanding and designing for decision support, anchored in the process, frames and driving forces that shape the choices we make as people. A final decision-making tool is outlined, consisting of a joint digital insight mechanism revolved around questions large and small in the local community.

INNHold

INTRODUKSJON	8
Bakgrunn	9
Oppdrag	12
Rammer og fokus	14
Representasjon: Hva gjør den interessant og viktig?	14
Informasjonssymbiosen: Hvorfor?	16
Digitale tjenester: Hva mer kan de tilføre?	17
Problemstilling	18
METODER OG FREMGANGSMÅTE	20
Tilnærming	22
Metodikk og prosess	24
Tidlig kvalitativ innsikt	24
Litteraturarbeid og diskusjon	26
Idéfase	27
INNSIKT	28
Rammene for beslutninger	30
Demokratiets form og funksjon	30
Tilstanden til den demokratiske prosessen	36
Utfordringer og utviklinger	40
Beslutningsprosessen på brukernivå	47
Intern prosessering og kognisjon	48
Beslutningens drivkrefter	56
Mellommenneskelig innvirkning	62
Eksterne justeringer	68
Kollektiv evne	73
Informasjons- og interaksjonslandskap	80
Informasjonslandskapet	81
Medier	85
Krysningsrom	91
Nøkkelinnsikt	96
Generelle funn	97
Beslutningens økosystem av påvirkning	100

ANALYSE & DRØFTING	104
Opplysning	106
Bevisstgjøring	106
Tilgjengelighet	109
Engasjement	111
Oppnåelse	111
Tilknytning	113
Tillit	115
Pålitelighet	116
Gjensidighet	120
Løsningsorientering	122
Retningslinjer	122
Svar på problemstillingen	131
UTFORMING	132
Interaksjonsbetraktninger	134
Datagrunnlag	134
Visualisering	135
Bruker og relasjoner	136
Delkonsepter	137
KONSEPT: GENIUS LOCI	140
Funksjonalitet	142
Gjennomførbarhet	146
Impact	147
Politisk/demokratisk	147
Samfunnsmessig	149
Fremtidig utvikling	150
Refleksjon	152
Konklusjon	153
KILDER	154



INTRODUKSJON

BAKGRUNN

Demokratier presses:

Demokrati er lett å ta for gitt i vår tid, med robuste institusjoner og jevnt over høy levestandard. Dette til tross for at demokratier er på sviktende grunn globalt (Freedom House, 2019a; Pew Research Center, 2017). Kun 20 land anses som fulle demokratier, som tilsvarer 4.5% av verdens befolkning (The Economist Intelligence Unit, 2018), og land som tradisjonelt likner vårt faller på rangeringen. Slike land ser tegn til mer autoritære tendenser, og en befolkning som revurderer viktigheten og verdien av demokratiet; en konsekvens av et opplevd underskudd på folks innflytelse eller mangel på økt velstand. Her til lands har vi både objektivt høyt demokratinivå, og komparativt høy tillit fra velgerne (Heiervang & Enge, 2019). Likevel er det risikabelt å tenke at vi er immune for demokratisk erosjon; selv om vi skulle være i en særstilling, er det viktig å belyse svake punkter og utrede forbedringspotensialet til våre institusjoner og prosesser.

Nye politiske virkeligheter:

Større vendinger i det politiske landskapet er ikke noe nytt, men samfunnsutviklingen og endringsraten i vår tid kan medføre ukjent politisk lende på kort tid. I nyere tid har partier som Folkeaksjonen nei til mer bompenger (FNB) og Storbritannias Brexit Party tydelig vist hvordan nye partier raskt kan få betydelig oppslutning. Samtidig går de store styringspartiene tilbake over hele Europa, og bidrar til en politisk virkelighet som er mer fragmentert og mindre forutsigbar (NTB, 2019). Denne utviklingen - og endringstempoet - gjør at demokratiet virker tjent med å åpne for endringer og fleksible støtteløsninger, for å forbli oversiktlig og navigerbart for både velgere og folkevalgte.

Mobilisering og engasjement:

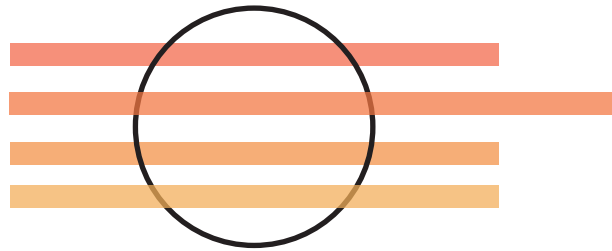
Å kunne delta demokratisk er et privilegium ikke alle benytter seg av. Til tross for mye engasjement og økning i valgdeltakelse blant unge ved lokalvalget i 2019, er andelen førstegangselgere på litt over halvparten, et tall som synker til litt under halvparten når annengangselgere stemmer (Kleven, 2019a, 2019b). Selv med en respektabel total valgdeltakelse på 65 prosent ved det siste lokalvalget, er det svært mange som velger å ikke delta, og tall på valgdeltakelse sier lite om engasjementet til de som bruker stemmeretten. Å gå i dybden på hva som engasjerer og hvordan engasjementet kan omsettes til aktiv mobilisering, vil i det minste kunne gi økt forståelse av velgermassen. Forhåpentligvis vil det også lyse vei mot å øke deltagelse og møte kommende generasjoners preferansemønstre.

Fremmedgjøring og polarisering:

Demokrati som sosialt samarbeidsprosjekt er på gyngende grunn når avstanden øker mellom makthavere og befolkning, og også grupper imellom. Selv med høy tillit til demokratiet, ser vi tegn på sviktende tillit til politikerne, som igjen kan fostre politikerforakt (DIFI, 2019; Mikkelsen, 2019). Profesjonaliseringen av partier og politikere hjelper ikke nødvendigvis på fremmedgjøringen (Saglie, Allern, & Østerud, 2019), og en spissere diskurs i politikken og polarisering henger tett sammen. I representative demokratier er nettopp koblingen mellom folk flest og deres representanter så sentral at denne utviklingen må tas på alvor.

Informasjonskanaler og sårbarhet:

Endringer gjør seg også gjeldende i den politiske informasjonssfæren, der syn på troverdighet og sannhet blir utfordret, i en hverdag med enorme mengder informasjon som i økende grad er vanskelig å kvalitetssikre (Hendricks & Hansen, 2016). Tradisjonelle medier må vekte sin misjon mot kommersielle hensyn, og sosiale medier tar en stadig større andel oppmerksomhet, mens det iboende demokratihåpet overveldes av misinformasjon og støy. Politikere dreies mot mediepersonligheter, og policy blir mer som salgspunkter å regne. Det resulterende, totale informasjonsøkosystemet styres av ingen og kan utnyttes av mange, med potensielt negative utfall for alle parter i demokratiet.



OPPDRAG:

Bakgrunnen for oppgaven viser tegn på et visst press, en viss slitasje, og en resulterende avstand mellom representanter og representerte. En modell utformet for å forvalte alles mening mer effektivt, viser seg å ikke alltid være like engasjerende og tilfredsstillende. Og den nære relasjonen som symboliserte likhet kan ha gått tapt i alt mylderet.

Uansett vil det være et gode å bekjentgjøre oss med representasjonens mørke og lyse sider, og jobbe med å holde den fortsatt relevant. Om det er for å stå imot udemokratiske krefter, forberede oss på omveltninger vi ikke kan forutse, eller gjenvinne en viss kontroll på informasjonsflyten. Eller for å bringe deltakerne i demokratiet nærmere hverandre, og forvalte politisk engasjement på en konstruktiv måte.

Ingen enkeltperson kan løse denne typen komplekse problemer som tærer på demokratiet, men en kan starte en konstruktiv prosess som innebærer både problemforståelse og et arbeid om å utrede løsninger. Her vil en designers spesielle innfallsvinkel komme godt med, som generalist og sammenkobler av ulike løsningsalternativer, brukerperspektiver og teknologier.

Med mangel på domenespesifikk kunnskap kommer også en mangel på respekt for etablerte normer innenfor feltet; og dette kan i mange tilfeller fostre innovasjon. Det er mange som kan gjøre grep, og noen vil alltid være mer skikket enn andre. Men som designer skal jeg løse problemer, og som spesialisert innen interaksjonsdesign, kan jeg knapt se for meg noe mer meningsfylt å bryne meg på.

Masteroppgave for student Simen Aamodt Kjendseth

Design for demokratisk beslutningstaking: Folk og folkevalgte i informasjonssymbiose

Designing democratic decision-making: Electorate and elected officials in an information symbiosis

Representasjonsmekanismen i demokratiet er velutviklet, men har også sine svake punkter. Avgjørende for at denne tolkningen skal være en bærekraftig modell, er en upåvirket og effektiv informasjonsutveksling som gjør at valg tas på rett grunnlag i begge ender: Det gjelder for hvorvidt representantenes avgjørelser tas forankret i befolkningens synspunkter, og tilsvarende at velgere gir sin stemme til en representant som virkelig arbeider for deres interesser.

Denne oppgaven vil utforske hvordan en digital tjeneste kan utformes for å optimere informasjonsflyt mellom folk og folkevalgte, og med det indusere velbegrunnede og veloverveide valg i begge ender av demokratiet. Ved å ta utgangspunkt i informasjonsøkosystemet som fostrer beslutningsgrunnlag for velgere og de valgte i dag - samt de tekniske mulighetene med et digitalt system - vil et endelig konsept ta sikte på relevans og realistisk implementering i vår tid, men også ta stilling til holdbarhet på sikt. Hovedfokuset avgrenses til representasjon på lokalt nivå.

Oppgaven vil blant annet inneholde:

- Utforskende arbeid med litteraturstudie og kvalitativ innsikt fra aktuelle aktører og brukere
- Analytisk arbeid med diskusjon av prioriteringer og viktigste funn
- Idégenererende arbeid og drøfting av mulige løsninger
- Detaljering av konsept

Oppgaven utføres etter ”Retningslinjer for masteroppgaver i Industriell design”.

Ansvarlig faglærer (hovedveileder ID): Ida Nilstad Pettersen

Biveiledere: Casper Boks, Jóhannes Blöndal Sigurjónsson

Utleveringsdato: 02.09.19

Innleveringsfrist: 24.01.20



Ida Nilstad Pettersen

Ansvarlig faglærer

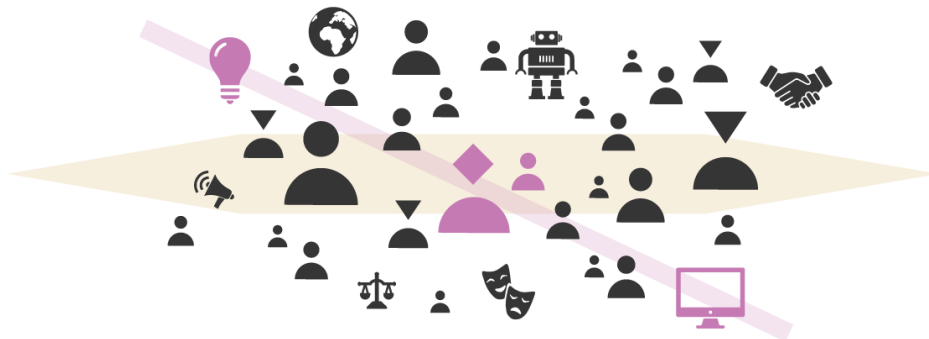
Trondheim, NTNU, dato

3/9 -19



Ole Andreas Alsos

Instituttleder



RAMMER OG FOKUS:

I utgangspunktet beskriver jeg et svært omfangsrikt problemområde, som i oppgaven er hensiktsmessig å fokusere inn på enkelte grunnleggende temaer og antakelser. Disse vil utgjøre praktiske grenser for utforskningen og utformingen.

I forhold til kontekst vil oppgaven spesifikt ta for seg representasjonsmekanismen på lokalt nivå. Fokusområdet for problemløsning blir en hypotese om at bedre beslutningstaking er forankret i bedre innsikt. Og løsningsarbeidet begrenses til utforming innen et digitalt medium.

Representasjon: hva gjør den interessant og viktig?

Den liberale, demokratiske narrativ baseres på at fri vilje foster autoritet, og at velgeren vet best. Det er et skjørt konsept som er avhengig av vår tro på alle rundt oss til å avgjøre vårt felles beste, men det er også en vakker visjon av det beste vi kan få til om vi samarbeider. Representasjon er blitt en naturlig, praktisk løsning på folkestyre i større skala, og tar samarbeidsvisjonen et steg videre; til et punkt der vi gir vår tillit til andre innbyggere så de kan forvalte vår vilje på våre vegne. Allerede her ser vi de komplekse relasjonsdynamikkene demokratiet vårt setter sin lit til. Og skal vi fortsette med å holde prosessen høyt, så må vi gjøre alt vi kan for å styrke velgeren

som beslutningstaker, og befeste tilliten til representanter ved å styrke dem som beslutningstakere.

En grunnleggende antakelse for denne oppgaven er da at representativt demokrati er den styreform vi er best tjent med. Det betyr ikke at modellen slipper unna kritiske skråblikk, men jeg vektet den i realiteten ikke opp mot alternativer. Med andre ord tar jeg ikke stilling til om en annen styreform, for eksempel teknokrati eller direkte demokrati som en bedre overordnet løsning. Jeg skyr imidlertid ikke unna å låne ett og annet prinsipp fra disse modellene for å lage bedre, mer helhetlige løsninger.

Lokalnivået i det norske demokratiet har en rekke egenskaper som gjør oppgavens fokus aktuelt, og som gjør en endelig løsning interessant for bruk. I første omgang er det snakk om et omfang som er mer hensiktsmessig og passende, med behov for tettere kontakt og innsiktsdeling, og som tar for seg mer dag-til-dag problemstillinger for politikken. Og ikke bare er det en praktisk ressurs for representanter å lære innbyggerne å kjenne, men det kan være konstruktivt å bygge en mer intim relasjon utover kun formelle kanaler.

Selv om oppgaven vil forsøke å behandle innbyggere og representanter som likeverdige beslutningstakere så lenge det lar seg gjøre, så er det tilfeller hvor deres beslutningsgrunnlag og beslutningstakinger arter seg forskjellig. Hovedfokus vil uansett være en manøvrering mot en generelt rettferdig representasjon og en jevn og velsmurt dynamikk. I praksis vil nok kanskje brorparten av fokuset vinkles fra velgernes perspektiv, men det er også det som danner grunnsøylen for den demokratiske gevinsten.

For det er innbyggerne som primært kan støttes til å delta mer og applisere sine evner, om vi skal oppfylle og ivareta demokratiske grunnprinsipper. Og ikke bare gir det mening prinsipielt, men også i praksis: deres lokalinnsett, kreative kraft, og meningsmangfold kan tenkelig gi bedre løsninger og beslutninger politisk. Dette er naturligvis ikke et nytt innfall, og befolkningen har allerede en rekke kanaler for å påvirke lokalpolitikk indirekte. Det er dog fortsatt en ikke ubetydelig avstand til den faktiske beslutningstakingen, som igjen kan gjøre at engasjement eller innsikt går tapt. Myndiggjøring kan med andre ord handle om mer enn å ha mulighet, og oppgaven vil ta stilling til hvilke omstendigheter som styrker befolkningens bidrag. Når det er sagt, så er det ikke nødvendigvis rett å øke deltakelse i isolasjon; det er viktig at de som deltar i demokratiet gjør det på rett grunnlag, og at en eventuell økning i deltakelse kommer i takt med andre tiltak som øker tillit og kvalitet.

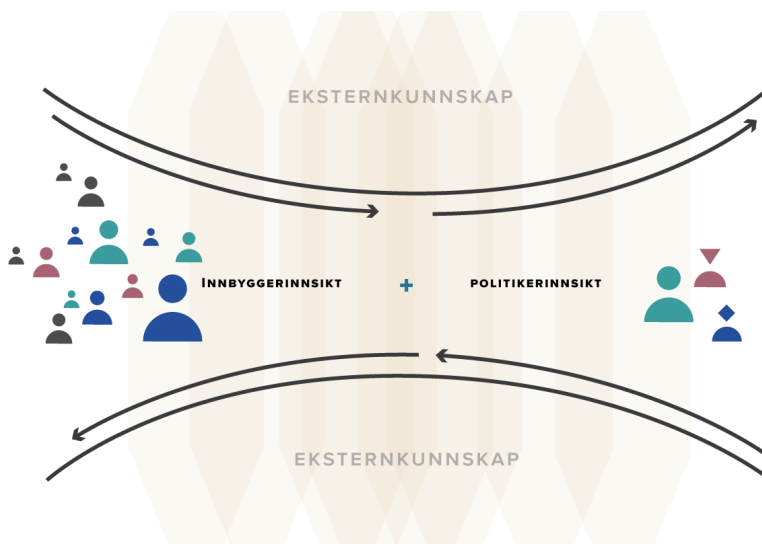
Informasjonssymbiosen: Hvorfor?

Informasjon er på mange måter fundamentalt for demokratiet. De som skal ta endelige valg og bestemme (velgere eller makthavere), skal ideelt sett også drøfte og vurdere aktuelle samfunnsforhold, en omstendelig prosess som krever mengder av informasjon for å fungere rett. Der disse beslutningene spiller hovedrollen, bæres de av informasjonsgrunnet. Og selv om det ikke alltid er slik at informasjon representerer sannhet, eller at sann informasjon stimulerer kloke beslutninger, later det til å være et godt anslag for hvor en kan gjøre grep, spesielt i kontekst av vår tids teknologiske muligheter.

Informasjon får også en ekstra dimensjon når det er snakk om representasjonen. For i en relasjon der en part skal forvalte andres meninger og ta felles beslutninger, virker det åpenbart at informasjon om de man representerer - deres følelser, behov, innsikt, og vilje - er av stor verdi for å kunne oppfylle ens rolle. Og det er

en sentral tese i denne oppgaven, hvordan den rette informasjonen kan aggregeres, analyseres, og legges frem, slik at den gir en konstruktiv innsikt for å rettlede beslutninger og med det naturlig styrke representasjonen i begge ender.

Like sentralt er det at dette gjøres slik at utvekslingen går begge veier, og oppleves som en likeverdig og meningsfylt interaksjon. Her kommer den tiltenkte symbiosedynamikken inn, der et ideelt sett engasjerende informasjonslandskap kan gi endelig beslutningstaking optimert for de som bidrar. Understøttende for denne retningen er den analoge situasjonen mellom vanlige velgere og de folkevalgte; sett utenom eksisterende innsikt, bør valget til en part i stor grad baseres på innsikt som sier noe om den andre part. Om slik informasjonsutveksling lykkes, vil den gjensidige nytteverdien utgjøre en bekreftelse på åpenhet, likhet, og den andre parts demokratiske betydning.



Digitale tjenester: hva mer kan de tilføre?

Det er mye snakk om digitalisering, men det er også vanskelig å få til rett. Det eksisterer en vesentlig skepsis, av gode grunner, men det er også mange feiloppfatninger. Digitalisering i seg selv løser naturligvis lite, men endringstempoet i samfunnet gjør at vi må tenke nytt på hvilke løsninger som kreves for å holde representasjonsmekanismen smidig og relevant. Klarer vi å effektivisere og aktualisere krysningspunktet mellom folk og folkevalgte, så har det mest sannsynligvis en vesentlig digital komponent.

Det er mange ankepunkter som relaterer til sikkerhet og misbruk når en snakker om digitalisering og demokrati i samme setning. Samtidig kan selskaper og nasjoner allerede analysere og manipulere elektoratets preferanser og valg enklere enn noen gang. Uansett er den teknologiske utviklingen umulig å stoppe, og i den finnes en enorm mulighet for å utnytte menneskers potensiale og engasjement. Om ikke myndigheter benytter seg av muligheten til å svømme medstrøms i denne utviklingen, vil andre aktører ta styring og med det dominere folks oppmerksomhet og virkelighet, på et nivå som i alt unntatt best-case scenarier er udemokratisk.

Klarer vi derimot å sikkert tøyte teknologiske verktøy til å tjene folkets beste, kan vi vise at stat og teknologiske fremskritt går hånd i hånd. Å bruke teknologi for å gi en dypere innsikt åpner for å assistere oss med kunnskap, løsninger og beslutningsstøtte vi aldri ellers ville hatt. Det er klart det følger med mange fallgruver, men det kan ikke skremme oss fra å prøve. Vi må bare ta en rekke strikte forholdsregler.

I mange sammenhenger virker teknologien, og særlig internett, som et universalmiddel mot demokratiets svakere punkter, men det er viktig å holde beina på bakken og utforme såpass samfunnssentrale tjenester med stor omhu. Informasjon opplyser ikke uten videre, og kommunikasjon skaper ei heller automatisk enighet. Mulighet til å delta garanterer ikke oppslutning, og teknologisk støtte gjør ikke alle brukere til kloke beslutningstakere. Vi må med andre ord gå i dybden for å forstå teknologiens potensiale, og aller viktigst: forstå menneskene som skal utøve sine demokratiske retter og plikter.

PROBLEMSTILLING

Med en fokusert visjon som bakteppe, kommer umiddelbart mange spørsmål å søke svar på gjennom innsiktsarbeid og drøfting. At en optimert informasjonsflyt partene imellom ville gi bedre beslutninger var mitt utgangspunkt, men det ble raskt klart at en funksjonell problemstilling måtte ta for seg noe mer av kompleksiteten.

For hvordan bygger vi mennesker - velgere og folkevalgte - våre beslutningsgrunnlag? Veier noen kilder tyngre enn andre, og hvilke kilder til påvirkning er vi selv ikke klar over? Hva kommer innenfra, og hva determineres av vår rolle sosialt eller som samfunnsaktører? Hvor motstandsdyktige er vi for eksternt press, og hvor sterk er vår overbevisning når vi nærmer oss endelige valg? Hva får oss til å

oppsøke innsikt i utgangspunktet, eller for å revidere vår mening? Slike spørsmål indikerer at hverken innsikt eller beslutninger er helt avklarte konsepter. En siste justering må til.

Den opprinnelige tesen hviler tungt på kraften til informasjon alene, men det er en del implisitte problemstillinger knyttet til demokratisk beslutningstaking. En realistisk dynamikk for å styrke beslutningstaking vil med andre ord kreve mer enn bare velutformet opplysning; informasjonsprosessen avhenger også blant annet av en motiverende faktor og en troverdighetsfaktor. Og den viktigste forståelsen må finnes dypere enn teknologi og demokratikontekst: den må finnes i de basale, menneskelige drivkreftene som styrer oss alle.

Hvordan styrke demokratisk representasjon gjennom forståelse av menneskers prosess og rammer for å ta beslutninger, og slik fremme opplysning, engasjement og tillit i en felles digital plattform?



An aerial photograph of a city street grid, overlaid with a semi-transparent orange filter. A white location pin is visible on the right side of the image, pointing to a specific intersection. The text 'METODER OG FREMGANGSMÅTE:' is printed in large, bold, black capital letters across the center of the image.

METODER OG FREMGANGS- MÅTE:

"If I had an hour to solve a problem I'd spend 55 minutes thinking about the problem and five minutes thinking about solutions."

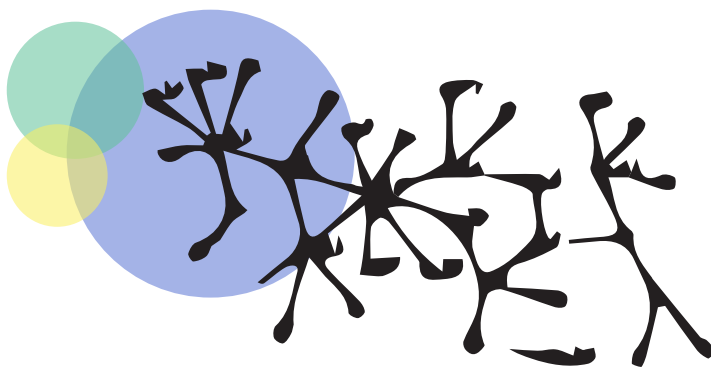
– Albert

"A brilliant solution to the wrong problem can be worse than no solution at all: solve the correct problem"

– the Don

"Make your work reliant on quotes, and you'll know you've got nothing to say."

– Unknown



TILNÆRMING

Det instinktive for en designer er å ta utgangspunkt i praksis. Vi er formgivere samme hvor stort eller abstrakt det vi former er. Våre ideer og hypoteser kan testes og styrkes i praksis gjennom for eksempel prototyping og brukertesting. Men vi er også opptatt av problemforståelse og har et samfunnsansvar enten vi jobber kommersielt eller idealistisk. Da kan en teoretisk tyngde være rett for designarbeidet.

Teori har imidlertid en litt mer uavklart plass i designfaget. Vi kan bruke andres forskning og akademisk arbeid som utgangspunkt for en mer løsningsorientert

prosess, teori kan validere designerens egne analyser eller observasjoner, men det er ikke like ofte at designere går inn i teorien og prosesserer innsikten til å være direkte og primær driver for utformingen av endelig design. Selv om i praksis det er det som er designerens grunnleggende *raison d'être*: å oversette innsikt om verden til praktisk funksjonalitet.

En slik overordnet tolkning av designerens misjon åpner opp mulighetene for den metodiske fremgangsmåten. Samme hvor populær en gitt metodikk er eller hvor etablert en god praksis er, vil jeg argumentere for å alltid ta et steg tilbake og vurdere

hva som gir mest nytte i den spesifikke designprosessen. I dette tilfellet innså jeg hvor sentralt problemforståelse ville bli for å finne rette løsninger: Slik det artet seg handlet denne oppgaven mer om hvordan lokaldemokratiet kan prinsipielt styrkes og holdes høyaktuel, enn en tjeneste for å forenkle eller supplere daglig kommunalt arbeid.

Opgaven kan i lys av dette beskrives som en utforskende interaksjonsdesignoppgave, bygget rundt en brukerstudie i politisk beslutningstaking. I et forsøk på å se forbi symptomatiske problemer og nærme meg rotårsaker, søkte jeg en overordnet brukerinnsikt, muligens på bekostning av en mer personlig komponent. Fordelene med å studere brukere på et overordnet nivå er imidlertid ikke ubetydelige: det gir en generalisert innsikt som gjelder alle ved å gjelde ingen; en teoretisk tyngde ved at teorier og empiri har gjennomgått akademisk validering; og en praktisk part med å ikke selv samle store mengder data. Hypotesen og håpet er at en faktisk kan oppfylle en brukersentrert tilnærming, selv når den hviler tungt på teoretisk basis og generell empiri.

Den teoretiske tilnærmingen møter raskt en spisset - men fortsatt akademisk altfor vid - problemstilling. Heldigvis er det mulig å ta noen flere formålstjenlige hensyn i grenselandet mellom akademisk arbeid

og praktisk design. Filtringen av funn vil i all hovedsak være spisset underveis slik at innsikt og analyse er brukbart som fundament for en digital tjeneste. Og med tanke på en bred og nærmest ubegrenset tematikk er ikke poenget å skulle ta for seg alt, men snarere å skape nyvinning gjennom helheten ved å koble sammen ulike områder, noe et dypdykk ikke oppnår på samme måte.

Likevel nærliggende å skissere områdene som har diktert innsiktsarbeidet, og de er forsøkt å tilstrekkelig dekke rammene for og prosessen med å ta beslutninger. Statsvitenskap, atferdsøkonomi, kognitiv og sosialpsykologi, samt sosiologi, har grovt sett formet grunnsteiner for teorien. Videre har en kasusstudie i innbyggermedvirkning og interaksjon gitt innsikt i aktuelle digitale tjenester.

Målsettingen var hele veien å gjøre det rette forarbeidet i forhold til research, analyse og ideer, og dermed holde detaljering av designet på et konseptuelt nivå. Å «utvikle» og styrke den lokaldemokratiske prosessen vel så mye som å utvikle en faktisk tjeneste. Skulle man faktisk laget et holdbart grensesnitt, ville en trenge mer tid og arbeidskraft, men en person kan alltid ta jobben med å utrede primærbehov og oversette til en funksjonell grunnidé.

METODIKK OG PROSESS

Metodene har blitt valgt (og i mange tilfeller tilpasset) utilitaristisk; for å frembringe mest mulig relevant innsikt og nytteverdi fra et designerståsted. Men når alt kommer til alt er det ikke mange ulike metoder som er benyttet, mye takket være prominensen av litteraturstudien og påfølgende bearbeiding av innsikt.

Tidlig kvalitativ innsikt:

Til tross for en tiltenkt objektiv distanse til menneskelig beslutningstaking, var det i oppstartsfasen både et behov for validering av retning og et visst menneskelig perspektiv. I tillegg var det lokalvalg i Norge i samme periode, hvilket kunne gi relevant og rykende fersk innsikt som ikke ennå var dekket i litteraturen.

Noe av innsikten ble naturlig til gjennom egne observasjoner av valgets gjennomføring, både prosessen i forkant og underveis i valglokalet. I tillegg foretok jeg 11 korte, uformelle intervjuer av potensielle velgere rett etter valget (i utvalget hadde ikke alle benyttet seg av stemmeretten). Spørsmålene omhandlet informasjonsgrunnlaget, motivasjon og

troverdighet, og overbevisningen i selve beslutningen. Basert på lite mangfold og størrelsen av utvalget, har resultatene kun kvalitativ verdi.

Videre hadde jeg tilgang til en relevant spørreundersøkelse gjennomført av en gruppe studenter ved Institutt for Design. Kvantitative data anses ikke som representative basert på variasjonen og størrelsen av utvalget (N=89), men undersøkelsen kunne gi kvalitativ innsikt i forhold til medvirkning og preferanser i demokratiet. Den kvalitative innsikten ble også nøye screenet, særlig med tanke på at den ble annonsert over sosiale medier og antakeligvis ei heller kvalitativt representativ.

Stemte du ved lokalvalget?

Hvorfor ikke?

Hva motiverte deg?

Hva danner beslutningsgrunnlaget ditt når det kommer til stykket?
(Alt er lov)

Hva er hovedkildene dine til informasjon når du vurderer et valg?

Hvor effektive føler du at de er?

Gjorde du aktivt noe for å sette deg inn i de ulike mulighetene dine?

Er det noen kilder du unngår, eller er skeptisk til?

Praktisk gjennomføring:

Alle intervjuene fulgte det samme grunnleggende formatet, med en tydelig korsvei på spørsmålslinjen etter hvorvidt en hadde valgt å stemme eller ei. Ikke uventet var det innsynet i beslutningsgrunnlaget for å ikke stemme som var mest utslagsgivende for problemforståelsen. Det viste seg også å være vanskelig å få fremmede til å fortelle mye om bakgrunnen for sine beslutninger, i tydelig kontrast til samtalene med velgere jeg hadde en eksisterende relasjon til. Selv uten noen kvantitativ verdi, ga særlig intervjuene og surveyen tidlig kvalitativ innsikt, og var med på å bestemme prosessen og fokusområdene, samt en baseline brukerinnsikt som forble valid også gjennom oppgavens løp.

Litteraturarbeid og diskusjon:

Litteraturstudien har veid tungt, som hovedkilde for innsikt med nyttig teori og empiri fra internasjonal og norsk kontekst. Kildene er i hovedtrekk funnet gjennom internett og bruk av søkemotorer, med ulike relevante nøkkelord. Disse har blant annet dreid seg rundt representasjon, demokratisering, beslutningstaking, informasjonsdeling, gruppedynamikker, kognisjon, og kollektiv kompetanse.

Kilders legitimitet har delvis blitt vurdert etter siteringer, men med en betraktelig mengde skjønn (særlig sett i lys av publikasjonsdato og bredden på aktuelt tema). Jevnt over er det søkt etter aktualitet i litteraturen, som kan være særlig relevant i sammenheng med teknologi eller andre områder i rask utvikling. En del eldre litteratur (for eksempel fra før informasjonsalderens inntog) har blitt gått igjennom for å sikre fortsatt relevans, og det viser seg at en stor andel av tematikken fra foregående tiår holdes aktuelle og anvendelige i dag, særlig innenfor deler av psykologi og demokratisk teori.

En betydelig andel av den studerte forskningen tar for seg en kontekst i andre land, men den presenterte innsikten har gjennomgått nøye vurdering om hvorvidt data og medfølgende slutninger kan appliseres også i norsk kontekst. Så lenge studier har drøftet i generelle termer eller tatt for seg data fra sammenliknbare situasjoner andre steder, kan slutningene men en viss trygghet benyttes også i denne oppgavens øyemed. Eksempelvis er det naturlig å anta at alle menneskers interne

mekanismer for kognisjon, følelser og beslutningstaking arter seg nokså likt, og at den grunnleggende representasjonsrelasjonen ofte kan karakteriseres som ett konsept på tvers av landegrensener (da særlig i land med liknende styresett som vårt). I tilfeller der dette ikke er like naturlig, er informasjonen ekstrapolert til å forsøksvis favne norske omstendigheter. Tilsvarende tilfeller som omhandler representasjon på nasjonalt nivå har blitt vurdert for relevans lokalt.

Analysearbeidet er gjort med enkle metoder, hovedsakelig å strukturere og kryssreferere nøkkelfunnene med ulike klyngeteknikker. Resulterende kategorier har gitt grunnlag for drøfting, og har også blitt brukt noe som basis for idégenerering. I tillegg har en del av studien som tar for seg eksisterende digitale informasjonskanaler vært mer casebasert, og har medført noe analytisk testing.

Praktisk gjennomføring:

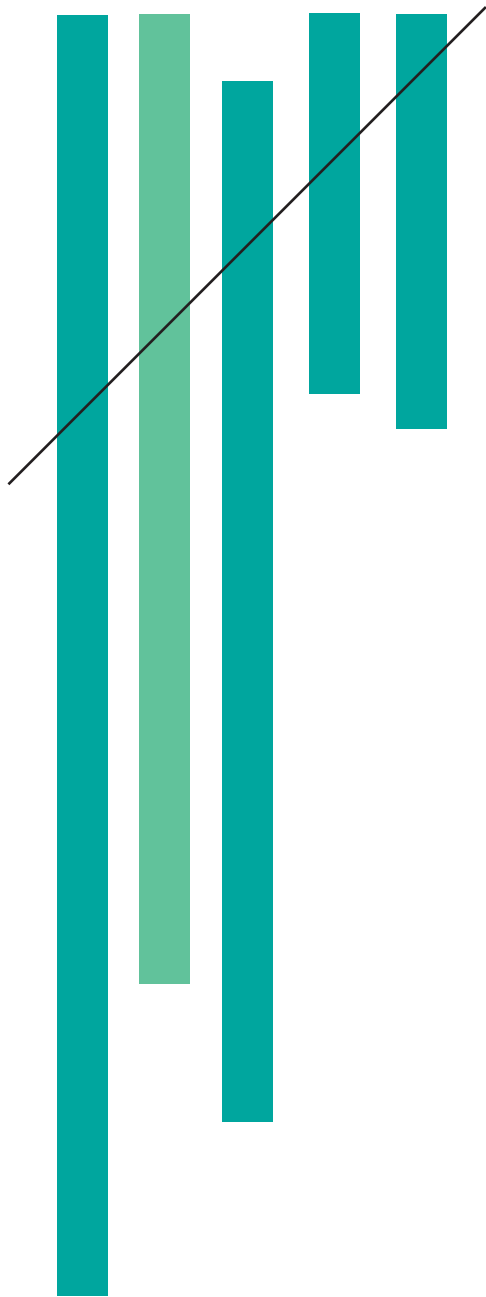
I realiteten har litteraturstudien vært et mer eller mindre kontinuerlig foretak, og det samme med analysearbeidet der kategoriseringen gjennomgikk flere iterasjoner. For et uttømmende innsiktsarbeid har tematikken vært altfor bred, men fokuset har vært på å registrere nøkkelinnsikt. At disse stort sett er overfladiske er det ingen tvil om, men samtidig har jeg inntrykk av at de kan knyttes sammen og resultere i noe sentralt som svarer på problemstillingen.

Idéfase

For idémyldring benyttet jeg en workshop for idégenerering og -strukturering, med utgangspunkt i fasettene fra drøfting, samt et utvalg av retningslinjene syntetisert fra utforskingen. Variasjoner på «brainwriting» ble benyttet i tandem med klyngesortering, og jeg satt i gang en diskusjon rundt forserte forhold og analogier fra engasjerende plattformer, for å utvinne bruksnyttig funksjonalitet og øvrig inspirasjon.

Praktisk gjennomføring

I praksis foregikk en idémyldringsprosess løpende gjennom siste halvdel av arbeidet med oppgaven, noe som fungerte godt for å få organisk produsert løsningsalternativer etter hvert som problemstillinger ble funnet. Workshopen fungerte på mange måter som en bekreftelse på disse ideene, men særlig analogi-diskusjon ga en del nye innspill. Workshopen hadde fire deltakere som alle hadde design- og/eller teknologibakgrunn, hvilket var produktivt, dog potensielt lite mangfoldig.



An aerial photograph of a city grid, likely a coastal town, with a prominent green overlay on the left side. The word "INNSIKT" is written in large, bold, black capital letters across the center of the image. The city features a dense network of streets and buildings, with a large open area that appears to be a stadium or sports field on the right side. The green overlay is semi-transparent, allowing the city details to be seen through it.

INNSIKT

Utfra problemstillingen var det nærliggende å tilstrebe forståelse rundt mennesker som beslutningstakere, både generelt, og spesielt i kontekst av lokaldemokratiet. Hva er egentlig en velger, hva er en representant, og hvordan agerer disse som mennesker? Hvordan er grenserommet mellom dem, på et institusjonelt og teknologisk nivå? Ved å ta stilling til disse spørsmålene, har innsiktsfasen dreid seg rundt tre hovedfokus:

DEL 1 – RAMMENE FOR BESLUTNINGER:

Demokrati og representasjon som system; strukturer, prosesser, og utvikling på makronivå.

DEL 2 – BESLUTNINGER PÅ BRUKERNIVÅ:

Individuelle og sosiale drivkrefter i beslutningsprosessen

DEL 3 – INFORMASJONS- OG INTERAKSJONSLANDSKAP:

Mediet og teknologien for partenes informasjonsflyt

1 – RAMMENE FOR BESLUTNINGER

Ser vi demokrati og representasjon som system og rammer for beslutningene våre politisk, gir det mening å studere aktuelle strukturer, prosesser, og utvikling på makronivå. Slik kan vi identifisere og rette søkelyset mot de muligheter – og utfordringer – som kan gi godt forankrede designbeslutninger og i siste rekke demokratisk gevinst.



Demokratiets form og funksjon

De ultimate overhengende rammene for valg vi tar i demokratisk sammenheng, dikteres av demokratiets form. Politisk styrke bunner i folks valg, men den formes og kvantifiseres av de strukturer som definerer valg og maktutøvelse. De representative modellene vi benytter er heldigvis både relativt velfungerende og i stadig endring; så å forstå når de fungerer og ikke vil være nyttig på veien mot neste steg. I arbeidet med å bygge denne forståelsen, vil jeg her fokusere mindre på å helhetlig utrede strukturer og prosesser, og mer på interessante og brukbare karakteristikk av representasjonen.

Mekanismer og mandat

Lokaldemokratiets funksjoner og mandat kan oppsummeres slik: *rommet for lokalt demokrati består av lokal folkevalgt kontroll over mål og midler for lokal oppgav-*

eløsning (Baldersheim, 2019). I praksis angår det komparativt trivielle saker som administrasjon av skoler og barnehager, primærhelsetjenester, arealplanlegging, og tekniske tjenester, men som samtidig omhandler nære og viktige anliggender i folks liv. Men hvor mye av beslutningstakingen på lokalt nivå er egentlig fri til å påvirkes av borgerne? I mylderet må lokalpolitisk nivå forholde seg til føringer fra kommuneadministrasjon, praktisk byråkrati, og nasjonale og internasjonale myndigheter. Baldersheim (2019) argumenterer at vi her til lands har et relativt høyt nivå av selvstyre, en forutsetning for et meningsfullt lokalt demokrati. Likevel foreslår han noen mulige proaktive grep for å beskytte og utvikle lokal autonomi, hovedsakelig «vaktbikkje»-mekanismer for ettersyn, utvidelse av eksperimentelle friheter for tilpasning og innovasjon, samt å åpne for «asymmetriske» styringssystemer der ulike kommuner får ulik makt etter størrelse eller særbehov.

Det er også av relevans hvordan politiske beslutningstakere velges og styrer. I norsk lokaldemokrati styrer folkevalgte representanter i kommune- eller bystyre, med henholdsvis politisk styring gjennom formannskapsmodellen, og administrativ styring av en rådmann, eller et byråd der parlamentarisme er innført (som i Oslo, Bergen, og Tromsø). Etter valg er representasjonen proporsjonal med stemmefordelingen blant kandidatene, og er sånn sett noe mer representativ enn alternative modeller (se nedenfor). Representasjonen skjer via lister som kan stilles av politiske partier eller andre grupper, og som må godkjennes av valgstyret. En slik modell med listevalg kan konstituere visse demokratiske rammer: Den gir blant annet politiske partier stor makt, og gjør det vanskelig for uavhengige kandidater å stille (ACE: The Electoral Knowledge Network, 2020).

Jevnt over fungerer representasjon som en effektiv måte for folk flest å delegerer tillit og ansvar for samfunnsstyring, og det er gode grunner til holde ved idealet. Representasjon er dog ikke alltid uproblematisk, primært fordi politikere naturligvis har egne mål og interesser, og har kunnskap og handlingsmønstre

som ikke er lett for velgere å observere uten en viss kostnad (Caplan, 2011; Przeworski, Stokes, & Manin, 1999). En svak representasjonstilstand kan skyldes en distanserende utvikling i begge ender, både en eliteorientert institusjonsbygging på representantenes side, og fragmentert deltakelse fra innbyggere (Törnquist, Webster, & Stokke, 2009).

Har imidlertid representanter et tydelig mandat i praksis? Skal de ideelt sett være slaviske forvaltere av folkets vilje, eller også utøvere av egen dømmekraft (Burke, 1774; B. I. Page, Shapiro, Gronke, & Rosenberg, 1984)? Hva deres rolle egentlig er kommer an på øyet som ser, men manifestasjonen av hva man legger i begrepet utspiller seg i representantenes ansvarlighet, ansvarsfølelse og symbolverdi (Mansbridge, 2003; Pitkin, 1967). Konseptet later også til å variere fra sak til sak, hovedsakelig knyttet til lovnaders rolle og hvorvidt en skal følge folkets eksplisitte forventning eller hva en anser som folkets beste (Mansbridge, 2003). Mer generelt - og mest nyttig - kan enhver person betraktes som en representant så lenge den/de som representeres vurderer personen slik (Rehfeld, 2006).

"Your representative owes you, not his industry only, but his judgment; and he betrays, instead of serving you, if he sacrifices it to your opinion."

- Edmund Burke

Beslutning og valg

Demografisk sammenlikning mellom hvem som stiller til valg og folket de skal representere, gir et mål på hvor representativ mekanismen er på papiret. Selv om det i seg selv ikke sier så mye, åpner det for spørsmål knyttet mot hvem som er aktive og hvem som typisk nomineres på listene, som igjen er deldeterminanter i rammene for hvem vi kan velge. For det viser seg å være en viss ulikhet her til lands, der kandidatene har komparativt høyere inntekt, formue og utdanning (C. A. Dahl, 2019). I tillegg er det en distinkt lavere andel kandidater med innvandrerbakgrunn enn nivået i befolkningen (hhv. 5.2% og 17.7%), og kvinneandelen på 43% er også tydelig lav i forhold til snittet (toppen av listene har en enda tydeligere mannlig overvekt).

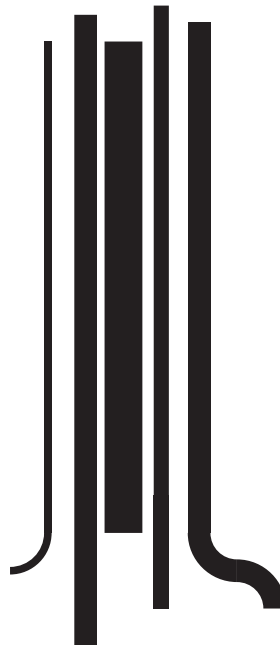
I valgets etterspill foregår som regel koalisjonsbygging. Koalisjonene er de reelle maktaggregatene, partiers oppslutning er ikke like avgjørende for de krefter

som utformer politikk og i siste rekke bestemmer (Bawn & Rosenbluth, 2006). Pragmatisme preger nødvendigvis disse samarbeidene og det er ikke uvanlig med spesielle konstellasjoner, til og med i større kommuner og byer. Ved årets valg var det imidlertid et mer fragmentert partilandskap enn normalt, blant annet med nyere initiativer som ensaks-, bredde-, og geografisk nisjepartier, som kan føre til desto vanskeligere samarbeidsforhold (Husøy & Hegtun, 2019; Schwencke & NTB, 2019).

Faren ved veldig fragmenterte, eller uforutsigbare koalisjoner, er at velgerne ikke nødvendigvis får det de ville ha, hvilket igjen kan skape mistillit (Bawn & Rosenbluth, 2006; Schwencke & NTB, 2019). Det blir også uklarhet i ansvarligheten for gjennomført politikk når ulike programmer som står i strid forenes i en sær koalisjon. Men koalisjonsbygging er utpreget komplekse avgjørelser som må tas under tidspress (innen utgangen av oktober), så det er

forståelig med en nokså høy prevalens av både kompromisser og blokkfleksibilitet. Det er ikke uten at et visst subsett av representanter som bytter parti i tiden etter valget, av ulike grunner; fra personkonflikter til allianseuenigheter (Tønset & Hjorthen, 2019).

Med unntak av enkelte tilfeller på lokalnivå er det eneste slagkraftige krysningsspunktet mellom folk og folkevalgte over stemmeseddelen. Utformingen av denne seddelen og dens påvirkning av beslutningen i valgbåsen, må derfor ikke undervurderes, særlig i lys av indikasjoner på en betydelig styrende effekt (Darcy & Marsh, 1994; Segard, Christensen, Folkestad, & Saglie, 2014). Tilfeldig sortering av lister eller kandidater, samt variasjoner av personstemmer later til å være effektive metoder for å gi likere forhold for kandidater (og eventuelt også partier imellom), skulle det være ønskelig (Darcy & Marsh, 1994).



Nyansering av representasjonen:

Alle moderne tolkninger kan ha valide fokus og styrker, og i praksis er vår representative modell et amalgam av variasjoner som konkurransedemokrati, deltakerdemokrati og deliberativt demokrati (Proactima, 2019). De mer diskuterte og aktuelle er sjeldent å finne uten en eller annen representativ komponent.

Strukturelt kan representasjon løses på mange måter, og i varierende grad av direkte/indirekte involvering. De som argumenterer for at nåværende representasjonsmodeller egentlig utgjør et demokratisk underskudd, vil fremme en politisk aktiv befolkning gjennom mer deltakerdemokrati, der en bred og aktiv innbyggerbase får mer involvert makt i det politiske systemet (Pateman, 2012; Wolfe, 1985). Mest tenkelig er det med en gradvis økning i folks plattformer og muligheter til å delta, hvilket er i tråd med demokratiske prinsipper, så lenge en faktisk klarer å aktivere befolkningen (Fishkin, 2011; Pateman, 2012). Plotke (1997) foreslår et gunstig ekvilibrium av deltaker- og representativt demokrati i en viss balanse, og at vi alltid vil trenge en representasjonskomponent i demokratiet vårt.

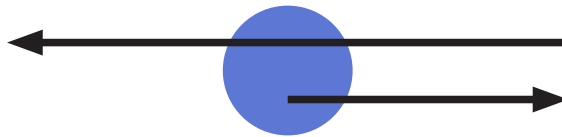
For det store aberet med å hvile på deltakelse som demokratisk drivkraft, kan i praksis (uten kompensasjon) bli at de mest involverte får uforholdsmessig stor makt, hvilket raskt blir lite demokratisk. En mulig løsning vil kunne være utvelgelse gjennom loddtrekning, der en sørger for representative og tilfeldige utvalg (Fishkin, 2011; C. Ross, 2011). Eventuelt kan såkalt flytende demokrati brolegge grenselandet mellom direkte og representativt demokrati, med lovnader om fleksible proxy-løsninger. Det vil i praksis medføre at en kan, i visse perioder eller innenfor visse saker, utnevne hvem som helst (gjerne noen med særskilt kompetanse) til å «representere» ens stemme (Blum & Zuber, 2016). Slik vil utvalg potensielt kunne følge både folks vilje og bli praktisk slagkraftige

En annen aktuell fasett av representasjonen omhandler det deliberative demokratiet som holder overveielse og diskusjon sentralt i beslutningstakingen. I praksis er det mange diskusjonselementer i demokratiet vårt, men proponenter fremhever den jevne befolkningens aktive rolle (Elster, 1998; C. Ross, 2011). Igjen er det mest tenkelig med deliberativt demokrati som et komplement til representasjonen, men det eksisterer en del praktiske modeller og eksempler på bruk

(Fishkin, 1991, 2011). Fishkins praktiske applikasjon har tatt utgangspunkt i fem essensielle og funksjonelle karakteristikk (Fishkin, 2011): relevant og nøyaktig informasjon; balanse i substans og tilgjengelig argumentasjon; mangfoldig representasjon av befolkningens meninger; ansvarsbevissthet og åpenhet for ekte overveining; likhet i overveining, basert på innhold og ikke person. Disse tydelige rammene fremhever viktigheten av premissene for diskusjon, og mer kritiske syn trekker frem den korte veien til polariseringsmekanismer ved diskusjon i vårt informasjonslandskap (Hendricks & Hansen, 2016).

Å benytte digitale komponenter sentralt i demokratiets utforming, er ikke et nytt innfall, og har blitt frontet helt siden internettets viden fremvekst og bruk (Grossman, 1995). Iblant kalt e-demokrati, bygger tankegangen i likhet med oven-

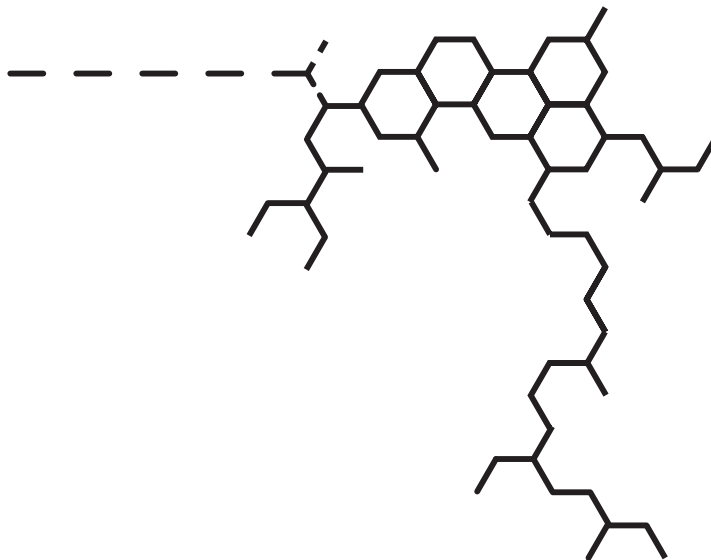
nevnte modeller på at alle innbyggere har noe å bidra med i demokratisk beslutningstaking, og at teknologiens muligheter vil kunne gjøre slik deltakelse mulig. Det er absolutt en tenkelig vei mot å oppfylle mer direkte demokratiske kjerneprinsipper, som deltakelse, diskusjon og likhet (C. Ross, 2011). Optimismen har siden har dreid mer realistisk, kanskje i lys av mangelen på nevneverdige demokratiske omveltninger (Hindman, 2008; Lindner, Hennen, & Aichholzer, 2016). Syn på hvor transformativt potensialet er, avhenger ofte av ideologi og inntrykk av eksisterende demokratier, men en skal ei heller bagatellisere de teknologiske muligheter og endringer i preferanser som følger med utviklingen (Lindner et al., 2016). For som vi blant annet kommer tilbake til, er det mange gode eksempler på digitale tjenester og kanaler; i ulike størrelser og formalitetsnivåer (Lindner et al., 2016; Saglie & Vabo, 2009).



Tilstanden til den demokratiske prosessen

En helhetsvurdering av demokratiets tilstand er for komplekst og udefinerbart å kontemplere, til det er det for mange variabler og ulike mål, både subjektive og objektive. Likevel er det noen trekk ved status quo det er verdt å merke seg, om en skal utvikle realiserbare tjenester med en viss levetid og kontinuerlig relevans. I tillegg er det nyttig å vurdere konkrete utfordringer og utviklingstrender.

Forsøk på objektive mål på sunne demokratier gir som oftest Norge svært gode vurderinger, i tråd med det generelle tillitsnivået. Norge scorer helt på topp i demokratiindeksen til The Economist Intelligence Unit (2018), etter vurderinger gjort på fem kriterier: valgprosess og pluralisme; velfungerende styring; politisk deltakelse; politisk kultur; og borgerrettigheter. Men slike overordnede vurderinger sier lite om subjektive forhold og fremtidige utfordringer, som det er vært å holde et øye med.



«Høy tillit til politiske institusjoner er nødvendig for å ha et velfungerende demokrati. At de som velges representerer folkets vilje, og at valget foregår korrekt og på en tillitsvekkende måte, er avgjørende for legitimiteten til demokratiet.»

- Valglovutvalget

Opplevd status quo

Tilstanden til tillit mellom partene i demokratiet er heller ikke noe enkelt å anslå, spesielt i kontekst av uoverensstemmelser mellom inntrykk og reell tilstand. Vår tillit til demokratiet er høy, men tilliten til politikerne er som regel noe lavere (Heiervang & Enge, 2019). Politikerforakt blir nevnt med jevne mellomrom, men er det et faktisk utbredt syn? Det later til at mistilliten i seg selv er overeksponert, men bompeng-, klima- og distriktsopprør er prominente bevegelser som representerer en mistro til mediedekning og politiske eliter (Enge & Kallelid, 2019).

Empirien tyder på at tilliten til politikere og demokratiet har økt i senere år (European Social Survey, 2018), og at den i tillegg er tydelig høyere enn de andre europeiske landene. Men det er også klart at tilliten til såpass sentrale institusjoner har noe å gå på, når tillitsvurderingene av ulike politiske institusjoner i 2019 er 67% på sitt

høyeste, og på 60% på lokalnivå (Respons Analyse, 2019). Mer drastisk ser tilliten til Regjeringen ut til å fluktuere, ned fra 60% i 2018 til 50% i 2019, potensielt med forsterkende faktorer som dreier tillit innom en politisk dimensjon som ikke er like utpreget i kommunene (Heiervang & Enge, 2019).

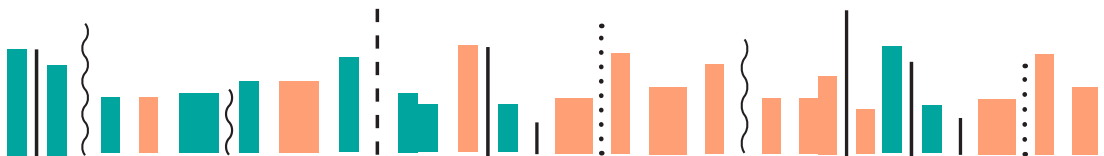
I DIFIs Innbyggerundersøkelse for 2019, ser vi videre at tilfredsheten med kommunepolitikernes lytteevne overfor innbyggernes synspunkter er på kun 48%, og at troen på at de arbeider for innbyggernes beste er marginalt høyere, på 52% (Direktoratet for forvaltning og IKT, 2019). I KS' Lokaldemokratiundersøkelse for 2017 scorer innbyggerne kommunens innsats jevnt over tydelig lavere enn de folkevalgte selv, på kriterier som kommunens pålitelighet, ansvarlighet, borgernærhet, effektivitet, og fornyelse og inkluderingsevne (KS, 2017).

Valgdeltakelse som et mål på tilstanden?

Valgdeltakelse tilbyr en håndfast, overordnet indikator på demokratiets robusthet og folkets tro på prosessen (Bergh & Haugsgjerd, 2019), riktignok uten å gå noe i dybden på grunner til hvorfor en stemmer eller ei. I lokalvalget i 2019 gikk deltakelsen tydelig opp til 64,8% fra 60.0% i valget fire år før, og økningen var desidert størst i gruppene under 30 år (Kleven, 2019a).

Hva som mobiliserer og følgelig øker valgoppslutning er sammensatt. Bergh og Haugsgjerd (2019) foreslår at politikens innhold trolig er mest avgjørende av alle faktorene, kanskje sett bort fra en grunnleggende tillit til valgprosessen (som er veldig høy i Norge). Som deler i et meget komplekst bilde innvirker også: individuelle egenskaper, som kompetanse og interesse; institusjonelle faktorer, som tilgjengelighet, høy proporsjonalitet og fravær av omstendelige forhåndskrav; felles valgdag (stortings- og lokalvalg) og stemmeplikt. Sistnevnte faktorer kan medføre høyere deltakelse uten garantier for at det er økt politisk engasjement.

Det er bred enighet her til lands om at høy valgdeltakelse er et gode (Bergh & Haugsgjerd, 2019). Ved valget i 2019 ble det imidlertid stilt spørsmål ved statens forsøk på å påvirke valgoppslutning, blant annet gjennom NRKs valgdekning og Valgdirektoratets SMS på valgdagen (Rossavik, 2019). Slike mer eller mindre subtile oppfordringer understøtter visjonen om høy valgdeltakelse, men ikke nødvendigvis i tråd med en økning i politisk interesse. Hendricks og Hansen (2016) trekker frem spørsmål rundt hvorvidt det er «nok» og egentlig demokratisk for ansvarlige innbyggere å kun avgi sin stemme, eller om deres innsikt knyttet til avstemningen spiller en viktig rolle. Hva som utgjør et demokrati på papiret trenger ikke å være et mål på kvaliteten på demokratiske avgjørelser. Og at det å avgi en stemme i seg selv ikke nødvendigvis korrelerer med å agere for egne eller fellesskapets interesser.



Uansett er veien til mobilisering ikke rett frem. Både de veldig tilfredse og dem som har gitt opp systemet, vil finne få grunner til å avgi sin stemme eller engasjere seg på andre måter. Videre er valgdeltakelsen på 64,8% fortsatt ikke veldig høy, og flere som stemmer gjør det av grunner som ikke er direkte koblet til deres politiske interesse. Disse tankene bekreftes av brukerundersøkelsen og særlig intervjuene, som blant annet hadde følgende rasjonal bak beslutningen om å benytte stemmeretten eller ei:

- En tanke om at sin stemme ikke er av betydning eller verdt tiden som må investeres, i forhold til realistisk påvirkning på valgresultatet eller av ideologiske grunner
- En tanke om at sin stemme ikke «fortjener» å telle eller gjør andres stemme mindre verdt, om en ikke har satt seg nok inn i sakene/kandidatene eller ikke bryr seg nok om dem
- En følelse av at det er ingen partier eller kandidater som en er enig nok med, og en er ikke villig til å kompromisere
- Stigmaet og nedsettende begreper (sofavelger, hjemmesitter), kan kanskje bruke skam til å mobilisere, men det kan også ha en motsatt effekt. Begge tilfeller gjorde seg gjeldende i intervjuutvalget.
- Mye eksponering og «støy» i media, særlig negative vinklinger, gir en avsmak til politikk som helhet
- Et inntrykk av at prosessen var komplisert eller omstendelig, med papirarbeid både i forkant og i valgbåsen, kunne virke skremmende
- Stemmegiverne er oftere allerede engasjert og gir interesse i konkrete saker som utslagsgivende for motivasjon (noen stemmer i tillegg av taktiske grunner for å veie opp for et parti man ikke liker)
- De som stemmer ser det oftere som en selvfølge, og flere beskriver det som en plikt

Disse funnene speiles i stor grad av forklaringsmodellene i forskningen (Kleven, 2019b; Lomasky & Brennan, 2000). Videre nyanserer de valgdeltakelse som måltall en del, og tydeliggjør de psykologiske drivkreftene som former beslutninger og hvorvidt vi agerer.

"Informed, fair decision-making is not a fixed virtue that a democratic society acquires once and for all, it is a process that constantly needs rethinking and reshaping under changing circumstances."

- Johan van Benthem



Utfordringer og utviklinger

Utfordringer som på kort eller lang sikt vil påvirke demokratiske grunnsteiner og følgelig rammene for beslutningstaking, er det hensiktsmessig å skape et bilde av. Her skisseres de potensielt viktigste forholdene, samlet under hovedtrender innen demokratiske internutfordringer, eksternt trusselbilde, og sosioteknologisk utvikling.

«Tilliten til demokratiet kan vise seg å bli det liberale demokratiets akilleshæl»

- Yuval Noah Harari

Demokratiske internutfordringer

At menneskene vi er avhengig av at tar velbegrunnede beslutninger, kanskje ikke er i stand til å gjøre det, utgjør det sentrale spørsmålet i det som omtales som demokratiets dilemma (Lupia, McCubbins, & Arthur, 1998; Rosenbluth, 2019). Det rokker ved demokratiets fundament, og er i så måte en av de mest sentrale utfordringene det står overfor. Det høres heller ikke spesielt urimelig ut i møtet med kompleksiteten i samfunnsutfordringene, men vi setter vår lit til at pålitelige pekepinner vil lede oss til rette valg (Lupia et al., 1998). Allerede er det et etablert forhold i statsvitenskapen at befolkningen generelt er uinformert om demokrati og politiske spørsmål (Bartels, 1996; Dancey & Sheagley, 2013). Men det er også tvil om hvorvidt det betyr at de tar dårligere beslutninger (Ashworth & De Mesquita, 2014; Dancey & Sheagley, 2013;

Goren, 2004; Wittman, 1995; Zaller, 1992).

Velgeres ignoranse og irrasjonalitet kan begge true demokratiske grunnprinsipper, men der ignoranse gjerne veier opp for seg selv gjennom «de store talls lov», kan irrasjonalitet ha en mer destruktiv valør (Caplan, 2011). Videre er en skummel dynamikk de tydelige eksternaliteter folkestyret innebærer; det at konsekvensene av en velgers «ukyndighet» (irrasjonalitet) kjennes av alle (Caplan, 2011). Spesiell aktualitet får velgerens evne til å stole på pekepinner i et stadig mer uklart informasjonslandskap, der mekanismene også kan misbrukes (Rosenbluth, 2019).

En annen utfordrende dynamikk innebærer et mer kynisk demokrati formet med hensyn på parter som holder hverandre i konstant sjakk. En slik dynamikk er delvis iboende knyttet til demokratiet

og dets strukturer, og det kan i mange tilfeller være sunt og avgjørende for demokratisk funksjon (Macey, 2001). Men selv om det kanskje har vært en nødvendighet historisk, er det en antagonistisk dynamikk som kan forverre avstander i representasjonen, og lede politiske aktører mot antatt mer egenyttig optimerte handlinger. Byråkrater og embetsmenn vil, ifølge en slik public choice teori, budsjettmaksimere, og folkevalgte vil stemmemaksimere (Niskanen, 2017). Et argument for en slik, mer kynisk, tilnærming er at det stilles høyere krav til partene i demokratiet, men det sinker også prosessen (Macey, 2001).

En utvikling spesifikk for lokalnivå er forekomsten av nettverkssamfunn, med tette bånd mellom aktører på ulike nivåer, privat og offentlig. En slik dynamikk burde gi nærmest utelukkende positiv effekt på lokalmiljøet, men kan bli en form for korrupsjon som kan undergrave demokratiske verdier (Slingerland, 2011). Felles interesser gjennom eksempelvis eierskap, medlemskap, eller slektskap, trenger ikke være uheldig i isolasjon, men i mindre og mellomstore lokalsamfunn kan aggregatet av slike forbindelser bli alt fra mildt ekskluderende til direkte nepotisme. Selv om nettverkssamfunn ikke kan eller bør forbyes, er det viktig å belyse: mer åpenhet lar nettverk raskt bli idealet for nære og produktive lokalsamfunn.

Etter hvert må demokratiet også være forberedt på en avstand mellom innbyggers økte forventninger og myndighetenes evne til å levere egne tjenester (Ministry of Defence, 2018). På den måten kan den statlige suvereniteten utfordres over tid: Andre aktører vil kunne 'utkonkurrere' staten som leverandør av tjenester, og tiltroen til statens evne til å styre samfunnet kan reduseres som en følge. Om ikke stater tilpasser seg, blir mer konkurransedyktige og fleksible i samarbeid med eksterne aktører, vil de havne bakpå.

Under valggjennomføring kan demokratiet møte på en rekke eksterne trusler, men også interne problemer har potensiale til å svekke legitimiteten til våre valg (Proactima, 2019). Ufrivillig prosessuell svikt, enten teknisk eller menneskelig, er ikke utenkelig når det skal utføres mange, dels komplekse arbeidsoppgaver på kort tid. Spørsmål kan også stilles angående folkevalgtes mulighet til påvirkning, siden deler av valgprosessene fortsatt involverer sittende politikere. Andre trusler kan være manglende tilgang til system og lokaler, som kan være til hinder for avstemning eller optelling, men også brudd på konfidensialitet.

Eksternt trusselbilde

Dahls (1989) krav til ideelle demokratier er stående som en utopisk målsetting som det i praksis ikke er mulig å leve opp til fullt ut. Tilsynelatende er det ikke mye å utsette på disse kriteriene her til lands, men de kan utgjøre sårbarhetspunkter på sikt, enten av naturlige årsaker eller aktiv innblanding (Proactima, 2019).

1. Lik stemmevekt
2. Kontroll over dagsordenen
3. Opplyst forståelse
4. Reell mulighet for deltakelse og påvirkning
5. Alle medlemmer inkludert

Sårbarheten vår er direkte knyttet til internasjonale og nasjonale politiske endringer, samt økt konkurranse mellom stater (Etterretningstjenesten, 2019; Proactima, 2019). Særlig vil politisk klima internasjonalt relatert til FN, NATO, og Russland, kunne øke trusselen mot norske interesser. Videre vil vi se mer av cyberkomponenter i forsøk på destabilisering eller sabotasje. Mer enn direkte angrep, vil det være påvirkning over tid og et subtilt press på staters svake punkter. Proactimas (2019) risikovurdering vektet påvirkning av politikere og velgere som større risiko enn direkte tekniske angrep. Begrenset kunnskap og et raskt endringstempo i trusselbildet bidrar spesielt i disse sårbarhetene. Sikkerhetsbrudd av teknisk art regnes som relativt sett mer kapasitetskrevene, og iblant ineffektivt takket være manuelle innslag i valgprosessen.

En svekket tillit i befolkningen til politikere og systemer gir mindre stabilitet. I tillegg vil en generelt rask digitalisering åpne for videre sårbarheter i samfunnet som helhet, for manipulasjon i et kaotisk informasjonslandskap. Påvirkning av kandidater og partier utgjør den ene siden av denne typen trusler (Proactima, 2019): gjennom forskjeller i tilgang på økonomiske midler og medieoppmerksomhet; informasjonsinnhenting og påvirkning rettet mot politiske partier og enkeltpersoner; diskreditering av politikere for forskyvning av politisk landskap og svekkelse av tilliten til systemet; og målrettet netthets for å belaste enkelte politikere.

Den andre siden av aktiv påvirkning er rettet mot velgere (Proactima, 2019). Falske nyheter, direkte usannheter og misvisende informasjon har vist seg effektivt for å styre opinionen. Klikkfarmer,

falske følgere og avatarnettverk, kan bygge opp under radikale meninger og påvirke gjennom popularitetsillusjoner. Kampanjer for å skape tvil rundt valgresultat og fyre opp under mistro til system, og trusler (for eksempel om terrorangrep) som gir inntrykk av at avlegging av stemme ikke er trygt, spiller på sinne og frykt for å svekke demokratier. Mikromålretting av informasjon og budskap, åpner muligheter for påvirkning av velgere gjennom teknologistøttet innsikt og analyse av spesifikke grupper eller enkeltpersoner. Og subkulturer på internett gir lukkede grupper som kan isolere meningsmangfold og forsterke forutinntattheter.

Den tekniske påvirkningen er også svært utfordrende, og selv om den ikke er like personlig, kan den ramme desto bredere (Proactima, 2019). Digitaliseringen gjør oss ekstra sårbare i fravær av manuelle sikkerhetsgrep, hvilket vil kreve mer tekniske forsvarsløsninger. Det har imidlertid vært et paradigmeskifte fra best mulig forsvar, mot til mer deteksjon, skadebegrensning og -håndtering. I slike tilfeller understreker rapporten hvor viktig åpenhet er når sikkerhet trues, det kan bety mye for at tillit bevares også etter forsøk på angrep.

Teknisk påvirkning kan gjøres på flere måter (Proactima, 2019). Det kan eksempelvis skje gjennom endring av manntall for å inkludere «falske» innbyggere, eller

ved å multiplisere antall stemmer knyttet til én identitet. Svikt eller angrep i lokale valgsystemer er en annen mulighet, som en følge av suboptimal drift av infrastruktur. Feil i stemmetelling (manuelt eller maskinelt), eller manipulering av sentralt valgsystem (software/hardware eller selve resultatet) er av de mer direkte angrepene som kan forekomme.

Påvirkning trenger ikke å utføres av en fremmed statsmakt og trenger ei heller å være spesielt utspekulert eller koordinert, med tanke på at de største svakhetene til den demokratiske prosessen vår er de enkleste å utføre. Det fordrer spørsmål vedrørende kontroll over informasjonsflyt og følgelig hvordan det påvirker demokratiet direkte, og indirekte gjennom tilrettelegging av informasjonskanaler (McChesney, 2016). Makt følger økonomien, og fremtiden til demokratiet vil dels avhenge av aksjon med eller mot disse aktørene. I den grad myndigheter konkurrerer med stadig større selskaper, om ressurser, påvirkning, og befolkningens oppmerksomhet, er det et interessant punkt hvordan markedet allerede tvinger selskaper i næringslivet til å utvikle seg (McChesney, 2013, 2016). Det er ikke like naturlig at myndigheter navigerer etter «markedskrefter» på samme måte, men det utgjør samtidig en interessant brukersentrert katalysator for institusjonell evolusjon.

Sosiale trender og teknologisk utvikling

Større utfordringer som klimaendringer, automatisering, og generasjonsskifter vil kreve nye former for koordinasjon og samarbeid. Vil våre demokratiske prosesser være skikket til å håndtere disse omveltningene? Er svaret i retning av mer innbyggerinput, eller mindre? Kan konsekvensene av mangel på, eller ulike former for, handling tydeliggjøres for å fremme konstruktive valg? Slike store spørsmål er umulig å svare kontant på, men bevissthet på utviklingen kan gi retning for hvordan beslutningstakere og formgivere forholder seg til den.

Automatisering er på mange måter naturlig og frigjør arbeidskraft som kan gjøre at flere får tid og krefter til å forme egen hverdag og omgivelser, kanskje gjennom samfunnsengasjement (Ministry of Defence, 2018). Likevel er det fortsatt mye usikkerhet rundt hvor mange som vil preges av automatiske systemer og prosessers inntog, og hvordan vi skal løse velferdsutfordringene som følger. Uansett vil brå endringer i arbeidsmarked og en mer mangfoldig arbeidsmasse, gjøre at fleksibel og inklusiv policy blir avgjørende.

Samtidig står vi overfor en rekke demografiske endringer, med en aldrende befolkning, migrasjon, sentralisering, og nye generasjoner med nye preferanser (Ministry of Defence, 2018). Modellene våre for velferd kan være lite bærekraf-

tige i møtet med slike endringer, og vi kan trenge nye ideer og former for medvirkning. Hvordan vi kan tilrettelegge demokratiet for alle slags folk, og gjøre så alle får sagt sitt, kan være et naturlig første spørsmål.

For samfunnsmessige ulikheter skaper ofte friksjon og fragmentering (Ministry of Defence, 2018). Om vi skal stå imot de negative konsekvensene ulikhet har for fellesskapet, så må vi både adressere fragmenteringen og de bakenforliggende forskjellene. Polariseringen har åpenbare skadeutfall på små og store fellesskap og konstruktiv offentlig debatt, men den har også en dels forstummende komponent som er en mer stillfaren trussel (Hendricks & Hansen, 2016). Når individets stemme og tanke modereres av et antagonistisk diskusjonslandskap, utgjør polariseringen en grunnleggende demokratisk erosjon, som er vanskeligere å observere og bøte på. Selv om diskusjon også kan føre til mer fragmentering og sementering av posisjoner, er det en viktig komponent at folk opplever tilgang til likestilte og nøytrale fora for å uttrykke seg.

Det er alltid nivåer av hvor demokratiske demokratier er. De kan gjøres mer robuste og velsmurte avhengig av informasjons tilgjengelighet, nøyaktighet, formatering og håndtering, men har dermed også store sårbarheter i vår tids informasjonslandskap (Hendricks & Hansen, 2016). Et utvidet og uregulert nettverk av infor-

masjon, vil raskt viske ut grenser mellom fakta og meninger, og hva som er virkelig (Hendricks & Hansen, 2016; Ministry of Defence, 2018). Andre utfordringer omhandler forming av ekkokammer, der det lettere for folk å bli utsatt for misinformasjon og radikaliserings, og som det er lettere for lugubre aktører å utnytte. Det er vanskelig å unngå veksten og retningen tar ofte form organisk, men vi kan forsøke å jobbe med den og styre den. Proaktive tiltak innen kvalitetskontroll, og eventuelle overordnede rammeverk for styring og regulering, vil muligens gjøre målrettede cybertrusler mindre aktuelle på sikt. Men den menneskelige sårbarheten vil alltid være til stede, og så lenge vi holder individuelle frihetens fane høyt, vil informasjonslandskapet alltid utgjøre en utfordring.

Raten av teknologisk utvikling generelt har også tenkelige og observerbare konsekvenser. Så lenge fremskritt skjer raskt og uoversiktlig, er de alltid vanskelige å forutse og det å sikre konkurransedyktighet blir tilsvarende vanskelig (Ministry

of Defence, 2018). Industrien kan være en viktig partner, men kanskje kan også folket bidra. Hvorvidt vi kan utnytte prediktiv og mangfoldig kunnskap i befolkningen til å innovere eller løse (teknologiske) utfordringer, er et viktig spørsmål for å bevare en demokratisk relasjon til teknologien og sikre felles fortrinn.

Teknologisk involvering må omhyggelig implementeres, men for eksempel elementer av KI kan være uunngåelig for å få vekst som stat (Harari, 2018). Valid skepsis må i slike tilfeller kanskje vike, så lenge de som benytter slike systemer i sitt beslutningsgrunnlag opplever økt økonomisk vekst og øvrige økninger i livskvalitet. Applikasjoner av KI som kan bli viktige i politisk virke er primært innen oppfattelse, resonneringsevne, problemløsning og planlegging (Ministry of Defence, 2018). Det vil videre kunne bli avgjørende i håndtering og verifisering av data, og tilsvarende avhengig av rette modeller: i fremtiden vil debatten kunne handle mer om å forme rette og hensiktsmessige rammer for KI-arbeid.



2 – BESLUTNINGSPROSESSEN PÅ BRUKERNIVÅ

Ingen kan hevde at vi mennesker er ideelle beslutningstakere, vi har et sett med analytiske ferdigheter og emosjonelle rammeverk utformet av evolusjonens vendinger. Det har igjen gitt oss evnen til å samarbeide og erobre planeten, men dagens kompleksitet i samfunnet er noe vår hjerne ikke nødvendigvis er like optimert for.

I dette segmentet søker jeg å finne frem til et dypere nivå av brukerforståelse, spesielt i kontekst av beslutningstaking, der «brukerne» omfatter alle individuelle innbyggere, velgere og valgte. Tilgang til informasjon og forståelse er ikke bare relevant for velgere, men også representantene, og det er stort sett de samme interne og eksterne dynamikker påvirker vårt engasjement og evne til å ta valg. Av dette følger også et viktig forhold i det representative demokratiet: når alt kommer til alt vil befolkningens beslutninger brytes gjennom representantenes prisme, og som mennesker kan de være like feilbarlige og påvirkelige som hvem som helst.

Vi kommer til å følge brukere på reisen fra informasjonsprosessering, engasjement, og overveining, til beslutningstaking og handling basert på beslutninger. Samtidig utforskes når beslutninger avhenger av hvordan mennesker fungerer hver for seg og helt opp til dynamikkene i de største gruppene.

Å utforme løsninger etter observert eller beskrevet atferd er i mange tilfeller en forstandig tilnærming. Problemstillingen i denne oppgaven dreier seg imidlertid om en så grunnleggende menneskelighet og de fundamentale strukturer for hvordan vi tar valg og former omgivelsene våre, og dermed var det naturlig å ta et steg tilbake og se på psykologien. Kognitiv- og sosialpsykologi er forskjellig på mange måter, men også evig sammenflettet. Innsikt fra begge disipliner har vært nyttig, i tandem med sosiologisk teori og empiri, samt elementer fra atferdsøkonomi.

Intern prosessering og kognisjon

Beslutninger bygger fundamentalt på relevante kognitive prosesser, strukturer og endringsmønstre. Rasjonalitet, følelser, og intuisjon er alle tenkelige faktorer som inngår i beslutningstakerens valgmønstre, men den reelle vektingen kan være uforutsigbar. Videre kommer vi ikke unna at vi iblant er feilbarlige og irrasjonelle beslutningstakere, hvilket kan ha sin rot i disse basale faktorene. Ofte vet vi heller ikke de fulle grunnene til våre valg og vurderinger, selv når vi føler en sterk overbevisning. De som tenker at de er unntaket, tar nesten alltid feil. I tillegg er det interessant hvordan vi alle bruker visse forenklingsmodeller (jeg bruker dem selvfølgelig også i denne oppgaven), og hvor ofte de er brukbare og sparer oss for mye kognitivt arbeid, så lenge de ikke villeder oss.



Informasjonsprosessering og kunnskap:

Hvordan former vi egentlig inntrykk, og ofte på kort tid? Vi sanser og prosesserer, og gjør oss opp vurderinger av verdens strukturer og kausaliteter, av kompleks informasjon og inntrykk av sosiale aktører rundt oss. Den tilgjengelige informasjonen i verden er uten reelle begrensninger og derfor har våre hjerner utviklet seg til å være fleksible og effektive problemløsere, som tar inn den mest brukbare informasjonen for å takle valg i nye situasjoner (Sloman & Fernbach, 2018; Ware, 2012).

Vi er alltid avhengige av å forenkle verden rundt oss. I mange sammenhenger kan vi også styre sanseapparatet til å fokusere på eller lete etter spesifikk informasjon, enten det er i et diagram eller i et ansikt-suttrykk (Ware, 2012). Den aggregert informasjonen tilegner vi visse valører (bevisst og ubevisst), som er determinanter for hva og hvordan vi lagrer informasjon til minner og kunnskap (Burton, 2009; Sloman & Fernbach, 2018). Vi bruker som regel ikke, og lagrer derfor ikke, perfekte detaljkunnskaper. Vi tar til oss en slags helhet om hvordan noe er, og knytter det til eksisterende kunnskap for å kunne skjelne verdens virkemåter og vite hvordan vi kan takle kommende situ-

asjoner. Moderne syn på kognisjon tyder på at prosessen ikke er sekvensiell og metodisk som en datamaskin, men parallell og assosiativ (Sloman & Fernbach, 2018).

I spesifikke tilfeller oppsøker vi og bedømmer informasjon, og sammenligner deretter presenterte tolkninger med eksisterende rammeverk av kognitive konstrukter. Slike rammeverk, såkalte politiske schemata, som er konsepter av våre politiske tolkninger og meninger satt i system (Lau, Smith, & Fiske, 1991; Sloman & Fernbach, 2018). Vår eksponering for nye tolkninger og effekten det har på vår innstilling til for eksempel en gitt policy, later til å være relatert til hvor aksessible disse rammeverkene er. Det kan forklare hvordan helt nye presenterte «tolkninger» i noen tilfeller kan fostre policypreferanser som er helt uavhengige av det eksisterende rammeverket av politiske meninger (ibid). Denne modellen for prosessering av ny informasjon eller «tolkninger» kan gi forklaringer på alt fra velgeres endringer i preferanser, til den politiske beslutningstakingen (som naturligvis er interrelatert). Videre kan det gi forklaringsmodeller på overordnede politiske strategier, hvordan andre aktører posisjonerer seg for å fremme lovgivning,

hvorfor og hvordan lovgivning blir vedtatt eller ei, og hvorfor representanter iblant stemmer mot eget partis ideologi (Lau et al., 1991).

Kunnskap er lett å knytte til egen informasjon, men i praksis er det mer å regne som noe flytende og ikke eksklusivt internt (Sloman & Fernbach, 2018). Individenes tanker er absolutt produkt av egen informasjon, men også (mer eller mindre prosessert) informasjon i omgivelsene og andre mennesker. Sanserintrykkene våre får sånn sett en opphøyet rolle som grunnlag for tanker; gjennom å diktere mentale anslag av årsak/virkning, og tankers valører av riktighet (Burton, 2009; Sloman & Fernbach, 2018). I sammenheng med eksternalisering av både informasjon og dels kognisjon, er det naturlig å studere den uten tvil største, rikeste og mest effektive informasjonskilden noensinne. Hvordan vår grenseflate med internett påvirker våre oss sosialt og kognitivt, skal vi se mer på i neste segment.

Når vi går fra informasjon og rammeverk for inntrykk til opplevd kunnskap, skjønner vi hvor utrolig lite vi vet i forhold til verdens kompleksitet. I tillegg viser det seg at vi tror vi vet vesentlig mer enn vi faktisk vet, som iblant kan være mer uheldig enn

å ikke vite (Sloman & Fernbach, 2018). Når vi overvurderer egne kognitive evner og kunnskapsnivå, er det i møte med en uendelig kompleks verden, der selv enkle hverdagsobjekter og -fenomener er for vanskelig å forstå helt. Derfor tilslører vi vår faktiske ignoranse overfor oss selv (og iblant andre), og gjør forenklinger av verden for å holde fast ved en følelse av kontroll (Sloman & Fernbach, 2018). I tillegg har hjernen vår lært seg metoder for å forenkle ikke bare omgivelsene vi må forholde oss til, men også forenklinger for å løse kognitivt arbeid så effektivt som mulig (mer om det senere). Et interessant innspill i kontekst av overvurdering av egne kunnskaper, er om vi blir nødt til å forklare selv ganske enkle konsepter, og slik møter vi vår reelle «ignoranse». Da viser det seg at vi er raske med å forstå kunnskapsunderskuddet fra vår opprinnelige vurdering, men det må altså til en veldig eksplisitt demonstrasjon (Sloman & Fernbach, 2018).

Opinionen er mer ekstrem enn kunnskapsnivået skulle tilsi; som følger logisk av at vi tror vi vet ting, og i tillegg får det vi mener også en lidenskapelig komponent på toppen av følt kunnskapsnivå (Sloman & Fernbach, 2018). Kanskje er denne lidenskapelige komponenten

utslagsgivende for vår reaksjon når kunnskapsillusjoner belyses. Vi liker slettes ikke å få vår ignoranse eksponert overfor oss selv, og vi søker ikke automatisk mer informasjon i etterkant (Sloman & Fernbach, 2018). En mulig løsning for å omgå slike menneskelige forsvarsmekanismer, kan være å øke bevisstheten rundt alles ignoranse, inkludert fagfolk og de politisk innviede. Det er kanskje skjørt for politiske personer å innrømme egne mangler, både på et personlig nivå og som en risiko for å miste tillit til deres evner og posisjon (her har elektoratet naturligvis en del av ansvaret, gjennom hvilke krav vi stiller til våre beslutningstakere).

Mangel på kunnskap trenger ikke å medføre dårligere dømmekraft, men det er heldigvis også tydelig at kunnskap og ekspertise kan være en positiv kraft i den politiske verden. Men det er urealistisk for alle å sette seg inn i alt når kompleksiteten er uendelig høy og ubegrenset. En mulig løsning er å i større grad stole på andres ekspertise, om ikke til å ta avgjørelsene, så i hvert fall beskrive muligheter og konsekvenser slik at vi mer kyndig kan ta stilling til viktige beslutninger (Sloman & Fernbach, 2018). Når det er sagt er det viktig å understreke at eksperter på ingen måte er perfekte eller helt objektive, de har

også sine sett med egeninteresser; finansielle motiver, statusbygging, og eierskap til teorier eller praktiske modeller. De lar seg imidlertid delvis verifisere fra historikk og rating; deres kunnskap og troverdighet lar seg bekrefte (ibid).



Rasjonalitet og begrensninger

Informasjon og kunnskap gir grunnlag for videre resonnering, men som vi har sett er det ikke nødvendigvis slik at kunnskapen er så rett og upåvirket som vi fort kan tenke. Rollen til fornuft og resonnering i det kognitive arbeidet med å gjøre oss opp meninger og ta valg, utgjør hvor rasjonell beslutningstakingen vår er. Men er rasjonalitet og fornuft hovedfaktorer i beslutningstakingen vår, eller er det rasjonelle individet en myte?

Mye tyder på at det enkle svaret på sistnevnte spørsmål er «ja», men det betyr ikke uten videre at vi ikke kan ende med beslutninger som er rasjonelt riktige for oss. Vår rasjonalitet har uansett distinkte begrensninger, som et resultat av problemstillingers formbarhet, våre kognitive begrensninger, samt tidsbegrensninger (Gigerenzer & Selten, 2002; Simon, 1955, 1972). Videre er det viktig å huske at det

er ingen isolert del av hjernen som kan aktiveres fritt for ubevisst og ufrivillig påvirkning. Dette litt ukomfortable faktum, omtaler Burton (2009) som «myten om et autonomt rasjonelt sinn». Blant annet undermineres rasjonaliteten vår av en betydelig innvirkning av overfladiske faktorer (King & Leigh, 2009; Lawson, Lenz, Baker, & Myers, 2010; Olivola & Todorov, 2010).

På mange måter kan en vekte følelser som den ultimate rasjonelle begrensningen, men de to konseptene er likevel ikke så atskilt som en kan tro (Schwarz, 2000). Rollen og mellomspillet til følelser og kognisjon i forhold til beslutningstaking er vanskelig å utrede, men i bunn styres følelser også av inntrykk og informasjonsprossessering (Goleman, 2006). Og at prosessene til følelser og rasjonalitet til et visst punkt er sammenvevd, kan også vår hverdagslige erfaring understøtte.

Følelser er ei heller kun villedende og ukontrollerbare, de kan også utgjøre en form for intelligens vi delvis kan kontrollere og ta i bruk konstruktivt (Goleman, 2006). Emosjonell og rasjonell intelligens interagerer naturligvis, dog de kan fint agere halvveis uavhengig av hverandre. Vi skal imidlertid være forsiktige med å sette vår lit til at den rasjonelle tenkningen kan overstyre den emosjonelle, for det er sjeldent tydelig hvordan de opererer og vi vet ikke alltid hva som er et skadelig innfall som bør overstyres, særlig om vi allerede er preget av en overbevisning (Burton, 2009).

Når følelser påvirker vår politiske atferd, kan det gjør tydelig utslag på hvordan en oppsøker informasjon og debatt på nett (Wollebæk, Karlsen, Steen-Johnsen, & Enjolras, 2019). I hovedtrekk vil frykt og sinne ha distinkte utløp. Sinne leder oftest til et ønske om å debattere, og en søken etter bekreftende informasjon. Frykt leder mer til et behov for å finne alternative syn, informasjon som kan avkrefte det en tenker (og følgelig frykter).

Et annet interessant kognitivt konsept finner vi i rasjonell ignoranse, hvordan det kan være (tilsynelatende eller faktisk) rasjonelt å styre unna tilegning av

kunnskap, fordi kostnaden av arbeidet oppfattes som for stor for gevinsten av eventuell kunnskap (Caplan, 2001, 2011; Martinelli, 2007). Rasjonell ignoranse legger opp til at vi trenger snarveier for å minske kostnaden av slikt arbeid, og er en viktig forløper til heuristikker som grunnlag for våre valg (Ashworth & De Mesquita, 2014; Lau & Redlawsk, 2001). Det faktum kan således misbrukes ved å strategisk øke kompleksitet (for eksempel i markedsføring av konsumervarer eller i presentasjon av politiske spørsmål). Politikk og valg har kanskje uansett nådd en kompleksitet som er for stor til å ta rasjonelle valg for folk flest, men spørsmålet er om det er en trend som er for sent å snu.

Det er også en korrelasjon mellom engasjement/interesse og ignoranse; når policyutfall er viktige for oss, endrer det naturlig nok kost/nytte-vurderingen. Rasjonell ignoranse tar utgangspunkt i en vurdering om at kostnaden (analyse- og tiltaksinnsatsen), kun gjelder nytteverdien av det spesifikke utfallet, men innsatsen kan også gi fordeler innenfor andre områder, som kompliserer kost/nytte-vurderingen i den store sammenhengen (Wittman, 1995). Ignoransen trenger heller ikke å medføre kollektiv

ignoranse når den helhetlig aggregeres. Foruten i tilfeller der en velger får «rett» i sin bruk av heuristikker, er øvrigheten oftest en samling «tilfeldige» innstillinger, som veier opp mot hverandre. Slik kan de mindre ignorante også få de facto mer avgjørende stemmer (Caplan, 2011; B. Page & Shapiro, 1993).

Snarveiene vi tar for å gjøre vurderinger og ta beslutninger, bruker vi såpass ofte at de er verdt ekstra oppmerksomhet. Det er også flere varianter av de såkalte heuristikkene, eller tommelfingerreglene vi bruker, og ikke alle er det klart for oss at vi benytter. Rasjonalitetsnestorer som blant annet Simon (1972) og Gigerenzer, argumenterer for at heuristikker ofte kan gi bedre utfall enn teoretisk optimale prosedyrer, men vi må også være bevisst på deres begrensning og suboptimale utfall (Kahneman, 2003; Kahneman, Slovic, Slovic, & Tversky, 1982). Blant annet i tilfeller der lite informasjon er tilgjengelig, eller tilgjengelig informasjon ikke er representativ, vil heuristikker ofte føre til suboptimal beslutningstaking (Dancey & Sheagley, 2013; Lau & Redlawsk, 2001). Det er store kognitive besparelser ved å ta i bruk visse tommelfingerregler. Lau og Redlawsk (2001) trekker frem noen av de mest prevalente i politisk raffinement; å

gjøre opp en mening basert på partiasosiasjon eller ideologiske stereotyper; å bli farget av anbefalinger fra høyt ansette grupper eller enkeltindivider; å bruke resultater fra spørreundersøkelser til å påvirke/minske 'søkefeltet' etter aktuell informasjon; å gjøre opp en mening, eller fremme en følelse, utfra kandidaters utseende.

Tommelfingerregler kan være nyttige for alle og benyttes stort sett av alle (Lau & Redlawsk, 2001), men er mer «gunstig» for dem som kan kategoriseres som politisk sofistikerte, altså relative eksperter, og kan i mange tilfeller føre til dårlig beslutningstaking for andre. Det er altså et viktig poeng at snarveiene brukes best av de som trenger dem minst (Lau & Redlawsk, 2001). Likevel blir de politisk sofistikerte også oftest lurt når heuristikker avviker fra «virkeligheten», siden antakelser de trekker fra er mer fremtredende (Dancey & Sheagley, 2013). Lau & Redlawsk (2001) argumenterer for at om vi avgjør heuristikker som noe helhetlig positivt for velgere, så bør informasjon skreddersydd for disse prosessene kommuniseres i god tid før valg.

Ikke uvanlig med argumenterer for den relative gevinsten av «party cues»

(Sniderman, Brody, & Tetlock, 1993; Wittman, 1995). Men den høye prevalensen av heuristikker dreid rundt parti (typisk at man generaliserer en kandidats synspunkter til å matche en gitt partilinje), gjør slike tommelfingerregler ekstra skjebnesvangre, da de gjør seg gjeldende relativt bredt når de først «slår feil» (Dancey & Sheagley, 2013; Kuklinski & Quirk, 2000). Et annet viktig poeng vedrører partiloyalitet som en funksjon av tidligere erfaring og «analysearbeid» - en relativt vanlig vri på partiheuristikken - hva så når ståsteder endres over tid eller partilinjens vris gjennom visse koalisjoner? I slike tilfeller vil snarveien «slå feil», men det betyr ikke nødvendigvis at utfallet er ugunstig for velgeren.

Forenklinger av ulik sort forekommer i alle våre forklaringsmodeller, som en praktisk avveining, men som gjør forståelsen vår mer sårbar for forskjellige bias (Kassin, Fein, Markus, McBain, & Williams, 2019). Eksempelvis tenderer mennesker mot å overvurdere hendelsers sannsynlighet i relasjon til hvor raskt/enkelt de kommer på hendelsene. Det legger blant annet grunnlaget for at vi også er tilbøyelige til å tro at flere deler våre egne (de mest nærliggende) meninger og atferd, enn som faktisk gjør det. Relatert er også

tendensen til å basere våre vurderinger og valg på fremtredende enkelthendelser (eksempler som mannen i gata som vinner i lotto, eller en makaber flykrasj), istedenfor statistiske sannsynligheter (Kassin et al., 2019). Vi ser også ofte det vi vil se, hvilket kan påvirke hvordan vi bedømmer situasjoner eller velger ut informasjon. Finner vi for eksempel informasjon som bekrefter vår egen, vokter vi den gjerne tyngre enn annen informasjon uavhengig av kilde.

Våre menneskelige og noen ganger ubevisste bias, samt de heuristikken vi bruker i all daglig avveining, blir satt ekstra på spissen i øyeblikket for demokratiske valg. De kan nemlig også ha en tydelig innvirkning i stemmebåsen (altså ikke bare i valgets forkant og i vår politiske sosialisering) (Darcy & Marsh, 1994; Kahneman et al., 1982). Særlig nevnes sårbarheten til de med innstilling om å fullføre prosessen enkelt og effektivt, en potensielt stor gruppe. I slike tilfeller vil ulike faktorer spille inn, stemmeseddelutformingen kan være utslagsgivende, men også de fysiske forholdene i valglokalet, i tillegg til følelsesmessig kontekst.

Beslutningens drivkrefter

Motivasjon & engasjement

Engasjement og motivasjon er på mange måter grunnforutsetninger for meningsfylt demokratisk deltakelse og beslutningstaking. Vi var i forrige segment innom ulike beslutningsgrunnlag for å delta i valg. Vi så at overordnet tematikk som passivitet (av ulike grunner) har et motstykke i dem som drives av genuin interesse. Noen opplevde grader av mindreverdighet, og så det nærmest som selvsagt at de ikke stemte, mens diametralt forskjellig så flere det som en normativ selvfølge å delta i valget. Stigma var også en tydelig drivkraft som viste seg både mobiliserende og passiviserende.

Teorien vitner om at vi kan ha indre motivasjon og ytre motivasjon (Cerasoli, Nicklin, & Ford, 2014; Kassin et al., 2019). Den indre som en intern tilfredsstillelse; av interesse, som en utfordring, eller ren fornøyelse. Den ytre motivasjonen kommer naturlig nok av faktorer utenfra, og for å få håndfaste fordeler. Disse kan være penger, karakterer eller anerkjennelse, fullføring av en forpliktelse, eller for å unngå straff.

Belønning motiverer imidlertid ikke alltid. Studier viser at man kan bli mindre motivert til å gjøre en aktivitet man opprinnelig likte

og hadde en indre motivasjon for, om man får betalt for å gjøre det. (Kassin et al., 2019) En effekt med overberettigelse av en aktivitet gjør motivasjon vanskelig å styre med belønningsmekanismer. Kanskje virker paradokset med belønning konstraintuitivt, men i enkelte tilfeller handler det om at noe som ble oppfattet som ren fornøyelse eller lek, føles som arbeid når man får kompensasjon eksternt. Begge deler kan naturligvis ha positiv virkning, men et viktig punkt er at indre motivasjon primært relaterer til kvaliteten på prestasjonen og ytre motivasjon på kvantiteten i arbeidet. (Cerasoli et al., 2014)

Det finnes imidlertid ekstern motivasjon som forsterker den indre motivasjonen, som for eksempel ektefølt ros (Kassin et al., 2019). Også personlige forskjeller kan innvirke, noen personlighetstyper trenger lite ekstern forsterkning, mens for andre som er hyperfokuset på prestasjon innen skole, arbeid eller idrett, vil det kunne tydelig stimulere indre motivasjon (ibid).

Engasjement med basis i visse følelser: sinne, engstelse, indignasjon, forundring; kan virke opphissende og aktiverende. Det vil gjøre seg gjeldende i ulike grader og kanaler, og styres i hovedsak av informasjonsflyten og kilders fremstilling.

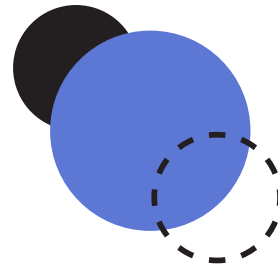
(Hendricks & Hansen, 2016; Macey, 2001; Wollebæk et al., 2019). Denne mekanismen har klare negative, fordreierende aspekter, men det er også viktig å se aktiveringen som noe isolert positivt og sentralt for et godt demokrati. Derfor viktig å være bevisst på form i tillegg innhold, siden informasjonen i seg selv ikke nødvendigvis har noen nevneverdig effekt om den ikke legges frem på en engasjerende måte.

En potensielt viktig forskjell ligger i hvorvidt man oppsøker og er bevisst de tidligere nevnte heuristikkene, i kontrast til mer automatiske, ubevisste prosesser. Dette motivasjonselementet i tilegningen av informasjon later til å være en sterk faktor i tillegg til evne, for hvor godt informasjonen prosesseres og kompetanse bygges (Lau & Redlawsk, 2001). Det er videre interessant hvordan motivasjon og engasjement, som vi ofte anser som noe dypt personlig, øyensynlig er et produkt av interne og eksterne drivkrefter som ikke alltid er oss bevisst.

Andre engasjerende faktorer kan for eksempel være en følelse av at stemmen får økt betydning, typisk ved jevne valg (Bergh & Haugsgjerd, 2019). Videre er mestring og tro på egne evner til å påvirke, viktige motivasjonsfaktorer for politisk

aktivitet (Ødegård & Svagård, 2018). Nivået på demokratikunnskap har derimot ikke en direkte korrelasjon med troen på potensiell politisk aktivitet, sett isolert fra eventuell innvirkning på mestringstro.

Det at noen holder seg unna stemming, og kanskje valget som helhet, kan dels være en konsekvens av menneskers tendens til å angre mer om man får et uønsket resultat av en handling man gjør, versus en handling man unngår (Byrne & McEleney, 2000). Ved å unngå situasjonen fullstendig får man en slags forsikring mot fremtidig skuffelse.



Holdninger og verdier

Våre holdninger og verdier er også viktige deldeterminanter i beslutninger. De kan være private eller offentlige, bevisste eller ubevisste, som for eksempel gjør seg gjeldende i våre fordommer. De er også sentrale i hvordan vi avgjør hva vi liker og misliker. At de ofte ikke trenger en rasjonell grobunn, gjør dem ikke nødvendigvis uønsket i samfunnsmessig debatt og vurdering. De åpner uansett for større spørsmål om hva politikk burde være, og nyanserer bildet om at rasjonalitet ikke skal diktere offentlige saker hundre prosent. Skal for eksempel politikk være kynisk og optimert for flest mulig, eller skal vi i større grad ta vare på de nære, menneskelige faktorene?

Verdier forklarer hvordan vi tenderer mot å lade politiske saker med hva som er «rett» og «galt», uten noen direkte relasjon til konsekvenstenkning (Sloman & Fernbach, 2018). Det vil kanskje mange hevde er rett, nettopp at visse saker ikke bør betraktes som kost/nytte-vurderinger, men mer som definerende spørsmål om verdigrunnlaget til menneskesamfunnet. Likevel er det svært viktig å ta stilling til hvilke saker som eventuelt skal få en slik «irrasjonell» vurdering (Eutanasi? Abort?),

og i det minste være bevisst på at det er noe som påvirker oss uten at vi kan argumentere logisk for det.

I en analogi til eksperimentene med opplevd kunnskapsnivå kan også våre illusjoner knyttet til politiske spørsmål og ståsteder avsløres for oss (Sloman & Fernbach, 2018). Det var tilsvarende avvik i opplevd evne fra før til etter de måtte forklare, og også en moderasjon når de blir bedt om å vurdere sin posisjon på temaet. Likevel tyder andre eksperimenter på at en derimot forsterker ekstreme syn, fordi en blir bedt om å rettferdiggjøre en politisk sak, og dermed overbeviser seg selv igjen. Overbevisningen overskygger logisk tenkning rundt gode eller dårlige utfall av en politisk beslutning (Burton, 2009; Sloman & Fernbach, 2018). Ytterligere eksperimenter gir en viss bekreftelse av sistnevnte forhold. Når vi blir bedt om å finne grunner til å holde et politisk standpunkt, forsterker vi tanken, og gjør ingen innrømmelser på avvikende kunnskap og ingen moderasjon av den opprinnelige posisjonen.

Å gjøre rede for kausalitet kan derimot vise seg å være en effektiv måte for både å forstå hvor lite en vet, og for å moderere seg i sin mening. Kanskje er det effekt å få dine holdninger isolert og forstå

problemer på et mer intrikat nivå, samt å ta et overordnet blikk på hvordan det kommer til å innvirke på verden (du inkluderer dermed også andre enn deg selv) (Sloman & Fernbach, 2018) Uansett kan det være et troverdig bøtemiddel mot mer ekstreme holdninger (og alle forferdelige konsekvenser det kan medføre i ytterste konsekvens), hvilket er verdt å undersøke videre (Sloman & Fernbach, 2018).

En verdifokusert politisk sfære vil være komparativt vanskeligere å understøtte med kausalitetstenkning (Sloman & Fernbach, 2018), og det ser ut til å være tilfellet med flere av de mer betente sakene i vår nåværende diskurs. Likevel er det saker der en ville foretrukket et større fokus på å utlede best mulig utfall, hvor verdibasert argumentasjon brukes, enten som politisk verktøy eller som en forenklingmekanisme ved kompleksitet. Lokalpolitikkenes mandat tatt i betraktning, er det rom for mer tekniske utfallsbetraktninger og mindre verdifokus, men det betyr ikke at praksis alltid følger, for eksempel i saker vedrørende helsetjenester eller skolegang.

Holdninger kan være sårbare for manipulasjon fra ulike aktører (ikke nødvendigvis ondsinnede) og tolkninger som selges

inn i den politiske hverdagen (Lau et al., 1991). Holdninger relatert til etablerte politiske spørsmål er ikke like formbare, med mindre aktører finner nye 'innpakninger' for å overbevise velgerne. Uansett later det til å være vesentlig lettere å forme holdninger på nye og uforutsette politiske spørsmål og problemstillinger, når tolkninger er likestilt og i fremmede rammer. Visshet om hvordan holdninger formes (mer praktisk enn nevrofysiologisk) kan lede politikere i visse saker til å strategisk forme tolkningen de legger frem i saker for å komme nærmere velgere (Lau et al., 1991).

Holdninger og verdigrunnlag er ikke alltid god prediktor på endelig atferd og beslutningstaking. Man kan for eksempel sette verdien av miljøet høyt, men ikke alltid gjøre det mest miljøvennlige i hverdagen, som å slurve med resirkulering eller velge bil over sykkel en kald vinterdag.



Overbevisning og dømmekraft

Den umiddelbare forløperen til en beslutning må nødvendigvis være en eller annen form for overbevisning. Burton (2009) hevder at vår overbevisning er et produkt av hjernens ufrivillige mekanismer basert i tro og følelser, heller enn rasjonalitet. Det er følelsen av å vite, som i essens sier ingenting om vi faktisk vet. Vår følelse av å vite, samt å vite at vi vet, er i alle fall delvis en illusjon som sjeldent er basert på bevisst drøfting. Burton argumenterer for at løsningen er å utfordre overbevisningen med vitenskapelige argumenter for hvordan vi burde være mindre sikre, og følgelig mer tolerante og åpne for alternative og motstridende tankegodts.

Magefølelse og intuisjon samsvarer med slik overbevisning, vi er bare ikke bevisste på hva som trigger følelsen av å vite i slike tilfeller (Burton, 2009). Det kan være en sum av underbevisste inntrykk som for oss til å føle oss sikker på noe, som over tid har gitt et evolusjonært fortrinn, enten de er fornuftige eller uraffinerte. Magefølelsen har måttet være sterk for å agere raskt og rett i truende situasjoner, mens tvilen i seg selv ville fått oss drept. I vår tid er kausaliteter mye mer komplakse og livet vårt er sjeldent truet, men nevronene våre fyrer av mer eller mindre

tilsvarende som før. Det kan være viktig å huske på; det ville vært rart om vi var perfekte beslutningsapparater etter så mange endringer rundt oss.

Når mye av vår dømmekraft dikteres av nevrokjemiske forhold og instinkter, er det ikke uventet også indikasjoner på at genetiske faktorer spiller inn i dømmekraft og beslutningstaking, særlig fremtredende kan genetikk være i risikovurderinger (Burton, 2009). Videre er risikoelementer ofte sentrale i våre vurderinger av samfunnsspørsmål; eksempelvis hvor strenge straffer forbrytere skal få (vektet mot risiko for gjentakelse eller risiko for at uskyldige straffes), eller spørsmål rundt bioteknologi (skråplaneeffekt i forhold til kloning, genmodifisering, eksperimentell forskning). Risikoelementet vil også kunne påvirke tidshorizonten på politiske beslutninger; hvordan en politiker fremstår og agerer i forhold til konkrete problemstillinger på kort og lang sikt er delvis følelsesstyrt risikooverveining (for eksempel i møtet med klimaendringer).

Rasjonalitetens begrensning kan gjøre at vi enten må søke omstendelige veier til mulige optimerte utfall eller velge snarveier til tilstrekkelige utfall (Simon, 1955). Individuelle forskjeller avgjør om vi søker en optimal eller «god nok» løsning,

men ofte vil begrenset informasjon, tid, eller kognitiv evne gjøre at valget som leder til et godt nok resultat er den beste kost/nytte-vurdering (Schwartz et al., 2002; Simon, 1972).

At beslutninger primært kan dreies rundt to mekanismer, en raskere og mer instinktiv og en mer omfattende rasjonell vurdering, underbygges av nyere teorier i atferdsvitenskapen, som i Kahnemans (2011) modell med to systemer. Her vil et tidlig, automatisk system gi oss input basert på intuisjon og kognitive snarveier, som enten får råde fritt og styre beslutningen, eller som overstyres/påvirkes av det tregere og mer resonnerende andre systemet. Videre slutninger tyder på at vi i mange tilfeller følger intuisjonen i avveining og beslutningstaking, eventuelt med mindre justeringer basert på ny relevant informasjon (Kahneman, 2003, 2011). Og at endelig atferd nesten alltid har en rot i intuisjon, selv når det rasjonelle systemet har gjort seg gjeldende.

Den høye prevalensen av det instinktive, første systemet i vår jevne beslutningstaking høres kanskje drastisk ut, men det følger linjer vi har sett med hvordan vi trenger forenklerende mekanismer for å bevare en følelse av kontroll i møtet med kompleksitet. Som vi har sett kan

heuristikker ofte lede til rasjonelle eller riktige valg, men noen tilsvarende, mindre heldige, intuisjoner manifesteres i ulike bias (Kahneman, 2003; Kahneman et al., 1982; Plous, 1993). De kan særlig gi irrasjonelle vurderinger av sannsynligheter og risiko, der vi typisk overvurderer risiko selv når det er irrasjonelt målt mot sannsynlig gevinst, og viser en uforholdsmessig stor aversjon til beslutninger som kan gi tap. I tillegg er det sårbart for ekstern påvirkning, særlig gjennom hvordan rammene for valget legges frem.

Beslutningstaking er komplekst, og uansett hvilke teorier vi bruker for å modellere valg, forblir den eksakte sammensetningen av beslutningsgrunnlaget til et gitt individuelt valg et mysterium. Modeller som antar rasjonelle beslutningstakere gir normative prediksjoner under enkle forhold, men kommer til kort når de kommer til psykologiske komponenter (Vieider & Vis, 2019). Prospektteori gir flere nyanser når det kommer til menneskers psykologi under usikkerhet (Kahneman, 2011; Vieider & Vis, 2019), men er også vanskelig å applisere til politisk kontekst. Vieider og Vis (2019) nevner kompleksiteten, subjektivitet, og lite konkret nytteforventning som vanskelige faktorer i politisk sammenheng.

Mellommenneskelig innvirkning

Inntrykk og identitet

Hvordan vi former inntrykk av andre er avgjørende for vår rolle i samfunnet, og kan være en utslagsgivende faktor i representasjonen. I tillegg vil folk finne, gjenkjenne, og reagere på ansikter før alt annet rundt i en informasjonsfremstilling eller digital scene (Weinschenk, 2011). Slik systemene våre er i dag kommer vi altså ikke utenom et iboende personfokus, og sånn sett er identitet og inntrykk vi former av prospektive representanter eller samarbeidspartnere av vesentlig interesse.

Vi blir mye eksponert for ansikter og oppmerksomheten vår trekkes naturlig mot dem for forståelse og koordinasjon. (Todorov, Olivola, Dotsch, & Mende-Siedlecki, 2015; Weinschenk, 2011) Det viser seg også at førsteinntrykk på andres utseende/uttrykk holder seg svært likt inntrykk som over tid, selv ned til førsteinntrykk på ganske små fraksjoner av et sekund. Inntrykket ble målt på trekk som pålitelighet, kompetanse, attraktivitet, aggressivitet, og hvor sympatiske de virket (Willis & Todorov, 2006). Slike trekk er naturligvis relevante for våre inntrykk av mennesker generelt, men har også mer

effekt jo mindre vi kjenner noen, som for eksempel lokalpolitikere i mange tilfeller. Trekkene kan også relateres til typiske styrker som representant.

Det er mange faktorer som spiller inn på veien fra informasjon om andre til formingen av inntrykk (Kahneman, 2003; Kassin et al., 2019): hvordan vi angivelig vektet og tar snittet av presenterte karaktertrekk, og kombinerer det med vår personlige mentalitet og eget humør i øyeblikket. Vi sammenlikner også andre med oss selv, og holder oftere våre egenskaper noe høyere. Sosial priming kan også forekomme: urelaterte karakteristikk kan farge over på våre inntrykk av andre, om vi har blitt preget på dem i forkant. Tilgjengeligheten og valøren på karaktertrekk har også en innvirkning, for eksempel det er lettere å anslå hvorvidt noen er ekstroverte, og det er mer virkningsfullt med negative karakteristikk. Vi gjør også antakelser om relasjoner mellom karaktertrekk for å fullføre helhetsinntrykk med implisitte observasjoner. Studiene viser også at moralrelaterte trekk holdes svært høyt. Videre er sekvensen viktig, vi vektlegger ofte det vi får servert av informasjon eller karaktertrekk først, hvilket sier mye om

relevansen til rekkefølgen informasjon presenteres i.

Det er naturlig at vi bruker noen kognitive snarveier (og ulike bias) også i byggingen av inntrykk av andre. Når det er så utrolig mange faktorer å ta stilling til tyr vi som kjent til forenklinger, som for eksempel å ta utgangspunkt i slutninger fra utseende eller intuisjon (Olivola & Todorov, 2010). Relatert ser det ut til at likhet i ansikts- og karaktertrekk også er en determinant for tillit (DeBruine, 2002). I motsatt fall er det få empiriske indikasjoner på at vi er spesielt gode på å avsløre usannheter når vi ser på andre, selv eksperter har kun litt bedre dømmekraft enn ren tilfeldighet (Kassin et al., 2019). Vi har også en del misoppfatninger av hvilke symptomer som faktisk indikerer løgn, hvilket kan påvirke ikke bare at vi er dårlige på å identifisere løgn, men også har en del «falske positive» der sannhet tolkes som løgn.

Selv om det ikke nødvendigvis er sjeldent at førsteinntrykk, basert på overfladiske kvaliteter som utseende, stemmer overens med virkeligheten (for eksempel at en politiker som ser kompetent ut faktisk er det), går den vurderingen på bekostning av andre faktorer eller vurderinger

(Olivola & Todorov, 2010). Samtidig er det viktig å huske på at grunnlaget som regel er veldig sammensatt, og selv om det er mange uheldige faktorer som spiller inn (Lawson et al., 2010), så kan det finnes verre determinanter enn overfladiske betraktninger. Det kan uansett vise seg vanskelig å adressere innvirkningen av førsteinntrykk, da disse formes ekstremt raskt, automatisk, og ofte ubevisst (Olivola & Todorov, 2010). En annen inntrykksbyggende heuristikk tar form når vi tilegner handlinger og atferd hos andre til grunnleggende, iboende karaktertrekk, i hvert fall når vi gjør det i kunstig større grad enn tilfeldigheter og øvrige omstendigheter (Glaeser & Ponzetto, 2017; Kassin et al., 2019). Denne dynamikken gjør det kanskje enklere å gjøre substansløse symbolhandlinger i offentlig rom, men er i det minste mer substansiell enn inntrykk kun basert på utseende.

Til slutt vil de politiske strukturene har noe å si for den endelige effekten av utseende. Naturlig nok gjør personstemmer at utseende får noe økt fokus, og mangel på informasjon om for eksempel historikk, kan gjøre at valg tas på annen bakgrunn som utseende (Lawson et al., 2010). Funnene indikerer samtidig at nettopp

økt tilgang på informasjon om kandidater kan bøte på situasjonen og potensielt skape en dynamikk basert på mindre overfladiske karakteristika (Lawson et al., 2010). Under de rette forholdene ser det også ut til at inntrykk av utseende faktisk er en av hovedindikatorerne på valgbarhet, (kun målt ifm. høytstående stillinger) (Lawson et al., 2010). Hva kan det ha å si for hvordan vi utformer demokratiske prosesser optimalt? Hvordan påvirker det de som stiller til valg og hvordan de presenterer seg selv?

Identitet er individuelt sentrert, men ville ikke eksistert uten sosial kontekst, der det manifesteres og formes gjennom andres inntrykk. At politisk engasjement har en distinkt identitetskomponent, kom raskt frem, også i innledende baseline-intervjuer. De som forteller hva de har stemt på og gjerne redegjør for beslutningsgrunnlaget, vil gi uttrykk for sin posisjon og bevisst eller ubevisst koble det til sin identitet. Motsatt, virker det som noen ønsker å holde politisk beslutning adskilt fra identiteten, selv når de ikke holder valget hemmelig.

Identitet inngår nesten som en selvfølgelighet blant politikerne, som gjerne demonstrerer politisk uttrykk

gjennom sin offentlige og dels private identitet. Politikeres som offentlige personer blir nesten som 'merkevarer' å regne, en kommer over uttrykk som «mann av folket», «landsmoder», og «tåkefyrster», som tiltenkt eller ei raskt blir en del av personlig og politisk identitet.

Om kategorisering av identiteter i sum er positivt eller negativt er vanskelig å avgjøre, men perspektivet utgjør en menneskelig forenkling som i mange tilfeller gir en viktig forståelse (James, 2015). Identitet er på mange måte grunnleggende individualistisk og handler om eget selvbilde, men det er også viktig hva eller hvem man assosierer seg med. Såkalt identitetspolitikk er en vanlig strategisk tilnærming der ens identitet (gjærne forenklet til enkelttrekk eller ideologi) er mål for politisk overbevisning og appell (McChesney, 2002). Slik skjønner vi også hvordan identitet er viktig for følelsen av overordnet representasjon, særlig når det er snakk om minoriteter eller minoritetsmeninger.

Sosial identitet formes som en del av en gruppetilhørighet eller -ideal, og kan være et resultat av forventning eller simpelthen for å passe inn i en gruppe. (A. M. Bliuc, McGarty, Reynolds, & Muntele, 2007;

Kassin et al., 2019). Når gruppetilhørighet har en relasjon til politisk og sosial aktivitet, er det ofte et meningsgrunnlag en har til felles, og felles meninger kan skape grupper og gruppeidentitet, eller det kan begynne med en gruppe som siden samles rundt et meningsgrunnlag (Akerlof & Kranton, 2010; A. M. Bliuc et al., 2007). Videre er sosiopolitisk identitet grobunn for politiske skillelinjer (og ikke nødvendigvis parti) (A.-M. Bliuc et al., 2015). Det virker imidlertid som kausalitetsrekkefølgen også her er noe uklar, at identitet plasserer en velger/valgt på en side av en sak, eller om en befinner seg på en side av en sak og tilhørigheten følger.

Uansett er uttrykk og image tydelige bestanddeler i den offentlige sfære; vi bryr oss generelt mye om hva andre synes, og vi justerer vårt ansikt utad, atferd, og iblant også våre meninger (Kassin et al., 2019). For politikere som må betrakte valgbarhet kan dette utarte seg som en balansegang mellom inntrykk av kompetanse/makt og varme/tilnærmedelighet (Olivola & Todorov, 2010). Det interessante er hvordan disse ofte er på forskjellige sider av skalaen på ansiktsvurdering, som kanskje ikke er så overraskende. Hvilke trekk som faktisk er mest valgbare er derimot usikkert, og det er ikke alltid tydelig skilnader.

Overordnet kultur kan også påvirke jeget og identitet (Kassin et al., 2019; Nisbett, 2004; Swann Jr & Bosson, 2010). De kan deles inn i selvstendige og kollektivistiske kulturer, og viktigheten av status i kulturen kan variere veldig. Det er også et nevneverdig skifte mellom generasjoner, der yngre oftere har mer individualistiske uttrykk. Sosioøkonomiske faktorer tilsvarer noe, de med økonomisk frihet og utdanning, er ofte friere og mer tilbøyelige til å uttrykke individualisme.

Selvpromotering foregår overalt og med ulike motiver, men er nærmest unngåelig i politikken med dagens rammer. Identitet er en nødvendig driver for både å demonstrere kompetanse og kapabilitet for problemløsning og ledelse, men også for å bli likt av velgere og demonstrere relaterbarhet. Likevel er selvpromotering noe som må gjøres riktig for å lykkes, og noe som krever mye innsats og energi. (Arkin, 1981; Kassin et al., 2019). En viss faktor av fordreining eller tilsløring av sannhet er naturligvis vanskelig å unngå i en slik dynamikk, men det tyder faktisk på at en psykologisk mekanisme gjør at vi setter pris på at andre har et nøyaktig inntrykk av oss (men helst et godt inntrykk) (Back et al., 2010; Swann Jr & Bosson, 2010).

Tillit og troverdighet

Fundamentalt er demokratiet bygget på tillit, til samfunnets strukturer og til at representanter ønsker å gjøre en best mulig jobb for å fremme folkets vilje. Som tidligere nevnt er tillitsnivået til politiske institusjoner relativt høyt i Norge, og generelt er vi i verdenstoppen på tillit til andre. Likevel er ikke mistillit til politikere like fremmed, og retorikk som tas i bruk kan i enkelte tilfeller forsterke mistilliten.

I sammenheng av sosiale og systemiske rammer for beslutning er det naturlig å forstå tillit overordnet: som en form for heuristikk for indirekte beslutningstaking og forenkling av sosial kompleksitet. Ved å stole på noen, ofrer vi kontroll for å slippe effort av egen resonnering; å ta stilling til alle betingede forhold og muligheter. Enkelheten i tillit som sosialt konstruert og kognitiv eller praktisk snarvei, gir god gjenklang i de mest viden aksepterte definisjonene på tillit (også gjenkjennelig opp mot representasjon): det handler i stor grad om å gi fra seg kontroll over handlinger, og sitte igjen med forventninger om utfall (Bamberger, 2010; Hardin, 2002; Nooteboom, 2002).

På et dypere nivå, mer menneskelig og kognitivt, er det interessant hvordan tillit påvirker tankemønstre og beslutningstakingen. Tillit faller her i samme kognitive kategori som kunnskap og tro (Hardin, 2002), og determineres dels av

andres ærlighet, rettferdighetsans, eller godhet; men også kompetanse. I tillegg vil tillit ofte være en funksjon av flere kognitive aspekter vi har vært innom, eksempelvis inntrykk av andre, holdninger, gruppeidentitet, og spillteori.

I representasjonen oversettes betydningen av personlig tillit til et overlatt ansvar og utfallsstyring til en representant, der en selv bare styrer egne forventninger. Representasjonen er på mange måter et storskala spill av tillit, der den forvaltes og uttrykkes primært gjennom valg og politisk beslutningstaking, men som egentlig utgjør en konstant politisk risikovurdering av hvilke handlinger en kan gjøre uten at tillit oppleves som brutt (Bachmann, 2001; Luhmann, 2018). For vi kan oppfatte tillitsbrudd hos andre selv om de i virkeligheten har tatt til seg vår interesse, en dynamikk som er vanlig i politikken. Det skjer da typisk om vår interesse er i diametral konflikt med andre betraktninger, og at disse simpelthen veier tyngre, i for eksempel representantens vurdering (Hardin, 2002).

Selv her til lands kan tillit utgjøre et skjørt konsept, som definitivt er lettere bygd opp fra start enn om den skulle vært allerede brutt. Vi tilgir likevel lettere svikt i kompetanse enn svikt i ærlighet (Nooteboom, 2002). Selv om udugelighet er lettere å tilgi, er det vanskelig å kommentere på hva som egentlig gir verst utfall, kompetansesvikt eller egeninter-

esser. For vi bygger naturlig tillit til andre som forenklinger via deres kompetanse eller konsistens (Hardin, 2002). Det kan utvides til tillit til andres info/anbefaling, som igjen kan (eller ei) lede til tillit til tredjepart, som er aktuell dynamikk i politikk og særlig politisk sosialisering.

Gruppefølelse og tilknytning er viktig for tillit, og fremtrer gjennom alt fra de minste fellesfaktorer til større gruppetilhørighet (Foddy, Platow, & Yamagishi, 2009; Platow, Foddy, Yamagishi, Lim, & Chow, 2012). Et viktig element her er en tydelig gruppetilknytning, som er bevisst for begge parter i tillitsdynamikken. I en forlengelse tyder mye på at vi trives best med de vi har mye til felles med: eksempelvis utfordres tillit i nærmiljøer med mye innvandring eller sosial ulikhet (Heiervang & Enge, 2019). Tre egenskaper som tillit foster i sosialt liv er forutsigbarhet, fellesskapsfølelse, og samarbeidsevne (Misztal, 2013). Disse er interessante sett i lys av hva vi kan oppnå kollektivt, enten i organiserte eller uorganiserte grupper. I organisasjonssammenhenger blir tillitsrolle raskt relevant, og knyttes til produktivitet (Dirks & Ferrin, 2001).

Tillit kan også utgjøre en kvalifisert tiltro til informasjon, særlig i kontekst av interaksjon mellom mennesker og maskiner eller informasjonssystemer (Gerck, 2002; Marsh & Dibben, 2003). Tillit er noe av det som gir informasjon mening, og er spesielt viktig når vi kontemplerer aksjon

basert på informasjonen (Kassim, Jailani, Hairuddin, & Zamzuri, 2012; Luhmann, 2017; Shneiderman, 2000). Igjen er kontroll et viktig moment, og litt avhengig av kontekst og kilde, vil mennesker i møte med informasjonssystemer innta en posisjon av «trust, but verify». I mange tilfeller vil også informasjonssentriske digitale tjenester forsøke å kvantifisere pålitelighet, gjennom blant annet rating og kollektiv vurdering (Chang, Hussain, & Dillon, 2006; Kassim et al., 2012).

IT-fremveksten har særlig påvirket sosiale systemer (Luhmann, 2017), men mange mener at tillit til teknologiske artefakter ikke eksisterer, kun indirekte gjennom tillit til designere, skapere, operatører (Shneiderman, 2000). Hvorvidt vi faktisk kan stole på teknologi direkte eller om vi gjør det indirekte har ikke så mye å si; så lenge institusjonell tillit i befolkningen er høy, så vil det i praksis være i forbindelse selve teknologien et eventuelt tillitsbrudd manifesterer seg (Marsh & Dibben, 2003). Det vil kunne medføre utfordringer innen alt fra tillitsvekkende brukergrensesnitt til dømmekraft i forbindelse med kunstig intelligens.



Eksterne justeringer

Ingen individuell tanke utfolder seg i fullstendig vakuum, men formes lett av enkeltpersoners kombinasjoner med en eller flere andre. Ulike former for sosial påvirkning kan ofte utgjøre en positiv kraft, eksempelvis som moderator av villfarne innfall, i kunnskapsdeling, eller bygging av tillit. Likevel kan den sosiale komponenten på ulike måter forsterke individuell irrasjonalitet, når menneskene er i spissede gruppesettinger og som følge av situasjonelle faktorer.

Konformitet og gruppetenkning

I både sosial og samfunnsmessig sammenheng har vi mennesker en viktig styrke i vår evne til gruppedannelse og iblant å følge strømmen. Det gir et internt samhold som er potensielt kraftfullt, men potensielt kan det også være villedende eller ekskluderende. For i mange tilfeller unngår vi kompleksitet og lar gruppetilhørighet avgjøre tenkningen vår (Sloman & Fernbach, 2018). Det gjelder overraskende ofte også når vi har motstridende inntrykk eller rasjonal, men viker for det

sosiale presset eller frykten for å ta feil (Asch, 1956; L. Ross & Nisbett, 2011). Slik konformitet øker som oftest i homogene grupper, men også mer generelle sosiale gruppefaktorer innvirker, som måten vi tenker på oss selv i en sosial sammenheng, og særlig hvordan vi tenker at andre oppfatter oss, i tillegg til overbevisende eksponering fra andre «likesinnede» (Asch, 1956; Hendricks & Hansen, 2016; L. Ross & Nisbett, 2011).

Elementer av konformitet inngår også i såkalt gruppetenkning, der gruppens

interne overensstemmelse om en tanke eller gunstig handling, overkjører alternative ideer eller fremgangsmåter (Hendricks & Hansen, 2016; Janis, 2008; L. Ross & Nisbett, 2011). Resulterende tanker eller beslutninger, blir derfor ofte ensidige eller suboptimale. Et viktig element som inngår i gruppetenkning, er hvordan slike gruppenormer fungerer mindre som sensur av uenighet, men mer med en tanke om at eventuelle uenigheter er usannsynlige eller useriøse (Surowiecki, 2005). Hvor avgjørende gruppefaktorer er, avhenger blant annet av gruppens samhörighet, internstruktur og situasjonskontekst, og hvor kollektivt øyeblikket av beslutning faktisk er (både relevant for demokratisk beslutningstaking, og i digital kontekst) (Janis, 2008).

Gruppetenkning og flokkmentalitet kan delvis følge av kunnskapsillusjoner gitt en kollektiv setting. Vi tror vi vet noe, og i møtet med andres bekreftende informasjon eller

eventuelle ignoranse (som gjør oss selv til ekspert), kan vi lett forsterke vår egen posisjon og kunnskapsillusjon (Hendricks & Hansen, 2016; Sloman & Fernbach, 2018). Slik kan kunnskapsdeling raskt utgjøre en viss fare, og det er fort gjort at både meningsfeller og -motstandere får oss til å forsterke vårt eget ståsted. Når vi ikke er klar over slike forhold, er det også ekstra lett å bunkre seg ned, for da ser vi ikke forbi andres ignoranse og unngår med det vår egen. Internett bidrar i tillegg ekstra mye til denne dynamikken, ved å senke terskelen for å finne likesinnede og identifisere opplevd dårskap som kan fyre opp under lidenskapen (Sloman & Fernbach, 2018).

Søken etter sosiale bevis, eller bekreftelse på en idé eller tanke, kan ofte være det som leder oss til konformitet og gruppetenkning i første omgang (Cialdini, 1993; Hendricks & Hansen, 2016) Slike bevis er også stadig lettere å finne i en digital

verden, der vi typisk kan få raskt oversikt over både andres dyptgående erfaringer og overfladiske synspunkter. Forhold mellom rating og styring av atferd, kvalitativt innhold: (De Langhe, Fernbach, & Lichtenstein, 2015).

Informasjon og preferanser kan få en selvbekreftende kraft når den er helt eller delvis en funksjon av andres input, og gruppemedlemmer begynner å agere på grunnlag av slik informasjon i tillegg til (og ofte fremfor) privat informasjon (Hendricks & Hansen, 2016). Det er da på mange måter rasjonelt å «følge strømmen», som en heuristikk for å selv slippe å aggregere informasjonen. Men i mange sammenhenger, og særlig i kontekst av informasjonsteknologi, er det en selvforsterkende dynamikk der preferanser/aksjon basert på andres handlinger ikke tar i betraktning at også andres handlinger kan være basert på de samme preferansemønstrene.

Noen retningslinjer kan være nyttige for å bevare uavhengighet i møtet med aggregert informasjon og vurderinger, og når det kommer til beslutningsgrunnlag generelt (Hendricks & Hansen, 2016). Å oppsøke mer informasjon om man mangler innsikt, selv om det er flaut; Å ikke gjøre antakelser basert på andres synspunkter, men reflektere selv; Å være konstant kildekritisk til informasjonen man tilegner; Å være observant på hvilke rammer som omgir et valg man blir stilt overfor, og hvordan de er satt opp og av hvem; at enighet er ikke alltid et kvalitetstegn på påliteligheten til informasjon; de viktigste beslutningene omhandler rammer for beslutningstaking.

Ekstern påvirkning og overbevisning

Noen ganger styres vi altså av former for gruppeatferd selv om det er relativt passivt. Hvordan lar vi oss påvirke når eksterne aktører ønsker å gi oss råd eller overbevise oss? Når vi står på vårt, og i hvilke tilfeller vi velger rett form for påvirkning og ender med en bedre beslutning? I våre daglige liv og i politikken landskap foregår det alltid påvirkning aktivt, men det er også interessant å studere spesifikke tilfeller der en har gjort opp en mening og siden reviderer/ endrer mening, av ulike passive og aktive grunner.

Politisk sosialisering omhandler de mest grunnleggende inntrykkene som former våre holdninger, verdier, og preferanser om hvordan samfunnet burde styres og organiseres (Ødegård & Svagård, 2018; Sapiro, 2004). Mest mottakelige er vi som barn og unge, men påvirkningen fortsetter også i voksen alder. Gradvis har de unge beveget seg vekk fra å stemme det samme som foreldrene, men hjemmet er fortsatt viktig for grunnleggende politiske verdier og syn på for eksempel skatt (Sapiro, 2004). Skolens rolle i politisk sosialisering og som mobiliserende kraft har tradisjonelt stått sterkt, men er som regel ikke nok i seg selv, da for mange andre faktorer influerer (Ødegård & Svagård, 2018).

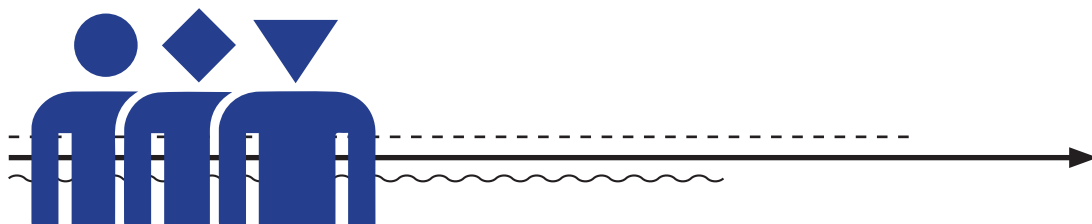
Vi ser til andre når vi er usikre, iblant oftere enn vi trenger, og noen ganger ikke ofte nok. Å revidere sitt ståsted basert på andres informasjon, avhenger naturligvis av mange faktorer som hvor sikre vi er på originalposisjonen vår og troverdighetene til den nye kilden (Cialdini, 1993; Soll & Larrick, 2009). Hvor posisjonen våre ender i praksis er selvfølgelig individuelt og situasjonsbetinget, men i generelle termer må vi i møtet med ny informasjon på en eller annen måte (med en eller annen vektning) forene vår originale mening med en annens. Å ta snitt av posisjoner (også når det ikke er kvantitative meninger), later til å være effektivt i mange situasjoner (Soll & Larrick, 2009).

I møte med informasjon som er i konflikt med en oppfatning vi har, kan vi fort stilles overfor kognitiv dissonans, en psykologisk knute vi må få oppklart. Hovedideen om at vi umiddelbart søker vekk fra uoverensstemmelsen, enten ved å endre innstillingen til noe som harmonerer mer, eller ved å unngå/avslå ny motstridende input (Kuklinski, Quirk, Jerit, Schwieder, & Rich, 2000; Plous, 1993).

Det er en naturlig dynamikk at politikere tilpasser sitt budskap i forklaringer eller tolkninger, for å minske opplevd avstand mellom folk og dem selv (Lau et al., 1991). Denne dynamikken gjør seg

gjeldende i ulike grad i forhold til tilgjengelig informasjonsmiljø, og selv om all mulig informasjon eksisterer, er det viktig å studere hvor lett tilgjengelig informasjonen er. I praksis vil kanskje svært lavterskel informasjon (for eksempel fra familie, venner, eller hovedsaker i media) vektet svært tungt, og et begrenset informasjonsgrunnlag (selvvalgt eller ei), øker sannsynligheten for å overbevises om spesifikke policytolkninger som ikke relaterer til sine generelle politiske meninger (Lau et al., 1991). Det kan videre være gunstig om velgere blir mer proaktive og agerer mindre reaksjonært. Mange viktige teser i statsvitenskapen bygger på en dynamikk av stimulus-respons. Alternative tilnærminger fronter at velger som aktive til en viss grad setter dagsorden politisk og økonomisk, og at det sosiale humøret i stor grad er lite reaksjonært (Prechter Jr, Goel, Parker, & Lampert, 2012).

Avvik mellom politisk beslutningstaking og folkets preferanser er ikke sjeldne, men kan forklares med rasjonalitet i en public choice-teori (Caplan, 2011). Det er initiativer og prosjekter (særinteresser) som politikere rasjonelt kan støtte, som en slags vekting av kostnad (minimal for den enkelte innbygger) mot gevinst (potensielt ganske stor; åpning av dører, status, makt). Skapes en slags politisk likevekt, selv om mer høylytte minoritetskrefter kan få uforholdsmessig stor makt, siden kostnadene spres tynt og gevinster konsentreres. Også rasjonelt for befolkningen å akseptere en slik dynamikk, selv om det virker konstraintuitivt; det vil koste for mye å gripe inn i forhold til potensiell gevinst.



Kollektiv evne

Mennesker er iblant irrasjonelle, tar valg basert på en rekke kognitive snarveier, og formes i det evinnelige av sosiale krefter. Så hvordan kan man forklare og berettige demokratiske prinsipper utover rettferdighet? Et svar kan ligge i at summen av individer - av ulike ferdigheter og kunnskaper - kan utrette mye når de samarbeider under rette forhold.

Kollektiv dømmekraft

Kollektiv kompetanse og dømmekraft er allerede grunnlaget for nærmest all samfunnsutvikling, siden aggregering, vurdering og bruk av kunnskap i offentlig sfære alltid foregår i større eller mindre grupper. I utforming av partiprogrammer eller lovverk, strategisk planlegging eller teknisk problemløsning, er det individers kompetanse i tandem med kunnskapsressurser som danner grunnlag for beslutninger.

Det er interessant å studere kollektivets potensiale for kompetanse på en mer generell basis, og i skala av hele befolkninger, for å understøtte demokratiske prinsipper. Det er i en slik kontekst hensiktsmessig å utrede hvordan kompetansen kan bygges, utnyttes best mulig, og i hvilke tilfeller det er tilrådelig å ta den i bruk.

Grupper kan i mange tilfeller slite med å opprettholde samhold, dele kunnskap, og ta beslutninger, som fort blir middelmådige i beste fall. Større grupper er vanskeligere å håndtere, men samtidig tilbyr de et mangfold som kan være nyttig. Når grupper utfolder seg under visse omstendigheter (organisk eller organisert) kan dette mangfoldet bidra til overlegne intellektuelle avgjørelser, selv målt opp mot velinformerte og 'smarte' individer (Sloman & Fernbach, 2018; Surowiecki, 2005; Woolley, Aggarwal, & Malone, 2015). En såkalt «folkemengders visdom» oppstår.

En viktig del for at slike mekanismer skal kunne ta form, er nettopp det kognitive mangfoldet (S. E. Page, 2008; Surowiecki, 2005). Som en vekting mot de negative sidene ved gruppetenkning og sosiale nettverkseffekter, vil kraften av et mangfoldig utvalg ikke bare ekspandere

gruppens sett med mulige forslag eller løsninger, men også senke terskelen for deltakelse i hele gruppen (Atlee, 2008; Surowiecki, 2005). Grupperingen trenger ikke nødvendigvis å være spesielt belært eller intelligent heller, alle kan være en form for eksperter på enkelte temaer, og noe av den mest effektive måten å utnytte ekspertise på er å slippe å lete blant alle og slå sammen mange (Surowiecki, 2005).

Individuelle 'feil' (uavhengige og tilfeldige) kansellerer også ofte hverandre ut, når det blir store summer av individer. I tillegg er uavhengighet en viktig faktor for å ekstrahere visdom fra massene. "Privat info", altså uavhengighet i data, tolkning og intuisjon, har en rekke fordeler. Slik uavhengighet isolerer feil, og uavhengighet gir også et naturlig mangfold, men det er imidlertid svært utfordrende å garantere. Kollektiv visdom har også et siste ess i ermet, gjennom sin konsistens. Individuell dømmekraft vil i enkelttilfeller være markant overlegen til en gruppes vurdering, men over tid vil få eksperter kunne være presise nok og matche konsistensnivået (Surowiecki, 2005).

I praksis er den enkleste formen for å benytte kollektiv evne gjennom deling, av

individers tanker, inntrykk, eller kunnskap (Shirky, 2008; Surowiecki, 2005). Ved å dele innsikt åpner man for andres konsum, men på en passiv måte slik at budskapet også kan ignoreres. Hendricks og Hansen (2016) utdyper videre verdien av informasjon som er felles kjent og som kan fostre aksjon idet det går fra 'privat' informasjon. Samarbeid krever mer i innsats og oversyn enn enkel deling, men kan skape en sterkere fellesskapsfølelse. I kontekst av kunnskap vil variasjoner av et samtaleformat være en kollektiv måte å øke individers innsikt på (Shirky, 2008).

Kollektiv dømmekraft kan appliseres på en rekke måter: estimere enkeltverdier; aggregere meninger, idémyldring (crowdsourcing); markedsdømmekraft, samt prediksjoner innen politikk og tech (Surowiecki, 2005). Vi har allerede teknologien til å utnytte folkemengders kunnskap og visdom, så lenge vi sørger for å samtidig implementere de rette rammene. I forbindelse med demokrati, er kollektiv dømmekraft nærmest hele fundamentet for et naturtro folkestyre, men igjen er det avgjørende med rette rammer for å utnytte kollektiv intelligens. Korrelasjonen mellom kognitivt mangfold og inkluderende beslutningstaking trekkes særlig inn, og er en av

de sterkeste argumentene for kollektive tilnærminger og demokratiet som helhet (Landemore, 2017).

Internett og teknologiens utvidelse av hvordan vi kommuniserer og former kunnskap, åpner for former av kollektiv læring. Læring og deling foregår gjennom nettverk, og endrer til og med hvordan vi forholder oss til kunnskap som eksisterer utenfor oss selv, strukturert i nettverk som vi navigerer gjennom mønstergjennkjenning (AlDahdouh, Osorio, & Caires, 2015; Goldie, 2016). Et viktig moment handler om den relasjonelle egenskapen i den kollektive kunnskapsbyggingen, der vi lærer i relasjon til andre og i relasjon til kunnskapsressurser, ofte samtidig.

Enkelte varianter som benytter kollektiv visdom, bruker prinsippene på et utvalg eksperter som estimerer og kommuniserer i bestemte strukturer. Delphi-metoden er en slik teknikk, som gjennom runder av individuell vurdering og former for deliberasjon, kommer fram til sannsynlige eller ønskelige fremtidsscenarier, eller tar beslutninger (Avella, 2016; Linstone & Turoff, 1975). Noen variasjoner åpner også for å inkludere et landskap av paneler med ulike stakeholdere, for eksempel til bruk i demokratisk sammen-

heng (Bolognini, 2001). Delphi-metoden har allerede en lengre historie med ulike applikasjoner. En av de mer fremtredende er TechCast-prosjektet, som bruker kollektiv intelligens til å forutsi trender, innen teknologi, sosial utvikling, og wild cards; blant annet for bruk av planleggere og beslutningstakere (Halal, 2013).

Markeder generelt er på mange måter et uttrykk for kollektiv dømmekraft. Prediksjonsmarkeder er markeder der et kollektiv trader i ulike utfalls sannsynligheter, og hvor en kan gjør antakelser basert på markedsverdiene (Arrow et al., 2008; Surowiecki, 2005). Markedet kan for eksempel brukes til å forutsi valg, men det er også indikatorer på at det kan være nyttig for å finne gode policyer (Arrow et al., 2008).

Prediksjonsmarkeder har noen krav for å fungere, som er gjenkjennelige fra suksessfull kollektiv visdom generelt, nemlig mangfold, uavhengighet, og desentralisering (Arrow et al., 2008; Surowiecki, 2005).

Når vi snakker om hvordan masser gjør oss smartere, kommer vi ikke unna de mange tilfellene de aggregeringen av individer gjør kollektivet dummere. Historien er pepret med spesifikke tilfeller av

massemani, dårskap, og folkemengders forskrudde vilje. Eksempelvis er kollektivets evne til å komme med gode ideer gjennom mangfold, medfører også store mengder dårlige ideer, og å skille dem imellom er ofte utfordrende og praktisk umulig (Shirky, 2008). Videre er kollektivet dyktig når det kommer til å løse problemer med resultater som er målbare i forhold til visse parametere, men ikke når smak og dømmekraft er involvert (Lanier, 2006).

Internett åpner for å utnytte kollektiv visdom, men kritikere av det digitale kollektivets potensiale (Bauerlein & Walesh, 2009; Lanier, 2010) understreker at internett også kan konstituere en fordummende tumleplass som aldri helt vil kunne bidra på nivå med ekspertinnsikt. Individuelle kognitive bias er lettere for et marked å rette ut, men sosiale bias kan skape feedbackløkker og bobler (Hendricks & Hansen, 2016; Surowiecki, 2005). Når vi tar steget fra rent individuelle beslutninger (som naturligvis også influeres av sosiale bias) til felles beslutningstaking, blir sterke sosiale interne krefter en mulig trussel mot å ta 'sanne' beslutninger som reflekterer folks meninger. Lanier (2006) belyser også hvordan det å styrke individers dømmekraft styrker kollektivet, men at det ikke fungerer omvendt. Det er

imidlertid viktig å merke seg at i ekstreme tilfeller der kollektiv atferd er destruktiv og irrasjonell, som for eksempel opptøyer og bobler i aksjemarkedet, lider av å mangle uavhengighet mellom individer og i mange tilfeller mangfold (Surowiecki, 2005).

Kollektiv produksjon

Kollektiv produksjon utgjør det neste nivået av samarbeid, med mål om å produsere noe felles, til gevinst for fellesskapet eller individene selv. I en digital sammenheng er brukere i økende grad blitt såkalte prosumere (produsenter og konsumenter) av innhold, i tillegg til å være viktige brikker i arbeidet med validering av informasjon. Typiske tilfeller der individuell produktivitet leder til et delt produkt, er open-source initiativer og wikier. Slike desentraliserte initiativer for kollektiv produksjon dukker opp av ulike grunner, og har mange forkjempere som fremmer foretakenes demokratiske kvaliteter. (Ghosh, 2006; Shirky, 2008). Kollektive bidrag og produksjon har også allerede hatt en enorm innvirkning på medie- og informasjonslandskapet som helhet (Jenkins & Deuze, 2008).

Bidragsyteres frihet til å hoppe mellom prosjekter og utføre ulike arbeidsoppgaver når målsettingen er tydelig, later til å være et viktig element. I tilfeller som wikiliknende plattformer, er det på kort tid mulig for hvem som helst å bidra med alt fra korrekturlesing og kildehenvisning, til forfating/utdyping av innhold (Shirky, 2008).

Infrastrukturen er på plass for å utnytte desentralisert produktivitet og kunnskap, særlig gjennom internett og bred adopsjon av smarttelefoner. Det innebærer imidlertid mye trafikk gjennom kommersielt eide knutepunkter, som Google og Facebook. Massesamarbeid er etter hvert også en ressurs disse konglomeratene tar i bruk, både av symbiotiske og dels pragmatiske grunner: En bedre forbindelse til brukere som kan tjene begge parter, og i mange tilfeller gratis arbeidskraft. (Tapscott & Williams, 2008) Etter hvert en stor avhengighet av brukere for å erobre eller beholde markedsandel, som er en slags passiv makt brukermassen som helhet har, selv om diffusjonen av makt og profitt fortsatt er ubalansert.

Sentrale utfordringer med kollektiv produksjon, handler om målsetting og enkel kollektiv beslutningstaking, i tillegg til regulering/bedømmelse av resultater og måloppnåelse (Shirky, 2008). Kritikk av kollektiv produksjon og open-source tilnærminger deler dessuten mye argumentasjon med kritikk av massers dømmekraft som helhet. Videre kan kyniske tilnærminger utnytte kollektiv produksjon og samskaping, enten retorisk eller for å skape illusjoner av demokrati (Cooke & Kothari, 2001; Shirky, 2008).

Kollektiv handlekraft

Kollektiv handling er interessant i vår kontekst, primært i forhold til drivkraft bak å danne grupper og løse problemer og ta beslutninger kollektivt. Det er ikke en ny tanke at kollektiv problemløsning kan være lønnsomt, og at problemløserne i samarbeid er kyndigere enn summen av evnene deres isolert. (Engelbart, 1962; Olson, 2009). Visse former for samarbeid krever imidlertid mer innsats og viktigere; elementer av forpliktelse og ansvar (Olson, 2009; Shirky, 2008). Aktører har lenge blitt antatt hovedsakelig egeninteresserte, og altruistiske betraktninger mer som unntak å regne (Olson, 2009). Men Olson hevder at det ikke er nok med egeninteresse alene, selv om det er en gruppe som er klar over hva som er til deres individuelt beste og hvorvidt det bryter med det felles beste.

Kollektiv handling krever en form for gruppedannelse, hvilket også gjelder kollektiv produksjon, og i noe mindre grad kollektiv kunnskap. Men i motsetning til historiske tilfeller av gruppebetinget handlekraft, kan felleskap formes lettere enn noen gang ved hjelp av dagens teknologi, med internett og smarttelefoner i spissen (Shirky, 2008).

For å forstå individets beslutninger i samfunnskontekst, er det aktuelt å se for seg de mange tilfeller der kostnaden av en individuell handling ikke gir mening selv om de har en kollektiv gevinst (som gjerne er langsiktig). Slike «collective action problems» går igjen i en mengde samfunnsspørsmål og enkeltmenneskers rolle som en del av en sum (Hendricks & Hansen, 2016; Olson, 2009; Shirky, 2008); alt fra forsøpling eller blodgivning, til skattesvindler, CO₂-utslipp, og betydningen av å stemme i et valg. Alle kan ikke agere selvvisk i slike sammenhenger, da kolliderer individuelle fordeler, fordi konstruksjonene og institusjonene selv mister grunnlaget som gir dem betydning. Det later derfor til å eksistere en dypere, ettertenksom rasjonal, som gjør at vi uten garantier agerer for det felles beste, til tross for hvor lett det er å slippe unna. Likevel er det i møtet med eksempelvis klimaendringer, tomme blodbanker, eller lav valgoppslutning, behov for å styre atferd i retning av det felles beste. Derfor er det ingen ny tanke å fostre ønskede handlinger, enten med belønning eller skattlegging (Hendricks & Hansen, 2016; Olson, 2009), men i mange sammenhenger viser det seg like effektivt med gruppedeterminerte normer som myndigheters regler (C. Ross, 2011).

Kollektiv handling er tett styrt av individers beslutningstaking som igjen påvirkes i stor grad av deres vurdering av at beslutningen vil føre frem i en gitt samfunnsmessig setting. Vårt inntrykk av egne evner og ressurser til å påvirke (individuell og kollektivt), virker å være en av hoveddrivkreftene for å handle kollektivt, sammenvevd med nivået av opplevd urettferdighet og vår sosiale identitet eller status (Van Zomeren, Postmes, & Spears, 2008). De spillteoretiske beregningene vi gjør vil kanskje iblant lede oss vekk fra å handle kollektivt, men ofte er vi i stand til å se et større bilde og tilegne mening til å agere som en del av et fellesskap (Hendricks & Hansen, 2016). Kollektiv handling er likevel sårbart for menneskers incentiver for å ta valg som utnytter goder og situasjoner for egen vinning. Denne aritmetikken underbygger alle samfunnets dynamikker der en antar at noen utnytter systemet, og at det derfor blir rasjonelt å selv gjøre det (Olson, 2009; Shirky, 2008).

3 - INFORMASJONS- OG INTERAKSJONSLANDSKAP

Det er nok av optimister som har frontet lovord om informasjonsteknologiens transformativt potensiale som demokratiets redning. Teknologiens fremvekst på enkelte områder er uansett grunnleggende demokratiserende, selv om problemer oppstår når det faktisk kan misbrukes til å villed, manipulere og svekke den demokratiske prosessen. Det finnes ingen enkle universalløsninger på såpass komplekse problemer, og som vi har sett og skal undersøke mer, kan teknologien (til tross for mye positivt) tvert imot bidra til støy, forvirring, og manipulasjon.

Mellommenneskelig interaksjon foregår i et mylder av ulike kanaler, der stadig flere er digitale. I informasjonssymbiosens øyemed er det derfor viktig å forstå hvordan den eksisterende dynamikken er, mellom aktører, inkludert mellom representanter og innbyggere. Noen reviderte tilfeller er åpenbare bidragsyttere til demokratisering, men dette segmentet tenker også innom aktuelle digitale tjenester som kan brukes analogt. Domenet har diametralt andre mål enn eksempelvis kommersialisering, men en kan eksempelvis lære mye av tjenester som får til å engasjere eller håndterer informasjon godt. Det er her interaksjonsdesignere kan finne håndfaste funksjonaliteter og fremgangsmåter for å forme brukermønstre og samfunnet i en ønskelig retning. Forståelse er nyttig og gir grunnlaget for gunstige designbeslutninger, men det er i konkretiseringen at en utfordres på real-

iseringsevne, en prosess som i praksis både innebærer velment appropriering og nyskaping basert på nøkkelinnsikt.

Intervjuene og surveyen ga god innsikt på informasjonskilder i forbindelse med valget og hvorvidt disse var informative nok. Prevalensen av de ulike alternativene er som nevnt lite representative, men bredden i svar ble utslagsgivende på hvilke områder jeg etter hvert undersøkte nærmere. Informasjonsgrunnlaget var, foruten sosial input fra familie og venner, debatter og annet innhold på TV, nettaviser, «valgmater», radio/podkast, og partiprogrammene.

Når disse kildene ikke var tilfredsstillende, dreide det seg om enkelte generaliserbare hovedtemaer. Først og fremst er ineffektivitet et hinder. Det kan være utydelighet eller forvirrende innhold (enten fra mediet eller kilden); uoversiktlig fremstilling av informasjon; vanskelig å skille mellom alternativer og vanskelig å ta et valg; for mye informasjon, enten generelt eller i kontekst av for liten tid. Det virker også som et fordreid fokus påvirker vurderingen av informasjon. Det skjer ved en opplevelse av en overdrevet eller subjektiv/partisk fremstilling fra mediet eller kilden; ved skjevheter i dekning, typisk undereksponering eller overeksponering; for overfladisk dekning som ikke går nok i dybden på konkrete tiltak eller planer, og heller omtaler mål og verdier.

Informasjonslandskapet

På lik linje med de kognitive forenklingene vi gjør for å vekte og ta beslutninger, forekommer systemiske forenkling-mekanismer i interaksjonslandskapet for å utgreie og kommunisere kompleksitet på en forståelig måte. Gjennom mediers fremstilling, sorteringsalgoritmer, spørreundersøkelser, og til og med valgsystemets utforming, forenkles realiteter slik at de er mulige å forholde seg til for vanlige mennesker. Forenklingene lar oss gjøre slutninger som i mange tilfeller tjener våre egne interesser, men de er samtidig sårbare for å kunne gi feilaktige bilder basert på villedende informasjon, og slik snu beslutningstakingen vår på hodet uten at vi merker det.

I vår tid er overflod av informasjon en større utfordring enn mangel på informasjon, og en må konstant filtrere et informasjonsmylder som kan distrahere, forvirre, og som er sårbart for manipulasjon. Informasjonsfenomener som har eksistert lenge i offentlig og mellompersonlig sfære, får også en helt annen

forsterkning når teknologien amplifiserer prosesseringskapasitet og rekkevidde (Hendricks & Hansen, 2016). For informasjon er ikke synonymt med fakta eller sannhet, og selv troverdige kilder kan fremstille imperfekte sannhetsbilder, som igjen kan få større konsekvenser for samfunnet og våre demokratiske institusjoner (Hendricks & Hansen, 2016). Skal informasjon fungere som en nøkkel til politisk frihet, må det være presis nok og rett informasjon, i ledtog med individuell valgfrihet.

Mylderet av informasjon gjør at vi blir mer avhengig av kognitive tommelfingerregler (Hendricks & Hansen, 2016; Lau & Redlawsk, 2001). Kommunikasjon og intelligent informasjonshåndtering er i vår sammenheng også forutsetninger for opplyste beslutninger, hvilket fremhever hvordan medium og kontekst for informasjon er med på å påvirke vår resonnering også langt utover individuell prosessering og kognisjon (Hendricks & Hansen, 2016).

Informasjonsbearbeiding

En viktig faktor i hvordan og hvor effektivt vi prosesserer informasjon, er hvordan den blir lagt frem. Oversiktlig visualisering og rett presentasjon av info, bidrar mye til grunnlaget for kunnskapsbygging og analyse (Ware, 2012). Den menneskelige oppmerksomhetens prosess, styrker og begrensninger, har absolutt med dypere, kognitive prosesser å gjøre (som nevnt i brukersegmentet), men utgangspunktet for disse er de sanselige heuristikkene for informasjonstolkning, som dikteres av fremstillingen. Det er for øvrig mange likheter mellom tilgjengelighetsfaktorer i tankegang og visuelle grupperingsfaktorer, som for eksempel i gestaltteori (Kahneman, 2003; Ware, 2012).

Informasjon prosesseres og sorteres ofte også før vi møter på den, av ulike algoritmer med tilgang til store mengder brukerdata (O'Neil, 2016). Det som smarte informasjonssystemer og algoritmer bidrar med, er viktig å holde på og utnytte på rett måte. Forenklingen og tidsbesparelsen er nærmest avgjørende faktorer for brukere i vår tid, men i kontekst av demokrati er det viktig å holde beina noe på bakken og sørge for at det blir brukt rett. Algoritmene gjør forenklinger og

generaliseringer (slik som vår egen hjerne gjør) som baserer seg på store mengder brukerdata om et subset av vår personlige onlineaktivitet. Den virtuelle klonen av deg som bygges slik, gir grunnlag for visse antakelser som igjen skreddersyr innhold eller anbefalinger for deg (O'Neil, 2016).

Denne typen prosessering og tilpasning er svært utbredt i vår digitale aktivitet, og er ofte veldig effektiv, spesielt når vi ikke merker at det skjer (O'Neil, 2016). Men prinsippene kan også lett misbrukes, eller dataene/slutningene kan videreformidles og selges. I tillegg kan grunnlaget fort være upresist eller direkte feil. I tilfeller som Cambridge Analytica-skandalen ble brukerdata ulovlig høstet og brukt til å identifisere frykt hos brukerne (Ingram, 2018), men i mange tilfeller er brukere villig til å ofre noe informasjon om seg selv og sine vaner mot å få fortsatt gode tjenester gratis. Et like stort problem som lyssky operasjoner, er når brukere simpelthen slutter å bry seg.

Stordata og relaterte analytiske lag av algoritmer, gir en kraft det er vanskelig å bestreide, og ryktet preges i uheldig grad av kommersielle interesser og feilstyrte, generaliserende algoritmer. Ofte er det snakk om nyttige forenklinger av verden,

som gjør det mulig å utføre operasjoner på dataene og skape en dypere forståelse (Boston Consulting Group, 2019; O'Neil, 2016). Kodere og statistikere kan så utarbeide modeller som optimerer prosesser eller forutser behov, som for eksempel å styre trafikkflyt eller levere bedre kundestøtte.

Det som skjer er uansett i økende grad skjult for oss. Hvorvidt algoritmer som tas i bruk faktisk bør skjules eller ei, er et sentralt spørsmål uten noe godt svar. Gjennomsiktighet er ofte en tillitsvekkende egenskap, men noe av styrken til algoritmene er tross alt at de er skjult, slik at ikke modeller kan påvirkes, utnyttes og gi kunstig gode resultater (Boston Consulting Group, 2019; O'Neil, 2016). En generell fallgrube om store deler av bearbeidende funksjoner skjules, er imidlertid hvordan teknologiske løsninger blir så sømløse at det maskere kunnskapshull. Og at når kompleksiteten i systemet øker, øker også vår avhengighet av systemet (Sloman & Fernbach, 2018).

Internett

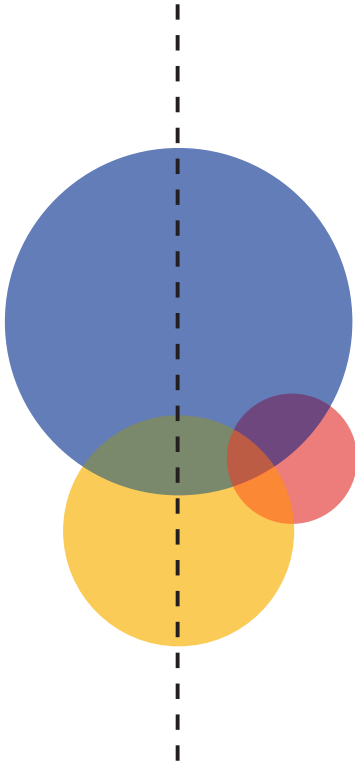
Som den store arenaen for aggregert informasjon og etterhvert både sosiale

og tradisjonelle medier, er internett et avgjørende fokuspunkt, som ikke bare har transformert sosialsamfunnet, men også den politiske sfære (Curran, Fenton, & Freedman, 2016). Internetts kommunikative potensiale påvirker offentlig diskurs og informasjonsutveksling (Curran et al., 2016; Wollebæk et al., 2019), men ikke nødvendigvis i positiv retning. Et uregulert internett kan ses på som en boltreplass for skadelige eller kommersielle interesser, der informasjon kan vrenses til å villed og interaksjon kan øke splittelse. Strukturene tillater koordinert bruk av partiske kommentatorer, bruk av influensere, bots, og grupper i sosiale medier. Og selv om informasjon ikke alltid er direkte falske nyheter, er det mer hybridvarianter av misinformasjon og preging av visse holdninger (Freedom House, 2019b).

Tingenes tilstand er en advarsel om at vi systematisk kan påvirkes kollektivt gjennom vår sosiale struktur og avhengighet av informasjonsteknologi, hvilket igjen gjør våre resonnementer og påfølgende valg sårbare for å influeres av bobletenkning og overveldende mengder informasjon (Hendricks & Hansen, 2016). For internetts styrker som skalerbarhet, søkbarhet, og anonymitet, medfører

også fallgruver. Internettets strukturer blir stadig mer påvirket av sosiale informasjonsfenomener, som forsterkes av for eksempel søkemotoroptimaliseringer og falske brukere. Virilitet forekommer stadig oftere, også uavhengig av kvaliteten på det som går viralt.

Informasjonens og nettverksteknologiers verdi kan på sikt tilby tangentielt demokratiserende muligheter, om en løser utfordringer rundt verdivurdering, eierskap og regulering (Lanier, 2014). Likevel har internett vist seg som demokratisk skuffelse for noen, til tross for bølger av optimisme, særlig som demokratiserende verktøy under autoritære styresmakter (Hindman, 2008; MacKinnon, 2012).



Medier:

«Tradisjonelle» media

Tradisjonelle media gjennomgår enorme endringer og møter helt nye konkurrenter innen informasjonsformidling (Bennett, 2016; Curran & Hesmondhalgh, 2019; McChesney, 2016). Mediedekning kan beskyldes for å være fordreid, påvirket av sensasjonalisering og hva som er kommersielt gunstig. Samtidig spiller de en avgjørende rolle i å opprettholde objektiv dekning av samfunnet og tilby en kritisk stemme overfor myndigheter.

Uansett er dagens dynamikk langt fra oversiktlig og fri fra manipulasjon. Informasjon fordreies alltid noe av mediet det kommuniseres gjennom, og kanskje særlig i den politiske sfære og i media (Bennett, 2016; Curran & Hesmondhalgh, 2019; McChesney, 2016). Politikere blir uunngåelig utpregede mediepersonligheter, enten det er i nasjonale medier eller lokalaviser, som tilbydere av «pakker» til velgere. Diskursen spisser seg ytterligere til når en har begrenset eksponering og potensielt viktige policyelementer kan bli til billige salgspunkter.

Mediedekningen er ei heller helt immun mot feedbackløkker, en viss funksjon av at de ønsker å dekke hva de tror er viktig for folk. Det igjen influerer hva som snakkes mest om eller hvilke saker som man først tenker på ift politikk, som igjen kan få det til å virke som visse temaer eller saker er viktige for folk (Bennett, 2016). Agendaen er i så måte delvis i endring, og som regel skjer det som et resultat av befolkningens forventning, at hvilke saker som blir toneangivende har kanskje mer med eksponering å gjøre enn hva som gir mest nytteverdi for folket (McChesney, 2016).

Det er klart at om ikke nøkternt fremstilte nyheter i seg selv selger aviser eller abonnement, eller øker seertall, så må mediene tilpasse seg eller gå under. Det er en sentral utfordring med all form for informasjonsformidling at oppmerksomheten må fanges og holdes på, og det blir ekstra spisset når en må vise til ulike resultatmetrikker. Leverandører av nyansert og dels interaktiv folkeopplysning eksisterer selvfølgelig, men er fortsatt ikke nødvendigvis lett tilgjengelig, særlig når en helst skal investere litt tid for å få oversikt. Et

politisk system som bygger på informerte og engasjerte borgere, møter så en krisetilstand når det kommersielle grunnlaget for generell nyhetsproduksjon forsvinner, spesielt med internetts vekst og vendinger (McChesney, 2016).

Dreiningen fra de tradisjonelle mediehusene til at alle kan dekke og promotere nyheter er også en viktig faktor, ansporet av utbredelsen av lese- og skriveevner i befolkningen, digital myndiggjøring, samt infrastrukturen til å publisere og spre innhold (Shirky, 2008). Alle kan dermed agere som nyhetsaktør, men kanskje er det vel så mye påvirkning i mindre formelle uttrykk, for eksempel i sosiale medier.

Ifølge McChesney (2013) vil en forståelse av journalistikkens indirekte fordeler, ikke gi oss en oppskrift på å ta i bruk spesifikke politikk, men vil gi en konstruktiv tankemåte for å utvikle politikk. Disse indirekte fordelene omhandler primært hvordan hele samfunnet tjener på mer effektive styresett, sunnere økonomi, og en mer vibrant kultur. Med andre ord vil også de som ikke direkte konsumerer journalistikken tjene på at den holdes høyt.

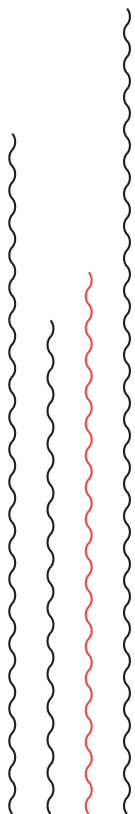
Sloman og Fernbach (2018) savner en mer analysesentrert mediedekning av politiske spørsmål, siden vi så lett lar oss påvirke av eksponeringen i mediene. Det er da ikke nødvendigvis bare på innhold, men også i tilnærmingen til politikere og kommentatorer. Når vi snakker om ståstedene våre basert i verdigrunnlag og ikke kunnskapsgrunnlag, gjøres politiske spørsmål grunnere enn de trenger å være. Men det eksisterer naturligvis også politiske motivasjoner, for å appellere til folks hjerter fremfor hode, forsøk på forenkling av kompleksitet, og ikke minst medienes incentiver for å holde seere/lesere underholdt når mer teknisk dekning ikke nødvendigvis er like populært.

Case study: valgomat

Valgomater er populære tjenester som raskt gir deg en vurdering av hvem du som velger er mest enig med, basert på en rekke aktuelle spørsmål innenfor ulike temaer (Aftenposten, 2019). Noe av det mer interessante er hvordan man (som regel) matcher med et parti kun basert på ståsted og meninger i saker (som utledes fra partiprogrammene). Selvfølgelig kan det overstyres, men det er et potensielt kraftfullt virkemiddel å se hvem man «burde» velge basert på enighet i det utvalgte settet med saker.

Valgomatene har utviklet seg en del de siste årene, med økt nøyaktighet og mange interessante funksjonaliteter (alle nasjonale valgomater ble testet, i tillegg til en lokal valgomat for Oslo). Et nyttig utvalg:

- Hovedmekanismen med å respondere på gitte påstander går igjen overalt, men graden av enighet oppgis som enten kontinuerlige eller diskrete verdier, alt fra en sliderakse til ulike smilefjes.
- Funksjonalitet for å vekte ulike saker etter interesse eller engasjement, går også igjen, med variasjoner på enten viktighetsakser eller en boolsk «hjerte»-mulighet på hvert spørsmål.
- Noen tilbyr også funksjonalitet for å hoppe over spørsmål en ikke bryr seg om eller ikke vil svare på, og andre igjen gir mulighet til å hente «mer info» på hver sak.
- Videre er det noe forskjell på hvordan enighet underveis vises; der kandidater også har svart, vises ofte hvem man er enig med, eventuelt kun hvilket parti. I en variant vises kandidaters svar som spredningsplott over to akser (enighet og viktighet) og andre velgeres svar vises i et heatmap over tilsvarende akser. I en variant kan en også revidere ståsted etter å ha sett utfallet.
- Oppsummeringen i etterkant av testen har ulike detaljnivåer og grader av nyanser på oppnådd enighet. I tilfeller av kandidatmatching, får en ofte se detaljer om kandidatens meninger, hvilket er av mulig relevans med tanke på personstemmer. En variasjon demonstrerer der en er mest uenig med toppvalget sitt, og mest enig med motstykket.



Valgomat tilbyr en ryddig og rask forenkling, naturlig nok på bekostning av noen nyanser. Kanskje blir folk nysgjerrige, eller kanskje de får akkurat nok info til ikke å oppsøke mer innsikt. Uansett er det en stor nytteverdi tatt i betraktning av investert tid, og utgjør i noen av tilfellene god, visualisert innsikt i hvor opinionen ligger.

Sosiale medier:

De sosiale mediene sjonglerer mange roller og har ingen reelle grenseverdier. Er det tradisjonelle mediers frelser eller verste mareritt? En demokratisk drømmetilstand eller den ultimate arenaen for manipulering av folks frihet? Er det båndet som knytter oss sammen i et delende fellesskap, eller er det et utstillingsvindu som er mer splittende når alt kommer til alt? Det har lite for seg å spekulere i slike spisse skisseringer. De sosiale mediene er populære og forvalter mye av oppmerksomheten til velgere, og særlig yngre generasjoner, men nettopp fordi de er populære er det viktig å vite når de kan misbrukes.

Som plattformer for deling og kommunikasjon er de sosiale mediene grunnleggende knyttet til identitetsuttrykk (Attrill, 2015; Attrill & Fullwood, 2016; Buckingham, 2007). Gjennom ens profiler og publiseringer får en gitt uttrykk for hvem en er og hva en synes eller kan. Det har vist seg å være en kraftfull motivator for bruk, i noen tilfeller i overkant engas-

jerende og avhengighetsskapende. Det som i utgangspunktet er en klart positiv ting, kan også ha en mer kompleks innvirkning på brukernes psyke. Når ens identitet enkelt kan vinkles som et presentasjon for et «publikum», blir den et utstillingsvindu der forfengelighetsmetriker kvantifiserer ens verdi i andre øyne (Attrill, 2015; Buckingham, 2007). Et slikt sammenlikningssamfunn der holdninger og personlighet lett påvirkes, med mye eksponering av «suksess», kan høres dystert ut (Kassin et al., 2019). Likevel er det også tegn til at vi viser et nokså realistiske bilde av oss selv, og ikke en idealisert utgave (Back et al., 2010).

Sårbarheten til sosiale medier gjør deg gjeldende på flere måter, men informasjonsfenomener relatert til gruppetenkning og sosiale bevis kan lett forekomme, eksempelvis gjennom kommentarer og vurderinger, og kan i mange tilfeller manipuleres (Hendricks & Hansen, 2016). Polarisering som en uttrykt trend i politisk sfære er kanskje et produkt av menneskers psyke og samkvem, men den utspiller seg i stor grad på den informasjonsteknolo-

giske scenen. Informasjonsselektering og ekkokammer forekommer mer naturlig enn noen gang når innhold kan skreddersys og likesinnede kobles sammen (Hendricks & Hansen, 2016; Pariser, 2011).

Facebook har fått et rykte på seg som boltreplass for ekkokammer og parallellsamfunn. Dette skyldes i stor grad lukkede grupper, der det er vanskelig å få innsyn i ettertid om hvem som har blitt påvirket av hvem og i hvor stor grad. Eksempler favner både Brexit-avstemningen, det amerikanske presidentvalget i 2016 og det norske lokalvalget i 2019. Mye av problemet ligger i hvor lite vi vet om slike dynamikker: hvem som så hva, hvor mye innvirkning det de så hadde, hvilke data som ble brukt til å rette seg mot målene, hvem som plasserte reklamene, hvor mye penger de brukte, ikke hvilken nasjonalitet aktørene hadde (Cadwalladr & Graham-Harrison, 2018; Enge & Kallelid, 2019). Sosiale mediers spesifikke egenskaper gjør dem sårbare for målrettet misinformasjon og manipulering av enkeltmennesker for å oppnå

et gitt utfall. Slike strategier trenger ikke å nå alle, og trenger ikke å overbevise alle man når, bare et stort nok dult kan avgjøre, for eksempel i forbindelse med et valg (Freedom House, 2019b).

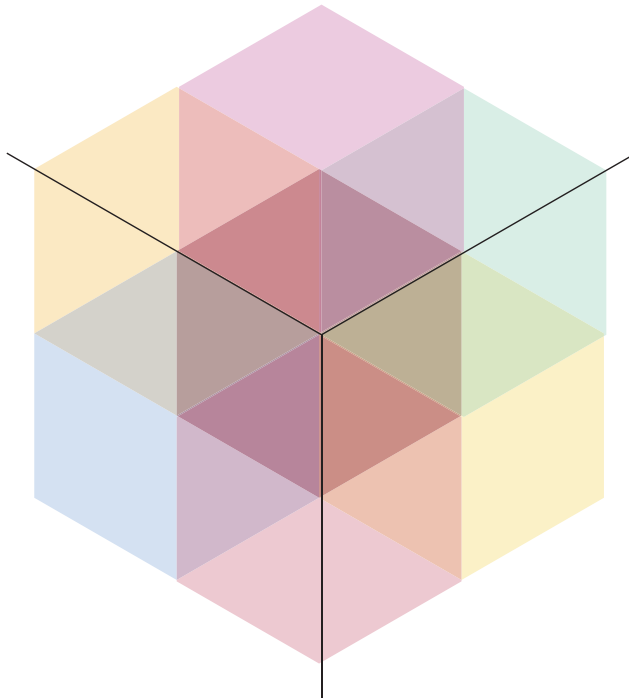
Mye av mistroen i dagens samfunn har tilsynelatende grobunn i visse kanaler fostret av internetts fremvekst, og utgjør dels en uproporsjonal eksponering i offentlige rom (Enge & Kallelid, 2019). For til tross for tonen og inntrykket en kan utlede fra alternative nyhetsnettsteder og (relativt) populære grupper på sosiale medier, er det jevnt over ganske få som er aktive i slike fora, og naturligvis er ikke alle som er aktive polarisert langs ensidige politiske linjer og ekkokamre. Faktisk er ikke bare aktiviteten i slike grupper på bare 4-7 prosent av befolkningen, men skepsisen generelt er vesentlig høyere til sosiale medier enn tradisjonelle medier, noe som tilbyr et betraktelig friksjonselement for mistilliten. Likevel viktig å holde et øye med utviklingen, vi bør ikke gå i en felle der vi tenker at vi ikke er like sårbare som andre land.

Det er en iboende motivasjon i sosiale mediers algoritmer å by på innhold du kanskje vil like. Noen ganger er algoritmene velmenende og vil gi deg akkurat det du liker eller trenger, men inntrykket av det du liker kan fort være ensidig og i økende grad «ekstremt» (Hendricks & Hansen, 2016; Pariser, 2011). Hovedformålet til algoritmen er å holde deg på siden ved å maksimere engasjement, som er naturlig når du som bruker er produktet som genererer inntekter. Men den grunnleggende strategien for å engasjere later til å være «mer av det samme», bare mer overdrevent (Lanier, 2018; Wollebæk et al., 2019). Det medfører som regel også at algoritmer i sosiale medier jevnt over unngår å utfordre brukeres meninger (Hendricks & Hansen, 2016; Wollebæk et al., 2019).

Den politiske sfære utfolder seg også på sosiale medier som Facebook og Twitter,

og kyndige representanter og kommunikasjonsapparat vet å bruke kontoene aktivt og taktisk (Grut, 2018). Men det foregår også valgkamp gjennom annonserammeverket på disse sidene, ofte gjennom målrettede annonser. Partiene brukte flere millioner kroner på flere titalls millioner annonsevisninger, i løpet av drøye to måneder før lokalvalget i 2019 (Gundersen, 2019).

Det liberale demokratiet er under press når friheten i markedet kan brukes til utnyttelse av befolkningen, og informasjon om brukere får høy verdi uten at brukerne selv drar nevneverdig nytte (Harari, 2018). Techgiganter har med det et enormt ansvar; de kan føre linjer som underminerer demokratiet, for i mange tilfeller er de hevet over loven og kan skjule sin virksomhet, eller de kan utvikle seg og finne nye, mer symbiotiske forretningsmodeller med i samråd med sine brukere.



Krysningsrom

Det er mange former for innbyggermedvirkning på operativt plan lokalt, og en eventuell plattform vil kanskje kunne fungere også i forhold denne typen medvirkning. Men det er da ikke som en direkte input for å styrke representasjonens beslutningsgrunnlag. Innsikt er naturligvis nyttig uansett, men noen institusjoner virker det rimelig at tar innbyggerinput med visse forbehold.

En iboende egenskap i representasjon at det er en viss avstand, siden befolkningen skal få slippe å styre med eget lokalsamfunn hele tiden, men det er samtidig viktig at når en først vil involvere seg, at pros-

essen oppleves effektivt og potensielt mer gjennomslagskraftig. Det skal sies at en alltid vil kunne finne kanaler før å bli hørt: en kan ta kontakt med enkeltrepresentanter eller kommunen direkte, gjennom kontaktinfo eller i sosiale medier; en kan bruke sin initiativrett (krever som regel støtte fra 300 innbyggere); en kan ta del i aksjons- eller interessegrupper; eller en kan simpelthen ta del i et lokallag, eller stå som listekandidat ved valg. Det er uansett mange alternativer, men de presenterer ulike terskler og tidshorisonter for innvirkning.



Integral, myndig folkeinnvirkning:

Enkelte variasjoner av e-demokrati vektlegger mer kollaborative aspekter (Petrik, 2009, 2010), med teoretiske forslag om å samle statlige og ikke-statlige aktører i en felles plattform for beslutningstaking. Interessante komponenter inkluderer rammeverk for å fasilitere storskala innbyggermedvirkning, fremgangsmåte for å gjøre kollektiv vurdering og utvelgelse av politikk, og tilrettelegging for «flytende demokrati» med proxy-representasjon.

Open-source demokrati og wiki-demokratier beskriver modeller som spiller på variasjoner av innbyggers åpne skissering og samskaping av lovgivning (Noveck, 2009; Rushkoff, 2003). Praktisk vil en slik modell typisk oppstå gjennom wiki-liknende dokumenter, men en rekke spørsmål vedvarer dermed rundt moderasjon og endelig beslutningstaking, samt behovet for en representativ komponent i tillegg. Disse problemstillingene forsterkes av fortsatt udefinerte rammer for hva som utgjør slike open-source styresett. Prosessen med å foreslå tillegg

eller endring i bestemmelser eller ordlyd er ikke ubenyttet, men åpnes og spisses gjennom wiki-formatet.

Varianter av E-votering har flere utfordringer og kan ikke implementeres skjodesløst. Det er et omdiskutert konsept, med risikoer knyttet til frihet, hemmelighold og manipulasjon, men med fordeler innen inklusjon, generelt og i spesielle grupper (Gerck, Neff, Rivest, Rubin, & Yung, 2001; Seggaard et al., 2014). Ved testordninger gjennomført i Norge er folk flest er positive. Det er veldig stor tillit til valgsystemet og også internetvalg, med en nesten unison oppslutning om at internetvalg bør benyttes i fremtidens Norge (Seggaard et al., 2014). Det er derimot ingen faktisk økt valgdeltakelse selv om vi tror det, men velgere benytter seg mer av forhåndsstemming. Det ble registrert en viss mobilisering av endringer på stemmeseddel; som kanskje skyldtes brukergrensesnittet, eventuelt noe mer eksplisitt med tydelig prompt og veiledning.

Sikkerhetsgrep vil typisk ta form gjennom ulike former for verifisering underveis

og i etterkant av avstemming (Lindner et al., 2016; Seggaard et al., 2014). Ved de norske forsøkene var det blant annet mulig å verifisere at stemmen hadde gått gjennom, hvordan den ble registrert, og eventuelt overstyre med en ny internett- eller papirstemme (Seggaard et al., 2014). Andre tiltak var innen sikkerhetsnivå på ID-verifisering/pålogging; bekreftelser på SMS; samt fullt hemmelighold og nøytralitet i listefremstilling. Videre er folks syn på hemmelig valg noe avvikende - særlig det juridiske versus det normative - hvorvidt det er greit å hjelpe noen med å stemme (fullt mulig med internettvalg) eller om man stemmer felles blant venner (begge scenarier er teknisk sett ulovlig). Manglende kunnskap om sikkerhetstiltak, for eksempel hvilken stemme som gjelder om flere avgis, ble også registrert som et mulig problem.

Såkalte innbyggerjuryer utgjør tilfeldige, representative utvalg av innbyggere, ment å være et deliberativt organ med mer direkte innflytelse på beslutningstaking (Pal, 2012). Ideen er at vanlige innbyggere kan bidra med lokalkunnskap og variasjon i ideer, og samtidig avlaste politikerne og myndiggjøre folk flest. Borgerkraft er et slikt initiativ fra Trondheim Kommune (2020), der offentlige midler tiltenkt bærekraftsarbeid fordeles på initiativer, basert på juryens kriterier og prioriteringer. Prosessen innebærer at innbyggerjuryen har tilgang til ekspertinnsikt.

Folkeavstemninger:

Utenom valg hvert fjerde år, er den kanskje mest tydelige og formaliserte medvirkningsmulighet folkeavstemninger. Ingen lov stiller krav til gjennomføringen av folkeavstemningene her til lands, men Valgloven og Venezia-kommisjonen tilbyr øvrige retningslinjer og «best practices» (Saglie & Segard, 2017). Med grunnlag i folkeavstemninger i forbindelse med kommunesammenslåinger, redegjorde Saglie og Segard for ulike problemstillinger og legitimitet tilknyttet folkeavstemninger. Nøkkelfunnene forteller mye om strukturelle forholdenes betydning i å sette rammer for beslutningene.

Deltakelsesvariasjon fremgår av ulike mobiliseringsfaktorer, blant annet var stemmealder justert til 16 år i tre firedele

av kommunene. Valgtekniske prinsipper om tilgjengelighet og hemmelighet står sterkt, men det ble observert kritikkverdig utforming av flere kommuners stemmesedler og svaralternativer, som dermed utgjør en risiko for at velgerne ikke hadde grunnlag for å forstå hva de stemte på og konsekvenser av valget.

Folkeavstemningene vektes ofte tungt på lokalt nivå, og anses som politisk bindende mer enn kun rådgivende, selv om befolkningen har en viss aksept for at resultatet kan overstyres. Videre kan tydeligere ordninger og avklaring av spilleregler ved opptelling, forenkle arbeidet med å finne best løsning for flest. Folkeavstemninger deler også en del trekk med spørreundersøkelser; de kan ikke direkte sammenliknes, men har begge en rolle i løpet for beslutningstaking.

«En nasjonal veileder og et administrativt system for praktisk gjennomføring av lokale folkeavstemninger vil kunne imøtekomme et kommunalt behov.»

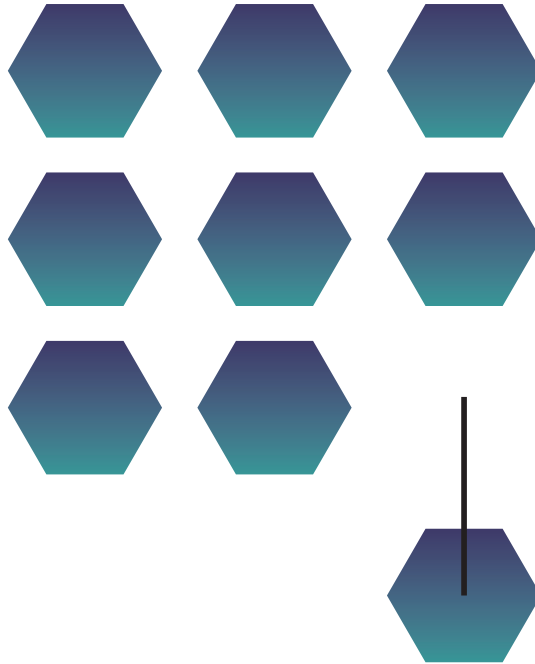
- Saglie og Segard

Digital fellesskapsinnvirkning

Samfunnsengasjement og fellesskapsbygging er vi ikke fremmede for her til lands, med vår dugnadsånd og sterke frivillighetskultur. Alle fordelene en har gjennom samfunnsmessig deltakelse og engasjement, har også en kostnad av tid og oppmerksomhet. Med internetts inntog, er det imidlertid en del besparelser å gjøre, og en kan bygge sosial kapital, få sin stemme hørt og følge prosesser mer effektivt (Jenkins & Deuze, 2008; Mandarano, Meenar, & Steins, 2010; Shah, Kwak, & Holbert, 2001).

Veien til å bidra blir klart kortere med digitale plattform, men det er også verdt å spørre seg hvor mye effekt innspillene bør ha, særlig om innbyggerne fører beslutninger med tydelige eksternaliteter (eksempelvis å tilsidesette verneverdige bygg eller bygge ned parkområder). Samtidig er det viktig for politikere å forstå mennesker på et dypere nivå, ikke bare i utforming av gode systemer, men også for god politikkutforming (Kuenkel, 2018). En autentisk kobling mer enn bare å lytte, det må også kombineres med relaterbarhet og tilnærmedelighet.

På lokalnivå virker innbyggermedvirkning som en viktig del av byutviklingsarbeidet og arealplanlegging. Digitale innspill-sider later til å være utbredt og effektivt som metode for samskaping, selv om også workshops og gjestebud tas i bruk, blant annet i Trondheim Kommune (FramtidsTrondheim, 2019). FramtidsTrondheim har i sin løsning tilbudt 3D-kart og mulighet for forslag på sted, i tillegg til ulike Framtidsbilder (med tilhørende råd fra eksperter og innbyggere) som kan kommenteres på, samt opp- og nedvoteres. Better Reykjavik er en mer generell plattform der innbyggere kan foreslå og rangere ideer til utbedring av byens tjenester, og hvor Reykjaviks bystyre så vurderer toppforslagene hver måned (Betri Reykjavik, 2020). Decide Madrid er en tilsvarende plattform for forslag til tiltak, planer og finansiering, men har også mer helhetlig funksjonaliteter, der innbyggere kan foreslå endringer i lovgivning og reguleringer, samt delta i lokale folkeavstemninger (Decide Madrid, 2020).



NØKKELINNSIKT

Vitenskapen vil finne det som er nærmest sanne beskrivelser av verden, og design optimerer som regel for subjektiv funksjonalitet. Innsiktsdelen i denne oppgave dekker i hovedsak det som har vært av mest nytteverdi til videre analyse og endelig løsningsarbeid. Funnene er trolig i overkant problemorientert, men ofte er det det som er mest interessant og brukbart for designprosessen. En gjennomgang av nøkkelfunnene er sammenfattet, som er toneangivende for påfølgende diskusjonssegment.

Generelle funn

Rammene

- Demokratiet er under press, og kommer til å møte enorme utfordringer i et samfunn i hurtig utvikling. Vi er tjent med endringsvilje og fleksibilitet i hvordan utfordringene møtes.
- Berettiget eller ei, er folk positive til elektroniske demokratikomponenter, også avstemning. Tidshorisont og konkrete løsninger og sikkerhetstiltak er det derimot delte meninger om.
- Demokratisk deltakelse er risikosport. Det kan være kalkuleerte risikoer ved å stemme for en signaleffekt eller støtte en sak et stykke unna midtstrøms, eller ta en sjanse på å tro en representants lovnader fordi en tror utfallet er å foretrekke og verdt sjansespillet.
- Valgdeltakelse er ikke i isolasjon et mål på sunnheten i demokratiet vårt. Kanskje er det åpenbart, men det er interessant hvor mange ulike grunner de som stemmer har for å stemme. Tilgjengelighet oppnår lite i isolasjon, det må andre grep til i kombinasjon for at valgdeltakelse skal øke.
- Det er viktige å se på hva som engasjerer folk til å stemme, men vel så interessant med grunner til hvorfor man ikke stemmer. Det viser seg at grunnene folk gir ofte er preget av et visst stigma, men utgjør valide, menneskelige ankepunkter på valgprosessen og det medfølgende sirkuset.
- Formatet med valgcykluser tilspisser beslutningsprosesser på begge sider av representasjonen gjennom stress og mye eksponering, høyere fallhøyde og potensiale for misnøye over tid. Valgets etterspill medfører også krevende prosesser som må håndteres relativt raskt, og utfallene er ikke nødvendigvis i tråd med noe velgerne kunne sett for seg.

Brukerne

- Under de rette forholdene kan hvem som helst bidra på nivå med en ekspert, med hjelpemidler, bevisstgjøring og mangfold.
- Et sentralt poeng er at eksperter ikke trenger å ta beslutninger, men kan bistå med teknisk kunnskap og kausalitetsanalyser som de faktiske beslutningstakerne desperat trenger. Det er potensielt vanskelig å styre i en retning, i hvert fall å verifisere.
- Konseptet ekspertise er komplekst og beskrives i mange ordelag. Høy utdanning eller annen tilegnet ekspertise kan merkelig nok ses på som noe elitistisk, og fjernt fra «folkets vilje».
- Kost/nytte-vurderingen av å oppsøke innsikt og ta valg, kompliseres når vi kan få fordeler utenfor det spesifikke tilfellet, eksempelvis gjennom økt forståelse av samfunnet eller andre mennesker. Ofte er en ikke bevisst på slike sammenhenger, men det kan være et kraftfullt virkemiddel.
- 'Valget' slik de fleste innbyggere møter det er for så vidt enkelt, i at det er ofte begrenset antall realistiske kandidater, og et lite komplisert output-bilde (enkelstemmer eller partistemmer). Likevel er det utrolig komplekst for oss å skulle ta slike beslutninger, og informasjonsgrunnlaget er nærmest ubegrenset. Utvider vi til alle de politiske beslutningene som må gjøres fra dag til dag, kan det virke nærmest umulig å skulle få noen som helst oversikt eller gjøre nevneverdige undersøkelser for å bygge beslutningsfundament

Interaksjonen

- Et nytt medielandskap for politisk diskurs påvirker grenseflaten mellom velgere og folkevalgte, og introduserer nye muligheter og problemstillinger. Den politiske diskursen, enten over middagsbordet eller mellom eksperter eller toppolitikere, foregår også nesten alltid på et overfladisk nivå. Ofte er det også en verdibasert diskusjon, som av ulike årsaker tar en antagonistisk form og ikke går i dybden på problemstillingen.
- Digitale interaksjonsområder forsterker en del gruppefenomener, men er avgjørende for tilgjengelighet, engasjement og kommunikasjon. Klarer vi å balansere disse styrkene med en positivt vinklet samarbeidskomponent og samtidig belyse svakhetene er det potensielt kraftfullt.
- Det finnes alternative modeller og digitale løsninger som tilbyr mer eller mindre direkte innbyggermedvirkning, som senker terskelen for deltakelse. Ankepunktene kan muligens løses med hybridløsninger som understøtter representasjonen, og ikke erstatter den.



Beslutningens økosystem av påvirkning

I arbeidet med å forstå prosessen og rammene for beslutningstaking, kom det raskt frem hvor mange påvirkende krefter som bidrar. En så viktig samling nøkkelfunn fordrer en egen oversikt, for å utvikle en ansvarlig digital tjeneste med fokus på opplysning, engasjement og tillit.

Vi liker å tro at vi selv styrer våre valg, men vår dømmekraft påvirkes på så mange måter og nivåer i prosessen at det er fåfengt å tenke på demokratiet som en sum av objektive og rasjonelle aktører. Vår dømmekraft påvirkes hele

veien fra sanseintrykk og prosessering, til de sosiale og institusjonelle rammene. Hvorvidt disse skjulte lagene av påvirkning gjør oss uskikket til å ta viktige valg om verden rundt oss er derimot usikkert, for påvirkninger og kognitive snarveier kan også styrke vårt beslutningsgrunnlag. Ignoranse overfor påvirkningen er potensielt mer effektivt enn selve påvirkningen, for vi har ikke bare kunnskapsillusjoner vi må rette søkelyset mot; alle illusjonene vi har med egne evner, fri vilje og uavhengighet.

Interndynamikker:

Fra informasjonsprosessering til en kognitiv cocktail av påvirkning. Mange av faktorene er ubevisste påvirkninger, og noen tror vi er rasjonelle selv om få er det fullt ut.

- Det vi sanser dikteres av sanseapparatets effektivitet og hvordan oppmerksomheten vår styres, blant annet av engasjement og fokus i øyeblikket
- Måten vi prosesserer på, og hvilke erfaringer og kognitive rammeverk vi bruker for å forenkle, skille mellom, og lagre informasjon.
- Preferanser og bias
- Følelser og intuisjon
- Ideologi og holdninger/verdier
- Forenklinger for overveining, gjennom kognitive heuristikker eller rasjonell ignoranse. Vi kan ofte foretrekke å ta beslutninger som er 'bra nok', det er optimeringsnivåer for hva som er verdt det å sette seg inn i: overfor kompleksiteten i å vurdere og ta samfunnsmessige beslutninger, med årsaker, hendelsesforløp og konsekvenser.
- Valgøyeblikkets tilstand, preging av enkle fysiske tilstander som temperatur eller sult, situasjonsbetinget stress (eksempelvis i valgbåsen), distraksjoner i omgivelser

Gruppedynamikker:

Små og store faktorer avhengig av miljø og tilhørighet.

- Nær gruppetilknytning: familie/venner, skole/arbeidsplass, individer ellers som vi stoler på eller ser opp til. Påvirkning gjennom råd og passiv verdioverføring. Vi vil passe inn, at andre oppfatter oss positivt, og vi lytter mye til innspill fra dem vi liker. Påvirkningen arter seg også ulikt avhengig av kilden.
- Sosiale bias og fordommer (vurdering av fremmede).
- Individualistisk eller kollektivistisk kultur.
- Konformitet.
- Gruppetenkning og ekkokammer.

Myndigheter og institusjoner:

Rammeverkene og institusjonene for våre individuelle beslutninger settes av et kollektiv, og kan være mer toneangivende for utfallet av beslutningen enn selve valget.

- Den overordnede demokratiske valgmodellen: Hvor, hvem og når vi kan velge. Strukturene og prosessene er satt i forkant, og det er mindre grupper som utarbeider partiplattformen og listenominasjoner.
- De konkrete innrammingene av valg (ordlyd, alternativer, positiv/negativ spinn) er viktig. Også viktig i håndfaste rammer, som i utforming av stemmeseddel eller tjenester, både strukturelt og visuelt.
- Tilganger og terskel for deltakelse.
- Påvirkning av informasjonsgrunnlaget, enten innhold eller fremstilling, fra institusjoner, media, eller eksterne aktører. Bidrar til mulige sykliske dynamikker og påvirkning tilpasset hvordan vi sanser i forhold til det vi eksponeres for.

Denne oversikten er ikke en innsats for å diskreditere velgernes egnethet som rasjonelle beslutningstakere. Snarere er det viktig å finne ut hvordan man kan forme løsninger for å bistå folk flest med å holde seg uavhengige fra eller kontrollere ytre og indre påvirkning. Det vil ikke være nok å gi rett informasjon og oppfordre til engasjement, så lenge det finnes omstendigheter som fordreier slutningene. Samtidig er det avgjørende å understreke hvordan alle påvirkningene kan ha en positiv effekt: for eksempel gir kognitive snarveier oss ofte rett utfall, stress kan få oss til å handle raskt, nære relasjoner gir oss verdifull innsikt, gruppetilknytning gjør mange beslutninger meningsfylt, og tydelige og tradisjonsrike rammer gjør beslutningene mer forutsigbare.

Videre er det naturlig å nevne at oversikten gjelder velgere generelt, men det meste gjelder også representanter. Sistnevnte part har i tillegg ofte et mye større moralsk ansvar, og mer spesifikke påvirkningsmønstre fra partitilhørighet, både gjennom kolleger og sentral ledelse. Utover dette er det mange av påvirkningsmønstrene som gjelder beslutninger uavhengig av kontekst, og vi er tjent med økt bevissthet rundt dem.

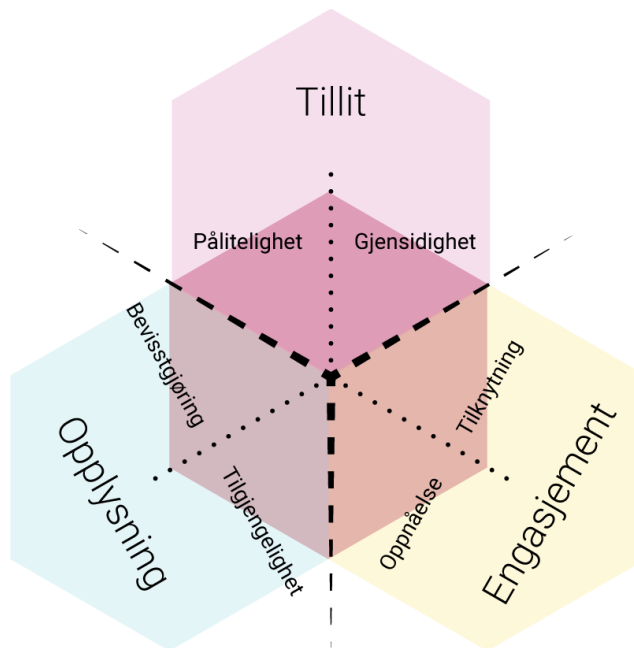


An aerial photograph of a forest with a red overlay. A white silhouette of a bear is visible in the center. The text 'ANALYSE & DRØFTING' is overlaid in the center.

ANALYSE & DRØFTING

I arbeidet med å drøfte funnene og begynne transisjonen mot løsninger, ble det naturlig å skille ut noen overordnede faktorer som kunne være toneangivende: **Bevisstgjøring, tilgjengelighet, oppnåelse, tilknytning, pålitelighet, og gjensidighet**. Disse ble basisen for drøfting, men ble også formulert som tilstander som kunne svare på problemstillingen og veilede eventuelle løsninger. Noen faktorer er mer fremtredende enn andre, og de dekker naturligvis ikke alt. Men alle er viktige, og utgjør i sum en skisse av mulighetsrommet.

Fasettene er underordnet hovedfokusene opplysning, engasjement, og tillit. Selv om dette er ment for å samle diskusjonselementer opp mot relevans for problemstillingen blir tydeliggjort, er de like aktuelle i isolasjon og deler øvrige fellestrekk med hverandre. De fremkom dels ut av innsiktsfasen, og dels ut av gradvis sortering av drøftingspoengene i klynger.





OPPLYSNING

Hvis individuell kompetanse ikke automatisk gir demokratiske fordeler isolert, så er det interessant å utforske hvorfor, og hvordan man kan designe for at opplysning av velgere og valgte gir et positivt utfall.

Bevisstgjøring:

I tillegg til fasetter relatert til engasjement og tillit, er det et poeng at informasjonen registrerer på en slik måte at den åpner for bevisstgjøring og forhåpentligvis rett grunnlag for gode beslutninger.

Avhengighetene av heuristikker er som vi har sett ikke uproblematisk, men det har vært et nyttig og nødvendig verktøy for velgere og valgte for å gjøre forenklinger av enorme informasjonslandskap. Det vil imidlertid virke som et fremskritt om vi klarer å erstatte funksjonene til noen snarveier, med noe mer stabilt og objektivt. Denne forenklingen av tilgjengelig informasjon, og avveiningen, kan i mange tilfeller informasjonsteknologi og visualiseringsteknikker hjelpe oss med. Å forsøke å treffe et optimum av store mengder informasjon visualisert oversiktlig, er utfordrende, men gir en voldsom gevinst når det gjøres rett og i tråd med menneskelig prosessering. Kanskje

er kausalitet noe av det viktigste for å kommunisere kompleksitet og forstå sammenhenger mellom beslutninger og utfall. I tillegg er det en svært bevisstgjørende forenkling som tar for seg hva som må ofres (individuell eller kollektivt) for å få en individuell eller kollektiv gevinst. Men vil visning eller drøfting av enkelt-saker i isolasjon raskt bli en utfordring? På hvilke nivåer er saker avhengig av kontekst, når og hvordan henger ulike saker sammen? Eventuelle tjenester som ønsker å gå dypere i saker, bør tydeliggjøre kontekst og kausalitet i slike tilfeller. Utseendes tydelige effekt kognitivt er interessant i forbindelse med personkoblingen i representasjon. Med tanke på

at slike faktorer er vanskelig å unngå i praksis, bør vi spørre oss om det i stedet finnes måter å håndtere det annerledes på, og kanskje styre hvordan vi eksponeres for andre på. Siden seige fordommer og naturlige, umiddelbare inntrykk vi ikke kan kontrollere, påvirker våre valg, er det da et viktig spørsmål hvor skadelig det egentlig er. Om man representeres av noen man liker (overfladisk eller ei) er da strengt tatt demokratiet oppfylt? Eller vil det alltid være mer rett å representeres basert på like meninger? Det er nærmest filosofiske spørsmål som ikke er lett å svare på, men jeg vil argumentere for at menings-samsvar er den beste fremgangsmåten totalt sett, og jeg vil anta at de fleste ville valgt det som ga objektivt best utfall om valget hadde blitt satt på spissen. Uansett vil bevisstgjøring av slik påvirkning være avgjørende.

Bevisstgjøring vil nemlig ikke bare handle om eksterne saker og aggregering av rett

informasjon, det er vel så viktig at en blir bevisst på egne og andres begrensninger (på alle nivåer), samt systemiske dynamikker som gir styrende eller begrensende rammer. I den sammenheng er det viktig å ikke bare fokusere på begrensninger som er lette å innrømme, som at man aldri kan ta inn og prosessere all verdens informasjon, eller at det absolutt eksisterer sosiale påvirkningsmekanismer og systemiske forholdsregler. Vel så viktig er det å demonstrere det som stikker dypere og er verre å innrømme, som at vi ikke alltid klarer å styre våre følelser og rasjonalitet så vi agerer til vårt eget beste, eller at vår overbevisning i de øyeblikkene vi er sikre på noe, ikke alltid er rett og under vår kontroll.

Mer blokkuavhengighet og fragmenterte kommunestyre, kan gi mer behov for rådgivende 'stemmer' til å finne felles grunn og ideelle konstellasjoner. Om representanter får en tydelig innsikt

i hverandres ståsteder kan det gjøre arbeidet lettere. Kanskje vil det føre til mer splittelse gjennom illustrerte meningsforskjeller, eller kanskje det fører til mer fleksible samarbeid på tvers på lokalnivå. Særlig sett i kontekst av prosesser som er tidvis kaotiske hastverk, som er både uoversiktlig og påvirkelig, fordres et svar som er understøttende og rådgivende. For å lykkes bør løsningen bidra til å rydde opp og skape mening, fremskynde prosesser, og validere gjennom tyngden av en upartisk, optimert røst. Eventuelle anbefalinger trenger imidlertid ikke være rett å følge. En del steder kan det være at sannsynlighet for godt samarbeid veier tungt, men på en generell basis er det naturlig å anta at en koalisjon med troskap til sitt meningslandskap fremfor annen tilhørighet er mest gunstig totalt.

Liberalismen setter sin lit til at friheten til å følge hjertet gir de beste og minst førende valgene. Men potensialet til å få

råd som både er parti- og følelsesnøytrale, og i tillegg skreddersydd deg, er vanskelig å avfeie uten videre. Man vil ganske enkelt kunne bygge algoritmiske modeller som gjør antakelser basert på data om deg, og hva du objektivt burde støtte i ulike saker for å få best mulig utfall selv. I tillegg kan en kunstig intelligens se på historikken din og andres i tidligere beslutninger, og prøve å predikere ditt optimale utfall. Styres det med et høyt nivå av sikkerhet og med brukers eierskap til egne data, så virker det som et rimelig tilskudd. Et viktig spørsmål er imidlertid om råd basert på din/andres historikk gjøre meningene dine mer statiske og lite fleksible for endring, og om de kan bli mer ekstreme om det ekstrapoleres fra andre i feedbackløkker? I første omgang er det naturlig å anta at menneskelig beslutningstaking fortsatt beholder siste ord, men som en av flere rådgivende stemmer, er det et interessant tilskudd.

Tilgjengelighet:

Tilgjengelighet virker nesten paradisk å trekke frem, når vi her til lands har aksessible forhold under valg og mange alternativer for deltakelse mellom valg. Likevel vil det å dreie tilgjengeliggjøring til noe mer sammensatt kunne svare på mange av motivasjonssviktene som velgere demonstrerer. Tilgjengelighet er uansett noe kontinuerlig, og ikke gitt tilstand eller fysiske forhold, og tett knyttet til et inkluderingsmoment. Sett i det lyset er også terskelen for deltakelse av stor betydning, særlig som en faktor med store individuelle forskjeller. Ved å senke terskelen inkluderer man ikke bare flere, men gjør demokratisk deltakelse til noe mer uanstrengt og lett tilgjengelig for alle.

Vi har alt å tjene på å gjøre demokratiet så tilgjengelig som overhodet mulig. Å uttrykke seg politisk kan uansett virke avskrekkende. En kan si at flere mekanismer tilbyr trygghet nok, men få tilbyr rom

til å tenke eller sette ord på inntrykk uten å eksponere seg selv, og er samtidig slagkraftig med tanke på faktisk innvirkning. Kanskje er avstanden en får gjennom en digital tjeneste nok til å gi dette pusterommet, ellers er anonymitet en mulig løsning på dette området, selv om anonymitet innebærer sitt eget sett med utfordringer.

Selv med en rekke kanaler for medvirkning og sterke borgerrettigheter, kan man argumentere for at det er i overkant tregt å påvirke samfunnet rundt seg. Borgere kan være med på å sette agendaen på en rekke måter, men det er til tider komplisert og krevende å skulle ta det steget, og også uten garantier for at budskapet når frem. I tillegg må en ha klart for seg hvilke kommunikative muligheter en har, og ha ressurser til å oppfylle kravene som trengs. Veien til å faktisk bli hørt og få gjennomslag ved en representant er uansett lang og svingete.

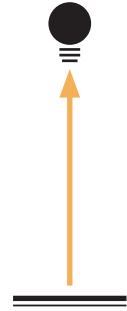
Tiden en må investere for å opplyses eller aktivt delta, er ofte betydelig. At en må selv finne ut hva en synes, så tråle alle partiprogrammer (eventuelt i motsatt rekkefølge), eller andre kilder, deretter matche egne meninger med parti og finne en eventuell kandidat, er en prosess som ikke nødvendigvis må være sånn i vår tid. Det virker ikke rart om folk styrer unna eller må bruke snarveier, særlig med tanke på at vi i praksis har underskudd på tid, spesielt når det blir hyperfokusert mot en valgdag. Selv de som er svært interesserte, engasjerte eller reflekterte, har ikke nødvendigvis tid til å legge fram synspunkter eller ideer riktig.

I en informativ tjeneste bør stoffet tas på alvor, med analyse i dybden og eksempelvis demonstrasjon av kausalitet. Likevel er det viktig å at ikke policyspørsmål oppleves som lite tilgjengelig. Bør absolutt ikke dummes ned, men om en får til en kultur for å stille spørsmål (jo dummere jo mer nyttig), kan en bygge samfunnsforståelse uten at det er fremmedgjørende. Enkelhet i formuleringer er også viktig, så ikke det benyttes for mange særbegreper kun for de politisk velvandrede. Spesielt i forhold til å innvie unge velgere/brukere, men naturligvis også befolkningen generelt.

Politikerne og mediene, samt fagpersoner og intellektuell kultur, er viktige brikker i å tilgjengeliggjøre politisk stoff gjennom offentlig kommunikasjon. Vider er det en viktig avveining å betrakte hva som engasjerer mot hva som gir best innsikt i fremstilling av informasjon. Om informasjon tilgjengeliggjøres gjennom format, eksempelvis enkle videoer eller visualiseringer, så går det potensielt på bekostning av informasjonens legitimitet. Uansett vurderes det som at mer lettforstått materiale inkluderer flere enn det skyver vekk, og i tillegg kan en benytte funksjonalitet for ulike kompleksitetsnivåer.

Når en snakker om grep for inkludering, er det viktig å ha i mente at en ofte også ekskluderer ved å inkludere. I denne sammenhengen vil det fortsatt være en andel av brukere som ikke har tilgang til eller kyndighet med digitale plattformer. Det gir en skjev fordeling, selv om en viss andel vil kunne tilpasse seg om grensesnittet er brukervennlig og det introduseres på rett måte. Likevel vil marginaliserte grupper kanskje falle utenfor? Vil det være et rett valg om en får netto gevinst ved at man får inkludert flere?

ENGASJEMENT



Om ulike grader av engasjement ikke får fullstendig og slagkraftig utfoldelse er det uheldig. Det vil være som å sitte på store lagre av en nyttig ressurs, og ikke være interessert i å ekstrahere den. På den annen side er det vanskelig å utnytte riktig; formelle, omstendelige prosesser kan miste engasjerte på veien, mens lavterskel-alternativer kan ende med usakligheter eller polariserte utspill. Videre er det verdt å undersøke om engasjement i det hele tatt er ønskelig i enkelte tilfeller, når for mye av det kan overskygge objektiv rasjonalitet? Kan vi designe så den balansen er funksjonell, og hvilken rett har vi i så fall til å sette en slik balanse som et demokratisk ideal?

Oppnåelse:

Det er ikke vanskelig å se for seg at den tilfredsstillende følelsen velgerne snakker om idet de har utført sitt demokratiske bidrag i velgerbåsen, kan utvides til å gi en følelse av oppnåelse som er enda sterkere eller mer vedvarende. Når den demokratiske 'jobben' fortsetter mer jevnt gjennom hverdagen, som for representantene, er det kanskje vanskeligere å oppleve en følelse av oppnåelse, eller kanskje den modnes til noe mer; en form for opphøyet og validert nytteverdi.

Det kan selvfølgelig være viktig for bidragsytternes tilfredshet at det ikke føles som en jobb, men at prestasjonen og prosessen i seg selv kan være en form for belønning såfremt man ser resultater. For en viktig mekanisme for enhver beslutningstaker

dreier seg om å se resultater av valgene som tas. Det kan være i forbindelse med synlige endringer i lokalsamfunnet etter et valg som gir en stimuli til videre engasjement hos velgerne, eller at representanter synliggjøres (for eksempel i medier) og får anerkjennelse for det de gjør.

For et viktig poeng kan være å få utløp for egen betydning på et eller annet vis, at en ser hvordan sin stemme har en innvirkning, at en ikke bare er en i mengden. En mulighet ville vært om en hadde anledning til å spore resultatet av sin stemme i større grad (muligens avhengig av hyppigere inputmulighet), og fått tydelig visualisert/kvantifisert effekten. Det kunne vært som en direkte respons til velgere som føler det mening-

sløst generelt eller at sin stemme er forsvinnende liten, men også indirekte gevinst for mange. Representanter er kanskje i større grad klar over hva deres avstemninger fører til, men det gjør dem ikke noe mindre mottakelige for tydelige bekreftelser på sitt bidrag.

I hvor stor grad politisk engasjement i dag er en slags plikt- eller ansvarsfølelse, og hvor mye er det en bonus for mestringsfølelse, er vanskelig å si sikkert. Et interessant spørsmål er imidlertid om vi demonstrerer tiltro til befolkningens evner, hvorvidt det har en engasjerende effekt. Bare å gis et ansvar kan være en belønning i seg selv, og om innbyggere opphøyes til en rolle som komplekse aktører og samskapere, og ikke bare kunder av lokale tjenester, vil de kanskje også engasjere seg på nye måter. En mulig fallgrube for en slik teori, er om problemstillinger en kommer over i lokalpolitikken rett og slett er for kjedelige sammenliknet med nasjonalpolitikk, til engasjement på et bredere nivå.

Noen ganger trenger vi å få en så eksplisitt bekreftelse at det kan kvantifiseres. Om det er antall likes på et profilbilde eller, eller antall siteringer på et akademisk arbeid, så er det den samme mentale bekreftelsesmekanismen som gir oss glede. I kontekst av en demokratisk, digital tjeneste er det viktig å unngå visse fall-

gruver. Ratingsamfunn må unngås, der en ser et marked i kvantifiserte bekreftelser og effekten av sosiale bevis kan kunstig blåse opp vurderingen av bidrag. Skjult rating løser mye i slike tilfeller, der en kun kan se egen rating (og følgelig får en motiverende følelse av oppnåelse), men ikke andres. Kanskje må all rating vekk, med mindre vi da også ofrer et viktig potensial som ligger i sosiale økosystemer. Forbi individens følelse av oppnåelse, kan det i tillegg være nyttig med rangeringsmekanismer for å eksempelvis sortere ut hvilke bidrag representanter bør hensynta først (som er tilfellet i Better Reykjavik).

Uansett kan det være effektivt å fremvise et demokratisk bidrag på et vis. «I voted»-klistremerker setter dette på spissen, men kanskje det sosiale stigmaet som følger det å ikke stemme, kan være en positiv kraft i adopsjon av en digital tjeneste? Ikke akkurat ideell motivasjon, men det kan være effektivt, og dessuten snu til en positiv driver etter hvert, om tjenesten engasjerer rett. Jeg kan ikke trekke slutninger om de som ikke vil si hva de stemte, men det er naturlig å anta at de av ulike grunner ønsker å holde sin beslutning og personlige uttrykk separat, eller anser politisk ståsted som noe privat eller potensielt splittende. I slike tilfeller er det lite trolig at oppnåelse er rett belønningsmekanisme.

Tilknytning:

Engasjement kan også fint styrkes av en sosial bestanddel, både på godt og vondt. Det er med våre argeste mening-smotstander og mest enige likemenn, at vi roper høyest. Gruppetilhørighet er også en viktig forutsetning for demokratiet, der prososial atferd og gruppedannelse karakteriserer aktive og effektive lokalsamfunn. Gjennom frivillighet eller fakkeltog gjør vi og sier vårt, men innsatsen defineres av vår tilknytning til andre individer, mindre grupper, eller større bevegelser.

Vi er sosiale dyr, og tar ikke valg i et vakuum isolert fra andre. Vi har sett effekten av sosiale faktorer og hvordan de påvirker oss, men et viktig spørsmål ligger i hvordan vi kan bruke engasjement og lojalitet til ståsted som noe positivt. For eksempel en dynamisk meningsflyt basert på deliberasjon, burde være mulig i en lokal kontekst, men da er tydelige rammer og spilleregler nødt til å være avgjørende. Får man til en slik tøyling, er variasjon i ståsteder en god ting. Alternativt får vi splittelse. Kontakt med hverandre og

eksponering for potensielle meningsforskjeller er ingen løsning i seg selv. Og en videre utfordring er i hvor stor grad man kan interferere i meningsutveksling, for eksempel gjennom gitte anbefalinger, format eller backend-strukturer, før det oppleves udemokratisk og autoritært.

Den tidligere nevnte kulturelle innvirkningen på identitet og verdier, fører hvor selvstendige eller dedikert til fellesskap man er. Her i Norge har vi en snedig miks av meget høy selvstendighet, men også lange tradisjoner med frivillig arbeid, hvilket gjør det vanskelig å spekulere i implikasjonene for eventuelle løsninger. Om vi klarer å utvinne noe av den samme kraften som fostrer frivillighet og annen altruisme, har vi enorme muligheter. Kanskje kan det rette nøytrale samlingsstedet gi en god effekt, og minimere støy fra for eksempel partipolitikk. Kanskje kan det også slå helt feil, og nok en polarisering-slinje trekkes - mellom de som omfavner plattformen, og de som motsetter seg den.

I tilknytningens ånd er det naturlig å undres om illusjonene i skoddelandet mellom velgere og politikere, egentlig er noe som er til fordel for oss og en uforstyrret god beslutningstaking politisk, og burde bevares som en funksjonell dynamikk. Foretrekker vi samhold eller sannhet i tilfeller der de to ikke er helt forenlige? Relasjonen tilbyr også et annet crux, ønsker man at velgerne skal relatere så mye som mulig til representanter, må man ofre fordelene anonymisering og fjerning av personfokus ville gitt. Kanskje er også ubalansen i antall representerte per representant, avgjørende for hvor tett en relasjon kan bli i praksis.

Et annet spørsmål er hvordan representanter i møtet med lokalsamfunnet skal forholde seg til mandatet sitt: De representerer naturligvis de som stemte på dem, men også innbyggere de faktisk deler mening med i saker (som ikke nødvendigvis stemte dem inn) og verdier

med på generell basis. Det er ikke like klart hvor det ender: Er mandatet å forvalte alle innbyggers meninger på best mulig måte? Og representerer man kun menneskene, eller også landet, dyra, og miljøet?

Flytende demokrati tilbyr som nevnt et spennende alternativ som utvider representasjonskonseptet langs en ny akse. Et fleksibelt proxy-konsept fronter at man kan være engasjert i og «gi stemme» til de sakene man er interessert i, og så sette resten av sakene til å bli 'satt' av noen andre. En tenkelig utvidelse kan så være at en kan delegerer sin stemme til flere alternativer, for eksempel ulike former for eksperter, eller til og med til en kunstig intelligens som agerer som din klon basert på tidligere input. Uansett kan slike systemer testes, og fungere som veiledende stemmer i en helhet, lenge før en eventuelt faktisk delegerer vekk sin stemme.



TILLIT

Tillit er sentralt i demokratisk sammenheng, og for brukeradopsjon av digitale tjenester. På mange måter må vi derfor forholde oss til et todelt hinder; først må tilliten til institusjonen være god, og så må tilliten til systemet være god. En rekke faktorer kan øke tilliten, men om en av de to forutsetningene forsvinner, mister man også begge.

Tillit er skjørt, men en iboende kuriositet er hvordan den er avhengig av en gjensidig pålitelighet. Det understreker et viktig poeng, at representantenes tillit til systemet og innbyggerne de representerer, er ideelt sett like viktig som velgernes tillit til dem. De er også mennesker og har naturligvis sin skepsis. I et ønske om å myndiggjøre velgerne, så de på ulike måter kan betros med deler av mandatet som kjernen av demokratiet fordrer, er det i første omgang viktig å i det minste fjerne noe av mistroen til kollektivet og stole på deres dømmekraft i hensiktsmessige saker.

Pålitelighet:

Tillit utgjør en form for opplevd pålitelighet, men det er også tett relatert til den objektive påliteligheten til systemer (strukturer og tjenester) og mennesker (dømmekraft og interaksjoner). For eksempel syn på kompetanse og troverdighet er viktige i forventning om pålitelighet, mens historikk kan utgjøre bevis på pålitelighet over tid. Vi er avhengige av våre beslutningstakers dømmekraft og deres pålitelighet i møte med hyppige skifter i sosial og teknologisk utvikling. Samtidig er det viktig å utfordre kortsiktig og reaktiv tenkning, og åpne for valg i et lengre perspektiv som fordrer at politikere tenker på optimale løsninger fremfor det som gjør dem gjenvalgt.

Hvordan kan vi få folk til å forstå når de selv ikke er pålitelige? I alle fall er det av viktighet at man innser at man ikke kan så mye som man tror om en sak. En tenkelig måte å oppnå en riktig forståelse på, kan være å demonstrere velgerens objektive nivå av kunnskap, for eksempel gjennom en test. Det er et utfordrende terreng

med potensielt mye friksjon, men det kan faktisk være aktuelt for alle parter involvert. Hver gang en måter på en sak, vil det være formålstjenlig for hvem som helst å få et objektivt estimat på egen kjennskap, og dermed forstå hvor mye ny innsikt man må søke. På et nivå ville det handlet om å vise seg kyndig for aksjoner som kan påvirke andres liv. Det er absolutt ikke en menneskerett å kunne kjøre i trafikken, burde det være en menneskerett å bestemme over andre? Sett i lys av demokratiet vil nok de fleste si «ja», og vi må selvfølgelig holde slik inkludering høyt, men likevel er det en viktig diskusjon i sammenheng med individuelle valgseffekt på fellesskapet.

Om ikke kollektiv visdom kan direkte appliseres på en hensiktsmessig måte, er det i det minste et understøttende prinsipp som fordrer mer direkte demokratiskeløsninger, og minner om at en representant som 'politisk ekspert' skal være veldig konsistent dyktig for å berettige avvik fra en validert opinion. Premisset med at

«Vi vet lite om hva vi egentlig vet og burde vite som velger, vi vet lite om hvem vi egentlig velger og de vi velger vet lite om hva de egentlig vet. Og like skremmende er hvor lite vi (velgere og valgte) innser hvor lite vi vet når vi velger.»

– Forkastet formulering

folk vet best i liberale demokratier, er mer i prinsipp enn i praksis i mange tilfeller, men det blir brått ikke så fjernt om en kan finne effektive måter å styrke kunnskapsgrunnlaget til både folk og folkevalgte på. Vi er tjent med å stille visse krav til hvem som bestemmer, enten det er oss, eller oss via representanter. Det kan imidlertid være vel så viktig å dyrke mangfold som å dyrke individers ekspertise, som igjen har en viktig rolle om prinsippet skal oversettes til funksjonalitet i en digital tjeneste. Det kan imidlertid bli vanskelig å forene det uavhengige mangfoldet som underbygger vår kollektive visdom, med sammenvevingen som definerer internett.

Enkelte saker burde kanskje ikke være opp til den enkeltes meninger, fordi det er veletablert vitenskapelig at noe er farlig/ufarlig, eller at visse valg har konsekvenser utover individet. Temaer som klimaendringer, vaksiner, genmodifisering, og kjernekraft, er alle kontroversielle, men også i den ovennevnte kategorien av saker som i realitet har lite med ens mening å gjøre. Likevel er det ikke nødvendigvis riktig å skulle stoppe folk fra å bestemme over slike temaer, uten en veldig mye større debatt om hva politikken skal favne. Uansett kan vi tjenes med at slike

emner utredes og det tydeliggjøres hva som er fakta og etablert vitenskapelig konsensus.

I tenkte tilfeller der flertallet ønsker mer drastiske tiltak, er det et potensial for kausalitetsmodeller for å forstå konsekvenser av valg. I noen sammenhenger kan drastiske tiltak fremskynde viktig utvikling, men de kan også være lite gjennomtenkt og i sum mindre gunstig for de som ønsker dem. Kanskje er det viktigere enn noen gang å projisere konsekvenser av populære ønsker: fjerner vi bompengene, må midler komme annensteds fra. Gjør vi en gate bilfri, må nødvendigvis trafikken øke i sidegatene (før en eventuell langtidsvirkning). Folkeavstemninger er spissede tilfeller der tydelige effekter av valg burde bli demonstrert. Kanskje Brexit ikke egentlig gir et økonomisk boost til helsevesenet, eller at en kommune som er i økonomisk trøbbel egentlig har alle mulige grunner til å sammenstås med naboen. I lokaldemokratiet er det tenkelig at mange av sakene som angår nærområdet, kan ha et overkommelig kompleksitetsnivå for å lage enkle kausalitetsmodeller, for hva beslutninger vil kreve og fører til.

Skal vi involvere innbyggers meninger på et mer overordnet nivå, er det viktig at vi ikke mister nyanser. Majoriteten kan ikke få urettferdig mye makt, det er viktig å verne om minoritetsmeninger, og betrakte alternative innspill. Når det er sagt, må naturligvis all eventuell input vektes og nyanseres. Vi må nemlig være forsiktig med alternative synspunkter, i for eksempel klimadiskusjoner er det lite representativt å vekte en klimafornekter likt med en miljøforkjemper, gitt overveldende vitenskapelige bevis. Noen ståsteder må tas mer for gitt, slik at man ikke tar stilling til svart eller hvitt, men heller to ulike måter å løse problemet på. Hvilke saker som fordrer slikt oversyn, er en annen diskusjon.

Det er viktig å huske på at representanter kan tilby en profesjonell tolkning av velgeres verdier og meninger. Velgerne finner kanskje også en tilfredshet i å vite at deres meninger er i dyktige hender, og gjennomgår en viss profesjonalisering før de trer i kraft. Beslutningsgrunnlaget til politikere bør imidlertid være så stort og nyansert som praktisk mulig, og innsikt i velgernes meninger betyr bare

at representanter skal kunne ta de beste avgjørelsene basert på informasjon om folk, ikke nødvendigvis følge folkets vilje og vendinger slavisk. Beslutninger må kunne tas på grunnlag annet enn velgernes meninger, for eksempel etter økonomiske- og styringsmodeller. Politikeren må videre agere som en 'voksen' aktør, som en buffer for villfarne ideer som kanskje er populære, og heller ser på gjennomføringsevne og realisme i forslag.

Vi kan spørre oss hvorfor ikke demokratiet har utviklet seg mer i takt med styrkene som finnes i teknologien. Først og fremst er det riktig å ta seg tid til å kvalitetssikre og velge rett vei fremover. Debatten om for eksempel e-votering har valide poeng, men selv om avstemmingen i seg selv kanskje aldri blir moden for full digitalisering, omhandler valgprosessen så mye mer. Det mest dyrebare/sårbare vil ikke være tilgangen til beslutninger og hvordan de kan manipuleres direkte. Den store verdien er i aksess til brukerdataene til hver enkelt, for å manipulere frykt og målrette budskap. Hvor stor villigheten blir til å dele personlige data, er av avgjørende betydning, men det endres regnestykket

noe om det beviselig kan gjøres så man får bedre anbefalinger og potensielt ta bedre valg. Har det i tillegg en positiv påvirkning at det er «myndighetene» som forvalter informasjonen om deg, og ikke kommersielle leverandører?

Man er aldri helt trygg for cyberkriminalitet, men når menneskers meninger enklere kan "hackes" gjennom for eksempel sosiale medier, er det en vel så stor problemstilling. På bakgrunn av vondviljede aktørers vurdering av kostnad målt mot nytte, er det også rimelig å anta at slike typer interferens kommer til å øke. Analogt med trenden innen cybersikkerhet, virker det da også hensiktsmessig med dreining av sikkerhet mot detektering og revisjon fra forebygging. Uansett burde løsninger utformes, ikke i et vakuum isolert fra cybertrusler, men heller ikke begrenset av en følelse av at systemer kan hackes. Alt kan hackes, og vi mennesker mest av alt. Ikke bare er dagens interaksjonskanaler sårbare for utnyttelse og manipulering av bias (interne og sosialt drevne), de er også i mange tilfeller tilrettelagt for det. Offentlige rom, plattformer med informasjonsoverbelastning, sensasjon-

aliseringstendens, og utseendefokus. De resulterer i forutsigbare brukermønstre som legger til rette for priming og tilsløring av sannhet, og ikke bare av fiendtlige nasjoner, men egentlig hvem som helst. Aktiv påvirkning er i den moralske gråsonen, men er tross alt ikke ulovlig i de fleste tilfeller.

“As it is essential to liberty, that the Government in general should have a common interest with the People; so it is particularly essential, that the branch of it under consideration should have an immediate dependence on, and an intimate sympathy with the People.”

– Federalist Papers.

Gjensidighet:

En felles avhengighet og tillit gjennom å ha representanter som innbyggerne vet kjemper sin sak, og tilsvarende at representanter vet at de har støtte i befolkningen, impliserer et sunt demokrati. Videre er tydelighet rundt hvordan begge parters aktivitet er avgjørende for lokalsamfunnets velvære, en forutsetning for relasjonen mellom folk og folkevalgte. Likhetsprinsippene som fostrer demokratiet, understreker at gjensidighet er viktig for å unngå en dynamikk der partene blir som foreldre og barn, eller lærer og elev, innviet og utenforstående. Samtidig bør alle parter også innse sine begrensninger, og sin avhengighet av både et effektivt system og de andre i demokratiet.

Som en fortsettelse av et eventuelt mål om økt kompetanse og færre kunnskapsillusjoner, gjennom bevisstgjøring og pålitelighet, vil det trolig være gjensidigheten som blir en viktig faktor

for å opprettholde tilliten. Tanker om en irrasjonell velgermasse og udugelige politikere, blir vi trolig først kvitt ved å styrke respekten dem imellom. Oppstår en ubalanse der en part tydelig ikke ønsker å akseptere egne begrensninger og ta imot kunnskap og råd fra andre parter (eller «verden»), vil det svikte hele symbiosen.

Gjensidigheten påvirkes av troverdigheten i transaksjonen som valget utgjør. Dynamikken rundt effekten av valgkamp og lovnader, danner et marked som er noe salgsfokusert. Det er vanskelig å komme unna når først påvirkning av opinion viser seg å være en kraftfull strategi. Det kan imidlertid være en klanderverdig tilstand som fostrer mange uheldige håndtering og måter å kommunisere på, men disse dikteres igjen ofte av omstendighetene, strukturene, og elektoratets forventninger. Tilstanden er kanskje uunngåelig, men både åpenhet og ryddighet kan i det minste være et gode. Om også løfter kan

konkretiseres og støtte til forslag kvantifiseres, og begge deler inneholder en dedikasjonskomponent, vil det kunne strukturere transaksjonen noe.

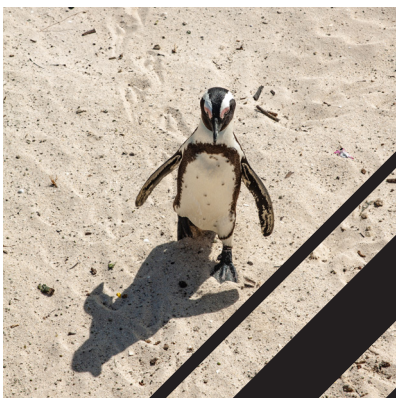
På et nivå vil alternativer til tradisjonell valgkamp og lovnadsmekanismer, gjøre at tiden som brukes på overbevisning kan frigjøres til meningsfylt drøfting og å finne gode løsninger. Men samtidig kan aktører som tjener på uklarhet og tilsløring av sannhet, få en plattform der det blir lettere å holde tilbake sannheten på. Vi mennesker er etter hvert blitt gode på å vurdere andres hensikter via det de uttrykker verbalt og ikke-verbalt. I et digitalt grenseland kan budskap omhyggelig formuleres.

Tidsforskyvningen for når partene i representasjonen trenger informasjon, er ekstra fremtredende ved en tenkt innsiktsutveksling; at velgerne (med dagens modell) primært trenger innsikt i en noe begrenset periode i forkant av valg, mens representantene har mest behov for innsikt fra borgerne i den daglige driften og beslutningstakingen. Kanskje er nettopp det å aktivere innbyggerne som en kontinuerlig ressurs, for innsikt, drøfting og beslutning, et sentralt verdiskapningselement. Verdien for representantene for «brukerinnsikt» er ikke vanskelig å se for seg, men kanskje også velgerne får tilstrekkelig verdi i vissheten om at investering

i «symbiosen» i det daglige gir dem mer umiddelbar gjenklang i lokale organer.

Gjensidigheten utfordres om likhetsprinsipper undergraves. Visse faktorer styrer for eksempel hvem vi (realistisk) kan velge, og da er det naturlig å spørre hvor grunnlaget for representasjon er i en slik dynamikk. Etablerte/økonomiske sterkere partier eller enkeltmennesker kan utøve en større makt i overbevisningen av velgere, gjennom tilgang til politiske/kommunikasjonsrådgivere eller tilgang til medieplattformer. Mindre kjente eller ressurssterke kandidater kan havne i bakgrunnen. De som får en plattform og prioritering, er også mer toneangivende i offentlige diskusjoner. Og om de oftere er høytutdannede eller velformulerte, vil vi også se liknende tilfeller i offentlige digitale tjenester?

Det er interessant å vurdere aktørers naturlige respons på innsikt i andres eller befolkningens meninger. Er det for eksempel altfor kraftfullt for politikerne å ha gjennomgående informasjon om velgerne og deres preferanser? I mange tilfeller har de kanskje liknende info, så et viktig moment kan være å formalisere informasjon og gi velgerne makten til å dele. Likevel ville det utgjøre et nytt grunnlag for den reaksjonære politikeren, og populistiske krefter.



LØSNINGSORIENTERING

Retningslinjer

En rekke retningslinjer som er fokusert mot innsnevringen i omfang, men er også forsøkt å gi enkelte retningslinjer for hvordan bøte på demokratiutfordringer som helhet.

Bevisstgjøring:

- Våre begrensninger kan underminere hele demokratiets funksjon, men aller mest om ignoranse får fritt spillerom og ikke alle parter gjør visse innrømmelser. Klarer vi å belyse hvordan og når vår dømmekraft er suboptimal, og det gjelder alle, så kan vi legge til rette for nye diskusjoner.
- Enhver informasjonssymbiose vil trenge kunnskap om/i verden som en naturlig i symbiosen. Et fokus på kun utveksling mellom velgere og folkevalgte, blir fort subjektivt og kaotisk uten en gjennomtrengende flyt av mulig informasjon om verden som begge parter vil dra nytte av å prosessere riktig.
- Polls har et distinkt partifokus og valgomater gir output som er dreid rundt parti. Å bygge profiler av meningene i seg selv, kan gi en riktigere innsikt og et grunnlag for tro representasjon.
- Kontekst og kausalitet er kraftfulle overbevisere som bør benyttes i enhver tjeneste med fokus på opplysning. I tillegg gir det en økt forståelse (for detaljer eller effekt på andre) som kan forebygge mot kunnskapsillusjoner eller verdifokusert argumentasjon. Det er samtidig viktig at det presenteres ryddig og enkelt, så det ikke fremmedgjør brukere.
- Forenkle og skreddersy analytiske plattformer for å tilrettelegge for velprøvde informasjonsheuristikker. De kan gi en voldsom effektivisering og være nyttige for alle.
- Mekanismene våre for førsteinntrykk og utseendefokus er vanskelig å styre, men det er hensiktsmessig å belyse hvordan vi i blant følger de vi liker eller er like som, over de vi er mest enige med. Kan en i tillegg utforme tjenester/strukturer som jevner ut dynamikken, vil det kunne gi en demokratisk gevinst.

Bevisstgjøring:

- Koalisjoner bør alltid bygges på rett grunnlag, og prosessen trenger å skje fort, åpent og ærlig. Selv om det ikke er noe fasitsvar på hva et rett grunnlag er, er det et behov for nye perspektiver og hjelpemidler.
- De objektive fordelene av å benytte brukerdata og algoritmer til å også gi politiske anbefalinger, kommer til å gjøre seg gjeldende. Er man tidlig ute med å omfavne en slik utvikling, vil det kunne føre til beslutninger som er mer meningsstro, om ikke fritt for øyeblikk av en viss dissonans.
- Transparens burde gis høy prioritet i bruk av algoritmer/stordata. Man vil helst beholde data så 'sanne' og lite manipulerbare som mulig, men det virker også viktigere enn noen gang i dette bruksområdet å fronte tydelige og upartiske prosesser.
- Enhver informasjon om opinionen kan påvirke meninger ved at man ser landskapet, og tilpasser eventuelt egen beslutning deretter, og det blir spisset gjennom visualisering. Tilganger til inngående informasjon om opinionen må vurderes, for å unngå strategisk posisjonering og et generelt reaktivt og spillteoretisk beslutningslandskap.

Tilgjengelighet:

- Uansett hvilken grunn en potensiell velger har til å ikke stemme, bør moralske pekefinger unngås. Gode løsninger som jobber med brukeren og inviterer til deltakelse og utforskning er de aller beste. Og 'brukerne' er sammensatte individer med ulike triggere for engasjement, og ulike oppfatninger av terskler for mobilisering.
- Muligheter for demokratisk deltakelse bør være så lett tilgjengelig som overhodet mulig. Vi er også tjent med å ha ulike nivåer av medvirkning, kanskje også nivåer som kan tilpasses innbyggers evne.
- Politiske saker må kunne formidles enkelt og skikkelig for å nå et større "publikum". Både som et demokratisk prinsipp, men også for å aktivere og utnytte befolkningens evner. Kompleksitet er som kjent vanskelig å formidle, men politiske spørsmål kan alltid kokes ned til beskrivelser av samfunnet og konsekvenser for folks liv.
- Hver gang en gjør et demokratisk inkluderingsgrep, er det viktig å betrakte alle konsekvenser, for eksempel at noen tenkelig ekskluderes som en følge av det samme grepet.
- En type tjenester som mobiliserer og gjøres særskilt tilgjengelig for barn og unge kan være nøkkelen. Klarer vi å verne om og tilrettelegge for deres engasjement, vil medborgerskapet høste fruktene i flere tiår fremover.

Oppnåelse:

- Engasjement i befolkningen bør kultiveres og forvaltes (og kanskje belønnes) som en av lokaldemokratiets mest dyrebare ressurser: for å øke deltakelse, bedre debattklima og styre unna polarisering, ikke minst kan en spare midler og få avgjørende innsikt.
- Opprett et samlende system/prosess for å innhente brukerinnsett fra innbyggere, gjerne på en slik måte at informasjonen hentes villig og effektivt.
- Bekreftelse på demokratisk deltakelse vil kunne engasjere gjennom anerkjennelse eller et eget bevis på mestring eller verdi. Dette kan løses som bifall i offentlig rom, eller gjennom tydelige tegn på hva konkrete beslutninger utrettet.
- Rangeringsmekanismer må omhyggelig implementeres. For mye fokus på andres vurdering kan skape usunne miljøer, mens fraværet av former for vurdering skaper et uoversiktlig landskap og motiverer potensielt mindre til bruk.

Tilhørighet:

- Tydelige rammer og spilleregler er avgjørende for enhver digitale tjeneste som ønsker å bruke diskusjon som et verktøy for innsikt og ideer.
- Vi tar aldri valg i fullstendig isolasjon, men om en kan indusere økt uavhengighet gjennom nyansert input fra forskjellige kilder (også de en er mer uenig med), eller på andre måter, vil det gi en mangfoldig diskurs og beslutningstaking.
- Klarer vi å ekstrahere noe av drivkraften i frivillighetskulturen og implementere det i medvirkningsplattformer, vil det trolig gi et mer varig engasjement.
- Tilknytning og personfokus går hånd i hånd i representasjonsdynamikken. Ønsker en tettere tilknytning mellom velger og valgt, må en akseptere at overfladiske karakteristika iblant trumfer fokus på sak og meninger.
- Ulike tilhørigheter kan hjelpe på fellesskap og engasjement i lokalsamfunn, men er alltid sårbare for trekking av polariseringslinjer.

Pålitelighet:

- Skal demokratiet fortsatt holdes høyt, må vi ha grunn til å stole på menneskers innsikt og dømmekraft over tid. Funnene viser at det er mange faktorer som påvirker oss, mange av dem målrettede initiativer, og mange av dem ubevisst for oss selv. I det minste bør det være klart at vi kan utforme støttestrukturer slik at beslutningstakere på begge sider av representasjonen frigjøres fra usunn påvirkning og innfall.
- Tilgjengelighet av informasjon, historikk, og kollektivt ettersyn, er en potensielt enorm ressurs for kvalitetsassurans på beslutningstaking.
- Det er vanskeligere å gjenvinne tillit når den først er erodert, så kan det være hensiktsmessig å forme nye støttestrukturer som beviselig styrker troverdighet. Teknologien kan bidra på mange måter, gjennom validering, historikk, rådgivning, og simulering.
- For å konkretisere pålitelighet, må testing av kunnskap kunne vurderes. Det er ikke nødvendigvis for å validere individer for deltakelse, men det kan være effektivt for å determinere kunnskapsnivå og behov for ny innsikt.
- Vi kan øke påliteligheten til folk og folkevalgte ved å øke kunnskapsgrunlaget for beslutning, men vel så viktig kan det være å dyrke individers mangfold.
- Kausalitet påvirker på mange måter, også innen vurderingen av innbyggerne som beslutningstakere. Fokus på valg som tar inn et nyansert bilde av krav og konsekvenser, vil kunne gi en mer pålitelig og forutsigbar befolkning og mer langsiktig tenkning.

Pålitelighet:

- Uten den rette fagkunnskapen, er det enkelte problemstillinger som folk flest ikke er egnet til å avgjøre. Der profesjonelle tolkninger fra politikere kan vinkle viljen til et felles beste, bør dette oppfordres, ellers vil ekspertinn-sikt være et absolutt krav.
- Sikkerhet i systemer er avgjørende, men prevalensen av påvirkning rettet mot demokratiets medlemmer må være med i vurderingen, særlig med tanke på at dette krever færre ressurser å gjennomføre.
- Forutsigbare brukermønstre er en av de største svakhetene i brukersentrerte digitale plattformer, og gjør manipulasjon enklere. Fasiliterer man for tjenester som bryter noe med slike mønstre, vil det kunne gi et ekstra lag med sikkerhet.
- Persondata kommer til å bli en av de viktigste forhandlingsbrikkene i markedet mellom privatpersoner, myndigheter og næringsinteresser. Om informasjon skal kunne utnyttes er det viktig at personen som generer den er klar over dens verdi og hvordan den kommer til å brukes. Skal den brukes av andre må personen kompenseres, for eksempel monetært, sikkerhetsmessig, eller for å motta bedre råd.

Gjensidighet:

- Representasjonen er perfekt tilrettelagt for et format med tettere oppfølging. Aktivisering og myndiggjøring av elektoratet høres kanskje ut som et grep i retning av direkte demokrati, men er samtidig perfekt også i en rent representativ modell, der vi spiller på relasjonen og nærhet til de valgte.
- Ethvert krav til kyndighet som stilles til en part i representasjonen er tjent med å stilles til begge parter. Krever vi politisk sofistikering av elektoratet, må vi stille tilsvarende, målbare krav til representanter; og krever vi en mer virkelighetsnær representasjon av alle landets meninger, må elektoratet kunne demonstrere større engasjement og valgdeltakelse. Kanskje er å dyrke gjensidigheten viktigere for en levedyktig dynamikk enn å søke et objektivt kompetent system.
- Påvirkning fra folk bør kunne foregå hyppig og på alle nivåer, fra viktige valg til de mest hverdagslige. Det vil både gi en prinsipiell demokratisk styrking og en avgjørende innsikts- og idéressurs. Nøkkelen ligger blant annet i å gjøre krysningspunktet mellom innbyggere og representanter enkelt og svært tilgjengelig.
- Skal vi argumentere mot høyfrekvente konsultasjoner med befolkningen må vi også innrømme at demokrati ikke alltid er uforbeholdent positivt. Skal vi vedlegge strikte aber til hvilke tilfeller folket skal bestemme, så bør det forsøkes først å myndiggjøre befolkningen på en rettferdig og åpen måte.
- Sammensatte meningslandskap reduseres til diskrete stemmer med dagens valgordninger. Skal vi forvalte meningene i befolkningen på en tro måte, representere «alt» som menes, må det vurderes mer dynamiske alternativer, kanskje med mulighet for å stykke opp stemmen, kanskje også sette en kontinuerlig fordeling.
- Nye metoder for åpenhet og ryddighet rundt transaksjonen mellom kandidaters løfter og velgernes valg bør undersøkes. Det vil potensielt kunne gi mer tydelig resultatavklaring, og frigjøre ressurser og tid.

Svar på problemstilling

Hvordan styrke demokratisk representasjon gjennom forståelse av menneskers prosess og rammer for å ta beslutninger, og slik fremme opplysning, engasjement og tillit i en felles digital plattform?

Fasettene fra forrige segment kom ut av problemstillingen, og utgjør et overordnet svar på den: Ved tiltak innen bevisstgjøring, tilgjengelighet, oppnåelse, tilknytning, pålitelighet og gjensidighet, vil demokratisk representasjon kunne styrkes slik det opprinnelig ble beskrevet. Tiltakene foreslått under retningslinjer, er en naturlig utvidelse av disse fasettene, og svarer mer håndfast på problemstillingen. En form for svar vil også manifesteres gjennom løsningskonseptene.

Problemstillingen og arbeidet som helhet dikterer noen kjernemotiver som går inn i designfasen:

- Vi må tøyne de mange kreftene som påvirker vår dømmekraft, motvirke dem om vi må, ellers belyse dem.
- Vi må alltid ha et så godt og nyansert beslutningsgrunnlag som mulig, med pålitelig og mangfoldig input.
- Vi må bygge nettverk som kultiverer relasjoner rett for å fremme engasjement og skape en nærere og mer fleksibel representasjon.

An aerial photograph of a coastal region, possibly a fjord or a series of islands, with a green overlay on the left side. The word "UTFORMING" is written in large, bold, black capital letters across the center of the image.

UTFORMING

Idémyldringen har utartet seg innenfor nokså spesifikke rammer. Utfra utgangspunktet var det for eksempel gitt at løsningen skulle være digital, og at informasjon var sentralt, blant annet for å bygge en symbiotisk relasjon mellom folk og folkevalgte. I så måte har utformingen handlet mer om betraktninger rundt struktur og det å dekke brukerbehovet rett. Å dekke et behov er imidlertid mer enn å bare løse et problem, og en plattform trenger også noen interaksjonsbetraktninger for å supplere den etablerte konseptuelle bakgrunnen og retningslinjene.

INTERAKSJONSBETRAKTNINGER

Datagrunnlag

Hovedtanken om å grundig aggregere, prosessere, og presentere den nødvendige informasjonen, gir noen spørsmål rundt håndtering av datagrunnlaget. Ved innhenting av større mengder brukerdata/undersøkelser, kan det være et overveldende og langtekkelig arbeid for brukeren. En løsning er da ofte å stykke det opp som bittesmå spørreundersøkelser som tar kort tid. Slik får man også potensielt mer kontinuerlig data, og kan for eksempel dele inn etter saker eller temaer for økt fokus.

Videre er vinklingen av spørsmål enormt viktig. Hvordan spørsmål stilles, men også hvilke svaralternativer en har, er av betydning, og også hvorvidt en tar inn diskrete verdier eller kontinuerlige. Sistnevnte punkt kan være viktig for nyanser, får brukeren sette et spekter de er innenfor i ulike saker, og ikke bare et punkt understøtter vi hvordan praktisk

politikk er komplekst og ikke er helt statisk. Uavhengighet når man svarer kan være et viktig element, både for å høste frukter av mangfold, og for å sikre seg mot ekstern innvirkning.

Et viktig demokratisk prinsipp kan speiles i at brukeren selv styrer alle tilganger til egne data, og også til enhver tid har oversikt over hvilke modeller de brukes i. Kanskje slik vil man også se hvilke fordeler grunnleggende brukerdata gir i arbeidet med å skreddersy best mulig, ikke utenkelig at mer personlig tilnærming gir mer involvering. Nokså sentral del vil være å legge inn sine brukerdata for systemets analyse og rådgivning. Trenger ikke et veldig komplisert datasett for å gi enkel innsikt i hva som vil være relevant og hvilke konsekvenser politikk får for den enkelte.

Visualisering

Visualiseringen må benytte prinsipper (for eksempel gestalt) for tydeliggjøring og bygging av kunnskap, uten at teknikkene misbrukes for å vinkle data eller spille på falske sammenhenger. Viktigere enn i mange andre tilfeller å unngå overbelastning av informasjon. Mye kan gjøres med visualisering, men det kan også bli for mye input skvist inn i et diagram, i hvert fall for novisebrukere som ikke nødvendigvis vet hva de ser etter.

Det kan være naturlig for brukervennlighet og kommunikasjon at informasjonslandskapet (ryddig og visualisert som det er tiltenkt), presenteres overall på en kjent/oversiktlig måte. Mappede strukturer eller wiki-liknende oppsett kan være tenkelige utgangspunkt. På informasjonsvisualisering er det også ofte nyttig å bruke kjente fremstillinger. Skal man for eksempel vise en oversikt over gitte akser, er det et kjent format, men da er det

også viktig at ikke analogien står i veien for å utvide akser til nye dimensjoner eller attributter (gå vekk fra tradisjonell høyre/venstre-akse i politikk for eksempel). Heat map-liknende visning kan være en god indikator på klynger og større trender, gitt store nok datasett.

På et generelt nivå kan det være effektivt å tilrettelegge for enkel visualiseringsfunksjonalitet i brukeres direkte bidrag, i det minste unngå tilfeller av mye mengdetekst. Tegnbegrensninger i inputfelt er en annen metode som setter langformat til side for effektivitet og presisjon i formuleringer, men på bekostning av dybde (og med det nyanser). Multimedia og interaktivitet kan også betraktes for effektiv visualisering: Skal folk bruke tid på å sette seg inn i innhold som de ikke naturlig søker, så må informasjon presenteres effektivt og engasjerende.

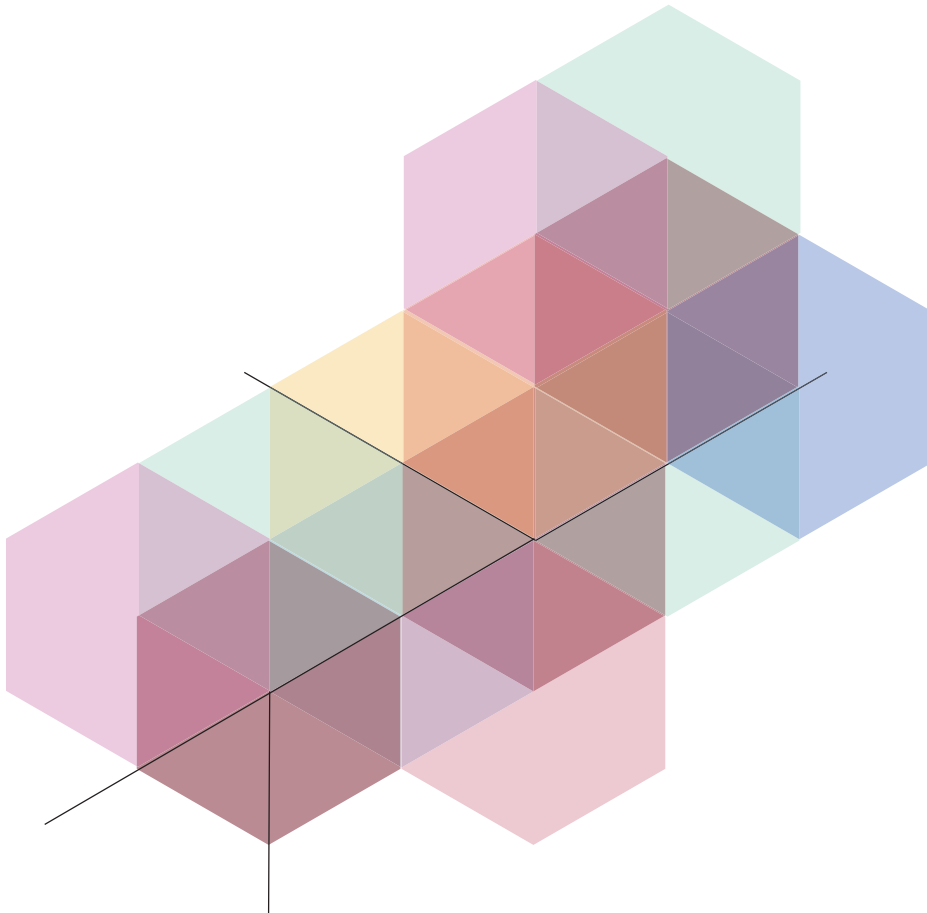
Bruker og relasjoner

Begrensninger i arbeidsminnet kan fordre funksjoner som gjør at bruker trenger å bruke minimalt med kapasitet til å huske, for eksempel ved å ta i bruk former for «bokmerking» eller «følging» av saker, meninger eller personer. Ytterligere begrensninger, i antall elementer man kan huske til enhver tid, gjør også at resultater bør kunne logges eller lagres på et vis. Slik forblir informasjonen som presenteres upåvirket, og ikke fordreid et sted i brukerens minne.

Gitt en saksbasert plattform kan en se for seg ulike interessenivåer som en kan abonnere på. Det kan være ulike nivåer av detaljer, generelt eller fra sak til sak. En kunne eksempel «velge bort» spørsmål om eldreomsorg eller byplanlegging, eller en kan foretrekke kun de største spørsmålene innenfor alle temaer, og alle detaljspørsmålene innen for eksempel skolepolitikk. Å kunne plukke ut hjertesaker, eller generelt filtrere etter interesse, vil kunne senke terskelen for deltakelse, og fortsatt bevare demokratiets kjerne.

Rangering av innlegg har til tider dukket opp som et mulig motiv, og det å bruke kollektivet som filter er effektivt under de rette omstendighetene. For å unngå villende nettverksfenomener, kan rating skjules, eller rating kan gjøres synlig for noen, eksempelvis representanter, som indikator på bidrags kvalitet eller popularitet. Eventuelt kan kun et subset av brukere validere på denne måten, og at disse moderatorne enten velges tilfeldig eller etter en form for sertifisering.

Anonymisering kan være effektivt for å eliminere sosiale bias og åpne for økt ærlighet, men det ofrer samtidig fordeler av sosial regulering og inspirasjon fra andre. Det er også potensielt viktig å ta i betraktning skala og predikert frekvens av aktivitet, for anonymisering har liten effekt i mindre skalaer og miljøer, der også plattformen er mer sårbar for manipulering. Anonymisering av representanter er et tenkelig grep om en ønsker å fjerne personfokus helt og prioritere kun sak, men det er samtidig ikke i tråd med bevaring av en nær og symbiotisk representasjon.



DELKONSEPTER

Som en del av idéarbeidet fremkom flere grove konsepter, der også noen funksjoner ble med videre til utvalgt konsept. Mange av delkonseptene låner ett og annet prinsipp fra eksisterende konsepter og plattformer, men det er også viktig å potensielt bygge på eksisterende arbeid og det som beviselig fungerer. Altfor ofte søker en nyvinning for nyvinningens skyld, med resultat som blir for fjernt å realisere.

- 1 Kreative innbyggere kan legge fram lettkommuniserte ideer, påstander, eller tilstandsbilder, i en digital plattform. Grunnmekanismen er så at andre brukere forholder seg til forslag med å sveipe for ja eller nei, med mulighet til å også kommentere om en har ytterligere innspill. Det meste kan deles i enten noe man er positiv til, eller negativ til. Her settes alle tema og forslag på spissen, men kanskje det kan være rett form for effektivisering; man ofrer en del nyanser for ekstrem tilgjengelighet. Resultatene danner grove bilder av opinionen eller de mest kreative innspillene, og informasjonen kan benyttes av representanter.
- 2 En halvdigital lokaldemokratiprototype, utformet som et testrammeverk for morgendagens representasjon. Innbyggere som vil, får anledning til å abonnere på et sett med policyer (som kan endres når som helst), som samsvarer med enten en vanlig representant eller en virtuell persona-representant (med en gitt innstilling politisk som genereres utfra distinkte klynger i meningsmønstrene til befolkningen). De faktiske representantene forvalter opinionen i ledtog med kommuneadministrasjon.
- 3 Hvem som helst i kommunen kan opprette en gruppe (av en viss minste størrelse), som tar for seg de samme sakene som lokalpolitikere gjør, og kommer med en egen innstilling som virker førende på representanter etter gruppens størrelse. Prosessen ledes gjennom et distinkt digitalt rammeverk som følger Delphi-metoden for å oppnå konsensus. Typiske grupper av interessenter: mediebyråer/journalister, politikere/politisk aktive, forskningsmiljø/tenketanker, ideelle organisasjoner/interessegrupper, byråkrater/offentlig ansatte, eiendomsforvaltere/utleiere, nabolag/minoritetssamfunn

- 4 En sosial, politisk uttrykksplattform der du kan kommunisere og «bli venn med» representanter og andre i lokalmiljøet. Individuelle profiler med privat eller offentlig meningsportefølje en kan tilpasse når som helst. Individer kobles sammen i grupper for deliberasjon og fellesskapsbygging, der grupper konstrueres dels tilfeldig og dels for mangfoldig sammensetting. Jevnlige dialoger med representanter på formen av «Ask-me-anything», som vi kjenner igjen fra sosiale media og i næringslivet.
- 5 Et interaktivt alternativ til den tradisjonelle stemmeseddelen, som inneholder enkle datasett om kandidatens historikk og konkrete planer for fremtiden, fremstilt i tilfeldig rekkefølge. Velgeren og kandidaten har tidligere svart på undersøkelser, hvilket gir inngående informasjon om hva en er enig og uenig med den eventuelle representanten om. Velgerne har så mulighet til å oppgi prosentfordeling av sin stemme til ulike kandidater om ønskelig.
- 6 Befolkning og representanter danner ved behov en superorganisme for utredning, research, kvalitetsassurans, og ideer til løsninger. I tråd med kollektiv produksjonsprinsipper, settes en tydelig målsetting, samt klar inndeling av oppgaver og ulike frister. Hvem som helst kan så ta på seg en oppgave, eller en del av en oppgave i samarbeid med andre, mot et lite honorar.
- 7 Rammeverk for digitale allmøter og crowdsourcing/-funding, satt til gitte tidspunkter og omhandler gitte temaer. En slags hypermoderert storskala idémyldring, der spesifikke, langsiktige utfordringer drøftes i fellesskap. Et hierarki av subfora drøfter hver for seg og kommer med ideer, som så sendes rundt til andre subgrupper. Der får de ulike grader av uforpliktende støtte, rangeres, hvor så toppalternativene presenteres for alle og kan støttes finansielt av interesserte innbyggere (og eventuelt andre aktører/kommunen selv), og sendes til godkjenning i kommunestyret.

An aerial photograph of a forest with a winding path, overlaid with a semi-transparent dark purple gradient. The text is centered in the lower half of the image.

KONSEPT: GENIUS LOCI

Lokaldemokratiet handler om det nære, det daglige, og storheten i de små stemmene. I by og bygd landet over ligger det skjult kunnskap lagret i latente ildsjeler, og vi må gjøre det vi kan for å engasjere og tilrettelegge for deling av innsikt. De geniale innspillene finner vi kanskje ved å stille de rette spørsmålene.

Genius Loci er det pretensiøse navnet på en jordnær tjeneste. Den er ment som en tillitserklæring til menneskers potensiale som samskapere av nærmiljøet og representasjonens viktigste innsiktsressurs. Tjenesten oppfordrer til innbyggermedvirkning gjennom en nøytral plattform av formelle og uformelle spørsmål og svar.

Plattformen retter seg mot begge parter i representasjonen, og er basert på gjensidig innsiktsdeling. Gjennom rammeverket for å stille innbyggere spørsmål, bygger representantene beslutningsgrunnlag og forvalter et mer virkelighetstro og oppdatert meningsbilde. Innbyggere får satt seg inn i saker og utfall, som igjen gir råd til deres egne beslutninger. I tillegg har de vissheten om at deres svar utgjør en førende opinion for senere politisk beslutningstaking.

FUNKSJONALITET

PLATTFORMEN FAVNER TO PRIMÆROMRÅDER:

Spørsmålsdel: Der lokalpolitikerne stiller, og innbyggerne svarer på spørsmål (veiledet av nyanserte innspill)

Dokumentasjonsdel: Begge parter søke dypere svar og sammenhenger (overordnet historikk og samskapt dokument, på et utvidet wikiformat)

Spørsmålsdel

Representantene sender ut undersøkelser, med gradering fra enkle spørsmål for brukerinnsikt, til større avstemninger som er mer forpliktende. Om de ønsker konkrete svar eller mer sammensatte innspill, defineres. Innbyggerne stiller inn hva de ønsker å spørres og varsles om, etter graderingsnivå av viktighet, interessenivå, eller etter tematikk/sak. Spørsmål de mottar er knyttet opp mot en rekke anbefalinger eller nyanseinnspill fra ulike «stemmer»:

- «Favorittrepresentanter», nærmest dem i meninger, eller manuelt plukket
- Fagfolk, fra kommunen eller eksternt
- Utfallsestimat kort oppsummert
- Estimert riktig beslutning utfra ens brukerdata (i tråd med tilpassede utfallsmodeller)
- Spesifikk eller tilfeldig medbruker
- Alternativt innspill som utfordrer hva bruker mener om ønskelig

← FORRIGE

SPM 5
AV 13

ØNSKER DU ET BILFRITT TRONDHEIM SENTRUM?

JA 

NEI 

NESTE →

MAGDA DADDEL
(REP. F5B)



"HELT UAKTUELT SÅ LENGE VI HAR NORSKE VERDIER"

 NEI

EINAR GLØS
(NABO)



"POSITIVT Å KUNNE BØRSTE STØVET AV SYKKELN"

 JA

SONJA RISCAL
(FAGANSVARLIG
SAMFERDSEL)



"RETT VALG FOR Å REVITALISERE MIDTBYEN"

 JA

DINE
KONSEKVENSER



EIER EN BIL

POLITISK UENING

VERDØKNING PÅ BOLIGEN

MINDRE STØY OG UTSLIPP

BARNA FÅR LEKE FRITT

+ DU HAR SATT PRIORITERING PÅ "LANGSIKTIG"

 JA



KLIKK FOR Å LEGGE TIL EN RÅDGIVER

Dokumentasjonsdel

Representantene søker generell innsikt i en sak, eller på et spesifikt spørsmål, og navigerer til rett side i dokumentasjonen. De tar hensyn til helheten og svarene på relevante brukerundersøkelser for å forankre riktige beslutninger i folkets vilje. Innbyggerne kan tilsvarende gå inn i fellesdokumenter, og velge henholdsvis hovedpoenger eller dypdykk. Dokumentasjonssiden er tilpasset deres profil i tilfeller der vi har informasjon om hvordan en sak påvirker visse innbyggerne. Innbyggerne har allerede brukt spørsmålsrammeverket til å svare på enkle undersøkelser om deres situasjon og mer generelle meninger. Innbyggernes svar brukes til rådgivning og tilpassede utfallsmodeller, representantenes tilsvarende meningsprofiler kan inspirere til samarbeid og kompromisser dem imellom.

Dokumentasjonsdelen er delt inn i ulike sider, kjent fra wikiliknende tjenester, sortert etter type sak og geografisk tilknytning. Saken om «Sykkelfelt i Sandgata» vil eksempelvis både kunne finnes via sider for mobilitet og Trondheim Sentrum. De fleste dokumentasjonssider vil inneholde variasjoner av:

- Grunnleggende forhold i saken: beskrivelse av faktiske, eventuelle offisielle innstillinger
- Kritisk syn: vekting av fordeler og ulemper
- Kausalitetsmodeller av ulike alternativer inkluderes der det er relevant eller kan kyndig estimeres, for å konkretisere policy-implikasjoner. I tilfeller der valg gir bestemte virkninger, gis modeller skreddersydd for brukeren.
- Historikk/ståsted for representanter: se individuelle beslutninger og ståsteder over tid, kan gi nyttig innsikt. For eksempel hvor ofte en representant skifter mening, eller gitte anslag på kommende avgjørelser basert på historikken. Det å endre/justere meninger i saker fremlegges nøytralt.
- Resultat av eventuelle undersøkelser: hovedtrekk av opinionen, enten det er enkle ja/nei-fordelinger, eller mer komplekse aggregat.
- Eventuell utlysning av behov for kollektiv problemløsning.


TRONDHEIM BY / VEST / MARIENBORG /


DYPDYKK
HOVEDPOENGER

Plassering av ny gangbro fra Øya til Marienborg

- 1: METURIS ADI IS**
MET FACIENISSITI ERUMQUE REM
- 2: DEBIT QUAE DOLUT**
IS IS VOLUPTATQUI IGNI DO
- 3: ONSQUATEMQUE QUE**
ABORPOS AUT AD



!  **NÆRT DITT BOSTED**

!  **RELATERT TIL TIDLIGERE SAKER DU HAR STØTTET**

\$ **KOSTNADSESTIMATER**

Alternativ	Bar 1 (Green)	Bar 2 (Yellow)	Bar 3 (Blue)
ALTERNATIV 1	Low	High	Medium
ALTERNATIV 2	Medium	Low	Medium
ALTERNATIV 3	High	Medium	Low

+ **LEGG TIL INNSIKT ELLER BE OM HANDLING**

GJENNOMFØRBARHET

Genius Loci er ikke tenkt veldig teknisk avansert, og selv algoritmene som kan forutsi gunstige utfall kan i første omgang basere seg på ganske enkle variabler. Plattformen følger på den ene siden et veldig enkelt prinsipp med undersøkelser og tilpasning av innhold og format. Dokumentasjonssiden har noen flere praktiske spørsmål knyttet ved seg, men det er primært ved moderasjon av innhold. Sikkerhet og verifisering anbefales at følger sikkerhetsnivå 4 (BankID).

I en vurdering av finansiering, styring og eierskap er det mest nærliggende å se til kommuner direkte. Det er tiltenkt å være en offentlig tjeneste, men det er ingen selvfølge at kommunene er interessert eller kan investere i videre utredning og utvikling. Om konseptet tilpasses marginalt, vil det åpne dører for for eksempel forskningsmiljø, medier eller kommersielle interesser, uten at det nødvendigvis er en ønskelig utvikling.

Det eksisterer et relativt mangfoldig landskap av ulike representasjonsmodeller, men de politiske systemene er relativt seige. Så lenge det kan være lengre testperioder og etter hvert merkbar

effekt, vil kommunene ha færre barrierer og selv kunne ta aksjon, men ikke uten en betraktelig treghet med lengre utredningsfaser. Det er også stor forskjell på kommunene våre, og representasjon arter seg forskjellig om vi snakker om de største bykommunene eller bittesmå øykommuner. Intimitet eller mangfold, forskjellene er potensielt for store til å generalisere i en eneste løsning, men samtidig er den såpass fleksibel at den tenkelig vil kunne brukes på litt forskjellige måter (nyttig statistikk versus kvalitativ innsikt for eksempel).

Tillit til ideen og plattformen, kommer i andre rekke etter tillit til institusjonen. Sistnevnte tillitsart regnes som relativt høy, så spørsmålet er om konseptet er tillitsvekkende i seg selv. For å bevare et høyt tillitsnivå, bør brukere uansett administrere rettigheter til egen informasjon/data og det bør bli tydeliggjort hvordan disse brukes. Tar vi tillitsfundamentet for gitt, er nok engasjement en større terskel for brukeradopsjon. Vi er avhengig av en god promoteringsprosess og en mottakelig befolkning som ser poenget med å engasjere seg i lokalmiljøet, samme hvor lav terskelen for deltakelse er.

IMPACT

Politisk/demokratisk

- Den potensielle demokratiske gevinsten ved å forbedre representasjonsdynamikken er stor. En digital løsning som senker terskelen er tiltenkt å inkludere flere, og dermed bli mer representativ og demokratisk, men de som ikke har tilgang til eller kyndighet med teknologien vil følgelig falle utenfor. Dette måtte i så fall blitt en avveining, av gevinst og tap, men om plattformen faktisk klarer å engasjere bør det være en nettogevinst. Selv da kan forskyvningen imidlertid bli mindre demografisk representativ (eldre, minoriteter), og da blir det nærmest et filosofisk spørsmål hva som er rett, om elektoratet bør representere best mulig demografisk, eller representere flest mulig.
- Dag til dag-innsikt kan ha en verdi i seg selv, men å ha enkeltsaker i større grad innom befolkningen vil gi representasjonen ny styrke. Ikke nødvendigvis for å styre mot direkte demokrati, men for å faktisk gi innbyggere en ny innvirkningsaveny som er lavterskel, umiddelbar og slagkraftig. Tjenesten kan slik fostre endring på systemnivå, og politiske prosesser kan tilrettelegges for å få mest mulig innbyggerkomponenten.

Politisk/demokratisk

- Åpenhet og gjennomsiktighet oppnås i større grad gjennom en felles, sentralisert plattform. På sikt kan praksisen representere en fullt tilgjengelig dialog mellom folk og folkevalgte, som bøter på argumentasjon om byråkratisk tilsløring og demokratisk underskudd i representasjonen. Det er verdt å holde et øye med hvorvidt minoritetsmeninger vil kunne bevares om dynamikken skifter mot at de folkevalgte mer direkte følger opinionen (de vil ha åpenbare incentiver for å følge flertallet).
- Prosjektet er selvfølgelig ikke perfekt vektet, men det er tiltenkt som et første steg for å skape en informasjonssymbiose gjennom teknologiens muligheter. Det er vanskelig å ta stilling til behovet for strukturelle endringer uten å ta standpunkt som vil tilrettelegge for nye dynamikker og potensielt maktbalanser, og med det være fordelaktig for noen og svekkende for andre. Eksempelvis vil enhver foreslått endring samtidig fordre en strategisk respons fra politikere og partier, men også fra velgere som får nye måter å innvirke på.
- Kommuner kan dele nyervervet innsikt med hverandre. Gode ideer bør ikke isoleres.
- Fagstaber og rådgivere, eventuelt utvalg og ekspertpaneler, kan gradvis bli avlastet av fellesskapet. Det er da gitt at idégenerering og kvalitetssikring blir en sentral del av løsningen, og ikke bare informasjonsdeling om ståsteder og meninger. Mulighet til å offentlig lyse ut beslutninger til det rådgivende organet vil kunne gi en demokratisk symboleffekt ved større saker.

Samfunnsmessig

- Plattformen kan virke ekskluderende om det ikke løses rett. Potensielt er det en skjev fordeling basert på adopsjonsmønstre, der enkelte grupper kan bli lite representert. Dette problemet henger da også tett sammen med hvor mye påvirkningskraft plattformen kan få. Uansett er den tenkt rådgivende, men om den blir ofte referert til kan det virke udemokratisk om fordelingen ikke er representativ.
- Trenden med arbeidsledighet og frigjøring av tid kan åpne opp for samfunnsengasjement hos betraktelig flere. Da vil vi trenge et samlende sted der engasjement kan inkluderes slagkraftig i større skala
- Datagrunnlaget er en potensiell gullgrube for forskning, men da må tilganger styres uhyre nøye, og brukeren selv må gi tilgang.
- Den tiltenkte bevisstgjøringen vil kunne gi langsiktig samfunnsmessig gevinst. Oppnådd innsikt, ikke bare med tanke på saker og felles problemstillinger, men også prosesser, vil kunne gi ringvirkninger og bygge forståelse også utenfor politisk sfære. Bevisstgjøring gir kanskje også en selvforsterkende effekt i forhold til engasjement, der en søker mer informasjon for å bli mer bevisst når en blir engasjert.
- Klarer vi å vinkle demokratiet så alle føler de blir hørt, så kan det potensielt minimere mye polarisering og koble sammen motstridende tankegodts til dialog. Om plattformen virker optimalt samlende og slagkraftig, kan det raskt føre til bedre policy for utjevning av sosiale og økonomisk ulikheter
- Om ikke dynamikken (den noe idealiserte informasjons-symbiosen) kan bli balansert, vil det tenkelig bare føre til mer splittelse og mistro til andres evner. Et spørsmål er om det likevel eksisterer argumenter for fordelene med å gi politikerne et innsiktsverktøy, selv i et antagonistisk landskap
- Om tjenester oppleves som svekkende for oppnåelse, innflytelse og status, kan en muligens se et frafall av engasjement i lokalpolitikken. Det kan virke svekkende for kompetansen i byråkratiet, og kan med det medføre et sjansespill der tapet potensielt ikke kompenseres for av det tjenesten tilfører.

FREMTIDIG UTVIKLING

Plattformen er ment å tåle tidens tann, er åpen for gradvis modulær utvidelse, og er tilrettelagt for fremtidens raske omveltninger. Videre er det tenkelig med en variasjon av tjenesten på nasjonalt nivå. Der ville den vært aktuell i ganske andre problemstillinger og tilfeller, men fortsatt relevant slik jeg ser det.

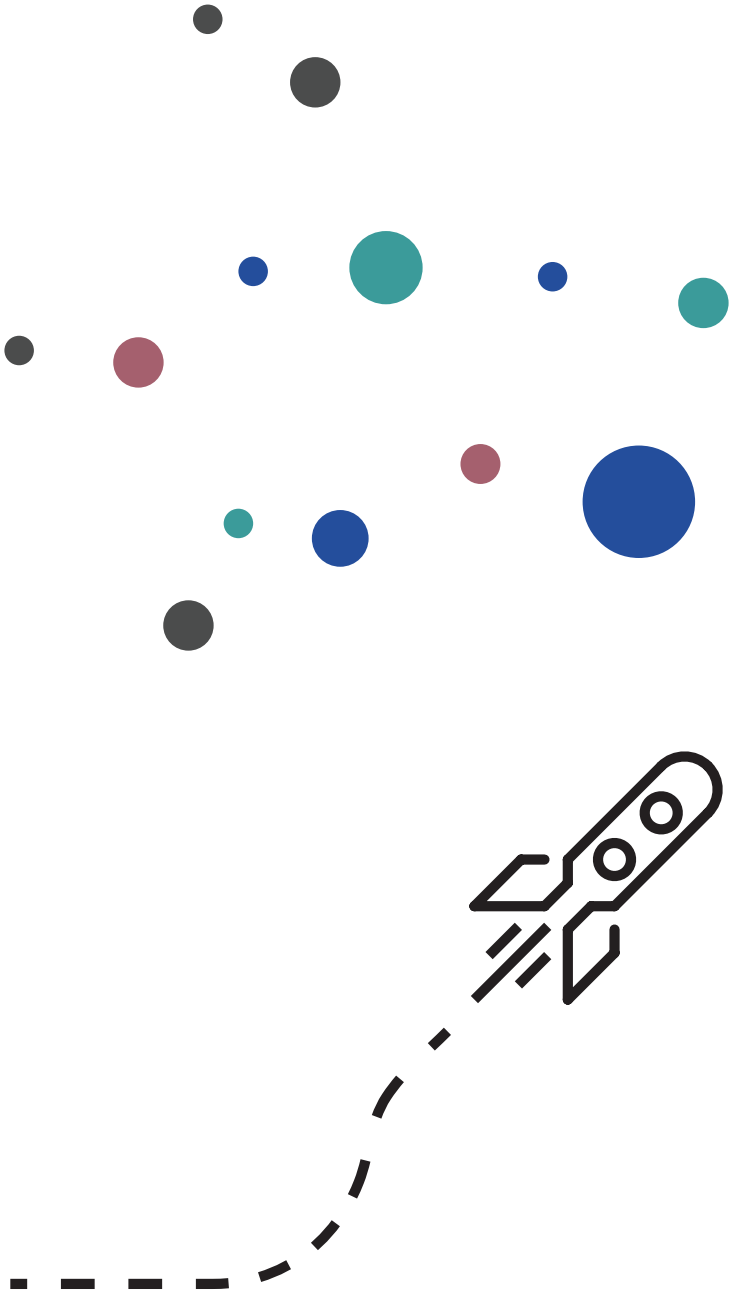
Lokaldemokratiet har en skala og intim relevans for befolkningen som gjør det aktuelt for en enda mer direkte involvering. Det kan bli slik at beslutningstakingen under de rette omstendighetene går til mer direkte avstemninger (med optimert informasjonsgrunnlag naturligvis), og det vil samtidig kunne bli mindre og mindre relevans for enkeltpersoners faglige ekspertise i administrasjonen, om det skulle vise seg at kollektiv innsikt og problemløsning er mer grundig og effektiv. Dette er naturligvis fortsatt gitt at vi ønsker/trenger mer bokstavelige tolkninger av folkestyre og ikke faktisk er tjent med kyndige mellomledd.

Jeg vil ikke representasjonen til livs, jeg vil snarere tvert imot få modellen til å utfylle potensialet, og virke mer umiddelbart, inklusivt og engasjerende. Som et ledd

i det kan en se for seg representasjon av en dynamisk sammensatt kollektiv meningsprofil, mer enn en partisentrisk struktur som vi har i dag. Det ville medført politikere med egen profil som representerer dem med «matchende» profil. Partisystemet har vært nødvendig, men om vi ser mindre og mindre behov for det, kan det være rett å gi slipp.

Kausalitet for eksisterende ideer er et effektivt og interessant verktøy i overbevisning. Men i fremtiden kunne det vært en naturlig forlengelse om man kunne kjørt enkle simuleringer for nye ideer. Kunstig intelligens kan brukes som en forlengelse av algoritmer med utgangspunkt i brukerdata. Hadde en sentral KI tatt utgangspunkt i alle tilgjengelige data og preferansemønstre, kunne den modellert helhetlige forslag og løsninger som den anser som mest fornuftige.

Data om brukerens bruk av plattformen kan etter hvert gi nyttig innsikt, om en ønsker mulighet til å belønne brukere som spesielt aktive eller kyndige. Det kan følges opp med at disse brukernes ytringer gis ekstra tyngde i applikasjonen, om det anses som rettferdig nok.



REFLEKSJON

For et år siden ble jeg fortalt av en professor at jeg var en original tenker som alltid endte med uoriginale løsninger. Sistnevnte gjør seg kanskje gjeldende i dette prosjektet, mer enn noen gang. Men det er også til dels med hensikt, ved å ramme inn løsningsområdet vil det teoretiske grunnlaget få utløp i mer kjente og velprøvde former, som også senker terskelen betraktelig for bruk. Og særlig aktuelt er tilgjengeligheten når rekkevidde har vært et viktig punkt fra start.

Valget av fremgangsmåte var noe dristig, men det har vært interessant å se hvordan jobben med å utarbeide et brukersentrert konsept ikke nødvendigvis har inkludert faktiske innbyggere ved ethvert steg. Det ville uansett blitt naturlig å hente inn omtrent der min prosess avsluttes, etter hvert som konseptet kunne nærmet seg et mer raffinert og testbart produkt.

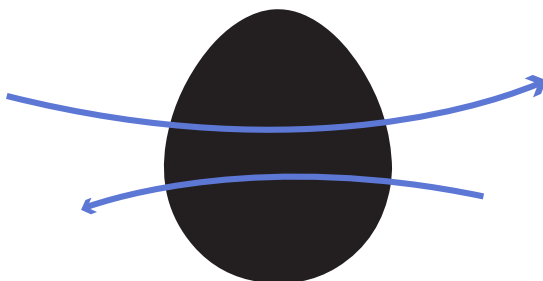
Psykologi og sosiologi som en overordnet form for brukerinnsikt har jeg opplevd som svært interessant og hensiktsmessig for en designprosess. Det er imidlertid også veldig nytt for meg å jobbe med (selv om vi i praksis ofte håndterer mange av de samme konseptene).

Selv om målet var å dekke et helhetlig teoretisk grunnlag, er det visse begrensninger i kapasitet og tid, som innebærer at noen området blir underutforsket eller utforsket (sistnevnte forhåpentligvis i minst mulig grad). Siden jeg gikk såpass bredt ut, kunne ikke min fantasi dekke alt selvfølgelig, så mediedekningen gjennom lokalvalget har vært hjelpende og førende.

Muligens har det oppstått interessante funn gjennom den helhetlige fremgang-

småten og kryssninger mellom disipliner. Selv det som er pinlig overfladisk inngår i en slik prosess med å finne nyttige mønstre. Når det er sagt er det viktig å innrømme at tilnærmingen faktisk har vært altfor ambisiøst, og selv om jeg kanskje har unngått gigantiske blindsoner, så fikk jeg heller ikke favnet på langt nær så mye av feltene som jeg så for meg.

Uansett er det ofte altfor lett å hoppe til et sluttprodukt på bekostning av problemløsning og prosessutforming, og det kan være sunt å iblant bade i kompleksiteten av verden. Enkelheten i løsningen utgjør også nærmest på komisk vis et Colombiegg, der vi bruker lett tilgjengelig teknologi til å oppfylle et sammensatt og sentralt demokratisk behov. Jeg kunne til tider ønske at jeg hadde valgt å gå for en av de mer lekne delkonseptene, men til syvende og sist ville jeg være tro mot løsningen med mest effektiv realiserbarhet.



KONKLUSJON

Man kan hevde at den ideelle tilstanden til politikk er en som ikke trenger å diskuteres i det vanlige, fordi den fungerer som den skal. Et annet ideal kan være en politikk som er helt sammenføyd med et opplyst elektorat, og at nok velgere til enhver tid har nok innsikt til å jevnlig bestemme over sine egne liv på en enkel måte. Uansett vil det alltid være grunner til å styrke de demokratiske prosessene våre, samme hvor velfungerende de oppleves. De av oss som er født inn i liberale demokratier har all mulig grunn til å beskytte dem om vi kan, for det vil kreve så mye mer av oss etter de først har blitt svekket.

Vi har sett hvordan våre demokratiske beslutninger er satt i ganske spesifikke, og iblant statiske, rammer. Vi har også sett hvordan våre interne prosesser og eksterne gruppedynamikker til tider er enormt innvirkende på beslutningene våre, men at vi kollektivt kan gjøre hverandre bedre under rette omstendigheter. Måter vi kommuniserer med hverandre og representanter på, er også avgjørende drivkrefter for våre valgs omstendigheter i moderne tid.

Videre har arbeidet understreket viktigheten av psykologi og overordnet brukerforståelse i utformingen av demokratiske prosesser/systemer. Om ikke annet er det blitt tydeligere at hvis vi skal gjøre grep med demokratiet vårt, kan vi ikke gjøre forhastede beslutninger. Og at det er avgjørende at vi alle, på lik linje med representantene, forankrer prosesser og beslutninger i de rette kunnskapene om oss mennesker og hvordan vi interagerer.

Representativt demokrati i kontekst av menneskelighet i informasjonens tidsalder, forskrudd gjennom en designers linse, er et kaotisk skue på alle mulige måter. Men det er fascinerende å se hvordan vi alle navigerer kompleksiteten på en forunderlig elegant måte. Fascinerende er det også at det tross alt er grunn til å være optimistisk med tanke på menneskehetens og demokratiets fremtid. Og kanskje mer fascinerende enn det igjen: en banal løsning kan komme ut av noe uhyre komplekst.

Noen ganger er svaret på spørsmålet å stille flere spørsmål.



An aerial photograph of a river delta, showing a complex network of channels and islands. The water is a light brown color, and the land is a darker brown. The word "KILDER" is overlaid in large, bold, black capital letters in the center of the image.

KILDER

- ACE: The Electoral Knowledge Network. (2020). Electoral systems. Retrieved from <https://aceproject.org/ace-en/topics/es>
- (2019). Forklart [
- Akerlof, G. A., & Kranton, R. (2010). Identity economics. *The Economists' Voice*, 7(2).
- AlDahdouh, A., Osorio, A., & Caires, S. (2015). Understanding knowledge network, learning and connectivism. *International journal of instructional technology and distance learning*, 12(10).
- Arkin, R. M. (1981). Self-presentation styles. *Impression management theory and social psychological research*, 311, 334.
- Arrow, K. J., Forsythe, R., Gorham, M., Hahn, R., Hanson, R., Ledyard, J. O., . . . Nelson, F. D. (2008). The promise of prediction markets. In: *American Association for the Advancement of Science*.
- Asch, S. E. (1956). Studies of independence and conformity. I. A minority of one against a unanimous majority. *Psychological monographs: General and applied*, 70(9), 1.
- Ashworth, S., & De Mesquita, E. B. (2014). Is voter competence good for voters?: Information, rationality, and democratic performance. *American Political Science Review*, 108(3), 565-587.
- Atlee, T. (2008). Co-intelligence, collective intelligence, and conscious evolution. *Collective intelligence: Creating a prosperous world at peace*, 5-14.
- Attrill, A. (2015). *The manipulation of online self-presentation: Create, edit, re-edit and present*: Springer.
- Attrill, A., & Fullwood, C. (2016). *Applied cyberpsychology*: Springer.
- Avella, J. R. (2016). Delphi panels: Research design, procedures, advantages, and challenges. *International Journal of Doctoral Studies*, 11(1), 305-321.
- Bachmann, R. (2001). Trust, power and control in trans-organizational relations. *Organization studies*, 22(2), 337-365.
- Back, M. D., Stopfer, J. M., Vazire, S., Gaddis, S., Schmukle, S. C., Egloff, B., & Gosling, S. D. (2010). Facebook profiles reflect actual personality, not self-idealization. *Psychological science*, 21(3), 372-374.
- Baldersheim, H. (2019). *Local Autonomy in The Nordic Countries: A report for the Norwegian Association of Local and Regional Authorities: Universitetet i Agder, KS FoU*.
- Bamberger, W. (2010). *Interpersonal trust—attempt of a definition*. Scientific Report, Technical University Munich.
- Bartels, L. M. (1996). Uninformed votes: Information effects in presidential elections. *American Journal of Political Science*, 40, 194-230.
- Bauerlein, M., & Walesh, S. G. (2009). *The Dumbest Generation—How the Digital Age Stupefies Young Americans and Jeopardizes Our Future*. . Jeremy P. Tarcher/Penguin, New York, 2008; 978-1-58542-639-3 (Vol. 9): American Society of Civil Engineers.
- Bawn, K., & Rosenbluth, F. (2006). Short versus long coalitions: electoral accountability and the size of the public sector. *American Journal of Political Science*, 50(2), 251-265.
- Bennett, W. L. (2016). *News: The politics of illusion*: University of Chicago Press.
- Bergh, A. J., & Haugsgjerd, A. (2019). *Hvilken valgordning får flest velgere til å stemme?*
- Betri Reykjavik. (2020). Retrieved from <https://betrireykjavik.is/>
- Bliuc, A.-M., McGarty, C., Thomas, E. F., Lala, G., Berndsen, M., & Misajon, R. (2015). Public division about climate change rooted in conflicting socio-political identities. *Nature Climate Change*, 5(3), 226.
- Bliuc, A. M., McGarty, C., Reynolds, K., & Muntele, D. (2007). Opinion-based group membership as a predictor of commitment to political action. *European Journal of Social Psychology*, 37(1), 19-32.
- Blum, C., & Zuber, C. I. (2016). Liquid democracy: Potentials, problems, and perspectives. *Journal of Political Philosophy*, 24(2), 162-182.
- Bolognini, M. (2001). *Democrazia elettronica: metodo Delphi e politiche pubbliche*: Carocci.
- Boston Consulting Group. (2019). *The Citizen's Perspective on the Use of AI in Government*. Retrieved from <https://www.bcg.com/publications/2019/citizen-perspective-use-artificial-intelligence-government-digital-benchmarking.aspx>
- Buckingham, D. (2007). *Youth, identity, and digital media*: the MIT Press.
- Burke, E. (1774). *Speech to the Electors of Bristol*. In.

- Burton, R. A. (2009). *On being certain: Believing you are right even when you're not*. Macmillan.
- Byrne, R. M., & McEleney, A. (2000). Counterfactual thinking about actions and failures to act. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 26(5), 1318.
- Cadwalladr, C., & Graham-Harrison, E. (2018). Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach. *The guardian*, 17, 22.
- Caplan, B. (2001). Rational ignorance versus rational irrationality. *Kyklos*, 54(1), 3-26.
- Caplan, B. (2011). *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*-New Edition: Princeton University Press.
- Cerasoli, C. P., Nicklin, J. M., & Ford, M. T. (2014). Intrinsic motivation and extrinsic incentives jointly predict performance: A 40-year meta-analysis. *Psychological bulletin*, 140(4), 980.
- Chang, E., Hussain, F., & Dillon, T. (2006). *Trust and reputation for service-oriented environments: technologies for building business intelligence and consumer confidence*. John Wiley & Sons.
- Cialdini, R. B. (1993). *Influence: The psychology of persuasion*.
- Cooke, B., & Kothari, U. (2001). *Participation: The new tyranny?*: Zed books.
- Curran, J., Fenton, N., & Freedman, D. (2016). *Misunderstanding the internet*: Routledge.
- Curran, J., & Hesmondhalgh, D. (2019). *Media and Society*: Bloomsbury Academic.
- Dahl, C. A. (2019). 54.245 menn og kvinner står på valglistene på mandag. *A-magasinet*.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its Critics*: Yale University Press.
- Dancey, L., & Sheagley, G. (2013). Heuristics behaving badly: Party cues and voter knowledge. *American Journal of Political Science*, 57(2), 312-325.
- Darcy, R., & Marsh, M. (1994). Decision heuristics: Ticket-splitting and the Irish voter. *Electoral Studies*, 13(1), 38-49.
- De Langhe, B., Fernbach, P. M., & Lichtenstein, D. R. (2015). Navigating by the stars: Investigating the actual and perceived validity of online user ratings. *Journal of Consumer Research*, 42(6), 817-833.
- DeBruine, L. M. (2002). Facial resemblance enhances trust. *Proceedings of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 269(1498), 1307-1312.
- Decide Madrid. (2020). Retrieved from <https://decide.madrid.es/>
- Direktoratet for forvaltning og IKT. (2019). *Innbyggerundersøkelsen 2019*. Retrieved from
- Dirks, K. T., & Ferrin, D. L. (2001). The role of trust in organizational settings. *Organization science*, 12(4), 450-467.
- Elster, J. (1998). *Deliberative democracy*.
- Enge, C., & Kallelid, M. (2019). *Mener mediene har «berøringsangst»: – Vi skal høre på folk når de er forbannet*. Aftenposten.
- Engelbart, D. C. (1962). *Augmenting human intellect: A conceptual framework*. Menlo Park, CA.
- Etterretningstjenesten. (2019). *Fokus 2019: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*.
- European Social Survey. (2018). *ESS9 2018*. Retrieved from
- Fishkin, J. S. (1991). *Democracy and deliberation: New directions for democratic reform* (Vol. 217): Yale University Press New Haven, CT.
- Fishkin, J. S. (2011). *When the people speak: Deliberative democracy and public consultation*: Oxford University Press.
- Foddy, M., Platow, M. J., & Yamagishi, T. (2009). Group-based trust in strangers: The role of stereotypes and expectations. *Psychological science*, 20(4), 419-422.
- FramtidsTrondheim. (2019). *Medvirkningsaktiviteter*. Retrieved from <https://sites.google.com/trondheim.kommune.no/framtids trondheim/medvirkning>
- Freedom House. (2019a). *Freedom in the World 2019*.
- Freedom House. (2019b). *Freedom of the Net 2019*.

- Gerck, E. (2002). Trust as qualified reliance on information. *The COOK Report on Internet*, X (10), 19-24.
- Gerck, E., Neff, C. A., Rivest, R. L., Rubin, A. D., & Yung, M. (2001). The business of electronic voting. Paper presented at the International Conference on Financial Cryptography.
- Ghosh, R. (2006). *CODE: Collaborative ownership and the digital economy*: Mit Press.
- Gigerenzer, G., & Selten, R. (2002). *Bounded rationality: The adaptive toolbox*: MIT press.
- Glaeser, E. L., & Ponzetto, G. A. (2017). Fundamental errors in the voting booth. Retrieved from
- Goldie, J. G. S. (2016). Connectivism: A knowledge learning theory for the digital age? *Medical teacher*, 38(10), 1064-1069.
- Goleman, D. (2006). *Emotional intelligence*: Bantam.
- Goren, P. (2004). Political sophistication and policy reasoning: A reconsideration. *American Journal of Political Science*, 48(3), 462-478.
- Grossman, L. K. (1995). *Electronic republic: Reshaping American democracy for the information age*: Viking Books.
- Grut, S. (2018). Nå kan du søke i norske politikeres innlegg på sosiale medier. NRKbeta.
- Gundersen, M. (2019). Vi undersøkte Facebooks åpenhetsverktøy for å se hvordan politikerne vil vinne våre stemmer. NRKbeta. Retrieved from <https://nrkbeta.no/2019/09/05/vi-undersokte-facebooks-apenhetsverktoy-for-a-se-hvordan-politikerne-vil-vinne-vare-stemmer/>
- Halal, W. E. (2013). Forecasting the technology revolution: results and learnings from the TechCast project. *Technological Forecasting and Social Change*, 80(8), 1635-1643.
- Harari, Y. N. (2018). *21 Lessons for the 21st Century*: Random House.
- Hardin, R. (2002). *Trust and trustworthiness*: Russell Sage Foundation.
- Heiervang, C., & Enge, C. (2019). Uro i tillitslandet - Skal vi prøve å ikke skrike til hverandre. *Aftenposten*.
- Hendricks, V. F., & Hansen, P. G. (2016). *Infostorms: Why do we like?* Explaining individual behavior on the social net: Springer.
- Hindman, M. (2008). *The myth of digital democracy*: Princeton University Press.
- Husøy, E., & Hegtun, H. (2019). Storbyenes kommunestyre har fått dobbelt så mange farger som en Non Stop-pose. Løtting etter flertall tar tid. *Aftenposten*.
- Ingram, D. (2018). Factbox: Who is Cambridge Analytica and what did it do? Reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-facebook-cambridge-analytica-factbox/factbox-who-is-cambridge-analytica-and-what-did-it-do-idUSKB-N1GW07F>
- James, P. (2015). Despite the terrors of typologies: the importance of understanding categories of difference and identity. *Interventions*, 17(2), 174-195.
- Janis, I. L. (2008). Groupthink. *IEEE Engineering Management Review*, 36(1), 36.
- Jenkins, H., & Deuze, M. (2008). *Convergence culture*. In: Sage Publications Sage UK: London, England.
- Kahneman, D. (2003). A perspective on judgment and choice: mapping bounded rationality. *American psychologist*, 58(9), 697.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*: Macmillan.
- Kahneman, D., Slovic, S. P., Slovic, P., & Tversky, A. (1982). *Judgment under uncertainty: Heuristics and biases*: Cambridge university press.
- Kassim, E. S., Jailani, S. F. A. K., Hairuddin, H., & Zamzuri, N. H. (2012). Information system acceptance and user satisfaction: The mediating role of trust. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 57, 412-418.
- Kassin, S., Fein, S., Markus, H. R., McBain, K. A., & Williams, L. (2019). *Social Psychology Australian & New Zealand Edition*: Cengage AU.
- King, A., & Leigh, A. (2009). Beautiful politicians. *Kyklos*, 62(4), 579-593.
- Kleven, Ø. (2019a). Langt flere unge stemte i årets lokalvalg. Retrieved from
- Kleven, Ø. (2019b). Lav valgdeltakelse blant unge voksne. Retrieved from
- KS. (2017). Lokaldemokratiundersøkelse 2017. Retrieved 17.01.2020 <http://rapporter.kf.no/kslokaldemokrati2017.html>

- Kuenkel, M. (2018). Finding a More Human Government. Retrieved from
- Kuklinski, J. H., & Quirk, P. J. (2000). Reconsidering the rational public: Cognition, heuristics, and mass opinion. *Elements of reason: Cognition, choice, and the bounds of rationality*, 153-182.
- Kuklinski, J. H., Quirk, P. J., Jerit, J., Schwieder, D., & Rich, R. F. (2000). Misinformation and the currency of democratic citizenship. *Journal of Politics*, 62(3), 790-816.
- Landemore, H. (2017). *Democratic reason: Politics, collective intelligence, and the rule of the many*: Princeton University Press.
- Lanier, J. (2006). *Digital maoism*. The Edge. org.
- Lanier, J. (2010). *You are not a gadget: A manifesto*: Vintage.
- Lanier, J. (2014). *Who owns the future? :* Simon and Schuster.
- Lanier, J. (2018). *Ten arguments for deleting your social media accounts right now*: Random House.
- Lau, R. R., & Redlawsk, D. P. (2001). Advantages and disadvantages of cognitive heuristics in political decision making. *American Journal of Political Science*, 951-971.
- Lau, R. R., Smith, R. A., & Fiske, S. T. (1991). Political beliefs, policy interpretations, and political persuasion. *The Journal of Politics*, 53(3), 644-675.
- Lawson, C., Lenz, G. S., Baker, A., & Myers, M. (2010). Looking like a winner: Candidate appearance and electoral success in new democracies. *World Politics*, 62(4), 561-593.
- Lindner, R., Hennen, L., & Aichholzer, G. (2016). *Electronic Democracy in Europe*: Springer.
- Linstone, H. A., & Turoff, M. (1975). *The delphi method*: Addison-Wesley Reading, MA.
- Lomasky, L. E., & Brennan, G. (2000). Is there a Duty to Vote? *Social Philosophy and Policy*, 17(1), 62-86.
- Luhmann, N. (2017). *Risk: a sociological theory*: Routledge.
- Luhmann, N. (2018). *Trust and power*: John Wiley & Sons.
- Lupia, A., McCubbins, M. D., & Arthur, L. (1998). *The democratic dilemma: Can citizens learn what they need to know? :* Cambridge University Press.
- Macey, J. R. (2001). Cynicism and trust in politics and constitutional theory. *Cornell L. Rev.*, 87, 280.
- MacKinnon, R. (2012). Consent of the networked: The worldwide struggle for Internet freedom. *Politique étrangère*, 50(2), 432-463.
- Mandarano, L., Meenar, M., & Steins, C. (2010). Building social capital in the digital age of civic engagement. *Journal of planning literature*, 25(2), 123-135.
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking representation. *American Political Science Review*, 97(4), 515-528.
- Marsh, S., & Dibben, M. R. (2003). The role of trust in information science and technology. *Annual Review of Information Science and Technology*, 37(1), 465-498.
- Martinelli, C. (2007). Rational ignorance and voting behavior. *International Journal of Game Theory*, 35(3), 315-335.
- McChesney, R. W. (2002). Whatever happened to cultural studies? *American cultural studies*, 76-93.
- McChesney, R. W. (2013). *Digital disconnect: How capitalism is turning the Internet against democracy*: New Press, The.
- McChesney, R. W. (2016). *Rich media, poor democracy: Communication politics in dubious times*: New Press, The.
- Mikkelsen, S. (2019). Får 12 millioner for å forske på elevenes samfunnsengasjement. *Universitetsavisa*. Retrieved from <https://www.universitetsavisa.no/campus/2019/09/03/F%C3%A5-12-millioner-for-%C3%A5-forske-p%C3%A5-elevenes-samfunnsengasjement-19839017.ece>
- Ministry of Defence. (2018). *Global Strategic Trends: The future starts today (sixth edition)*. Retrieved from
- Misztal, B. (2013). *Trust in modern societies: The search for the bases of social order*: John Wiley & Sons.
- Nisbett, R. (2004). *The geography of thought: How Asians and Westerners think differently... and why*: Simon and Schuster.
- Niskanen, J. (2017). *Bureaucracy and representative government*: Routledge.

- Nooteboom, B. (2002). *Trust: Forms, foundations, functions, failures and figures*: Edward Elgar Publishing.
- Noveck, B. S. (2009). *Wiki government: How technology can make government better, democracy stronger, and citizens more powerful*: Brookings Institution Press.
- NTB. (2019). Valgekspert ser konturene av et nytt partilandskap. *Forskning.no*. Retrieved from <https://forskning.no/demokrati-ntb-politikk/valgekspert-ser-konturene-av-et-nytt-partilandskap/1560445>
- O'Neil, C. (2016). *Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy*: Broadway Books.
- Ødegård, G., & Svagård, V. (2018). Hva motiverer elever til å bli aktive medborgere? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(1).
- Olivola, C. Y., & Todorov, A. (2010). Elected in 100 milliseconds: Appearance-based trait inferences and voting. *Journal of nonverbal behavior*, 34(2), 83-110.
- Olson, M. (2009). *The logic of collective action* (Vol. 124): Harvard University Press.
- Page, B., & Shapiro, R. Y. (1993). The rational public and democracy. *Reconsidering the democratic public*, 35-64.
- Page, B. I., Shapiro, R. Y., Gronke, P. W., & Rosenberg, R. M. (1984). Constituency, party, and representation in Congress. *Public Opinion Quarterly*, 48(4), 741-756.
- Page, S. E. (2008). *The Difference: How the Power of Diversity Creates Better Groups, Firms, Schools, and Societies-New Edition*: Princeton University Press.
- Pal, M. (2012). The promise and limits of citizens' assemblies: deliberation, institutions and the law of democracy. *Queen's LJ*, 38, 259.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*: Penguin UK.
- Pateman, C. (2012). Participatory democracy revisited. *Perspectives on politics*, 10(1), 7-19.
- Petrik, K. (2009). Participation and e-democracy how to utilize web 2.0 for policy decision-making. Paper presented at the Proceedings of the 10th Annual International Conference on Digital Government Research: Social Networks: Making Connections between Citizens, Data and Government.
- Petrik, K. (2010). Deliberation and collaboration in the policy process: A Web 2.0 approach. *JeDEM-eJournal of eDemocracy and Open Government*, 2(1), 18-27.
- Pew Research Center. (2017). Globally, Broad Support for Representative and Direct Democracy Retrieved from
- Pitkin, H. F. (1967). *The concept of representation* (Vol. 75): Univ of California Press.
- Platow, M. J., Foddy, M., Yamagishi, T., Lim, L., & Chow, A. (2012). Two experimental tests of trust in in-group strangers: The moderating role of common knowledge of group membership. *European Journal of Social Psychology*, 42(1), 30-35.
- Plotke, D. (1997). Representation is democracy. *Constellations*, 4(1), 19-34.
- Plous, S. (1993). *The psychology of judgment and decision making*: Mcgraw-Hill Book Company.
- Prechter Jr, R. R., Goel, D., Parker, W. D., & Lampert, M. (2012). Social mood, stock market performance, and US presidential elections: A socionomic perspective on voting results. *SAGE Open*, 2(4), 2158244012459194.
- Proactima. (2019). Sikkerheten i demokratiske prosesser i Norge. Retrieved from
- Przeworski, A., Stokes, S. C., & Manin, B. (1999). *Democracy, accountability, and representation* (Vol. 2): Cambridge University Press.
- Rehfeld, A. (2006). Towards a general theory of political representation. *The Journal of Politics*, 68(1), 1-21.
- Respons Analyse. (2019). Tillitsbarometer 2019. Retrieved from
- Rosenbluth, F. M. (2019). *The Democratic Dilemma: Taking the Dilemma out of Democracy*. *PS: Political Science & Politics*, 52(4), 646-649.
- Ross, C. (2011). *The leaderless revolution: how ordinary people will take power and change politics in the 21st century*: Simon and Schuster.
- Ross, L., & Nisbett, R. E. (2011). *The person and the situation: Perspectives of social psychology*: Pinter & Martin Publishers.
- Rossavik, F. (2019). NRK som systemets lakei. *Bergens Tidende*.

- Rushkoff, D. (2003). Open source democracy: How online communication is changing offline politics: Demos.
- Saglie, J., Allern, E. H., & Østerud, Ø. (2019). Makt og opposisjon: De politiske partiene som demokratisk paradoks.
- Saglie, J., & Seggaard, S. B. (2017). Lokale folkeavstemninger om kommunesammenslåing: Praksis og prinsipper. Rapport-Institutt for samfunnsforskning.
- Saglie, J., & Vabo, S. I. (2009). Size and e-democracy: online participation in Norwegian local politics. *Scandinavian Political Studies*, 32(4), 382-401.
- Sapiro, V. (2004). NOT YOUR PARENTS' POLITICAL SOCIALIZATION: Introduction for a New Generation. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 7, 1-23.
- Schwartz, B., Ward, A., Monterosso, J., Lyubomirsky, S., White, K., & Lehman, D. R. (2002). Maximizing versus satisficing: Happiness is a matter of choice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1178.
- Schwarz, N. (2000). Emotion, cognition, and decision making. *Cognition & Emotion*, 14(4), 433-440.
- Schwencke, M., & NTB. (2019). Valghøsten har gitt flere «merkelige samarbeid»: – Kan skape mistillit i det politiske systemet. *Aftenposten*.
- Seggaard, S. B., Christensen, D. A., Folkestad, B., & Saglie, J. (2014). Internettvalg: Hva gjør og mener velgerne.
- Shah, D. V., Kwak, N., & Holbert, R. L. (2001). "Connecting" and "disconnecting" with civic life: Patterns of Internet use and the production of social capital. *Political communication*, 18(2), 141-162.
- Shirky, C. (2008). *Here comes everybody: The power of organizing without organizations*: Penguin.
- Shneiderman, B. (2000). Designing trust into online experiences. *Communications of the ACM*, 43(12), 57-59.
- Simon, H. A. (1955). A behavioral model of rational choice. *The quarterly journal of economics*, 69(1), 99-118.
- Simon, H. A. (1972). Theories of bounded rationality. *Decision and organization*, 1(1), 161-176.
- Slingerland, W. (2011). The fight against trading in influence. *Public Policy and Administration*, 10(1), 53-66.
- Sloman, S., & Fernbach, P. (2018). *The knowledge illusion: Why we never think alone*: Penguin.
- Sniderman, P. M., Brody, R. A., & Tetlock, P. E. (1993). *Reasoning and choice: Explorations in political psychology*: Cambridge University Press.
- Soll, J. B., & Larrick, R. P. (2009). Strategies for revising judgment: How (and how well) people use others' opinions. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 35(3), 780.
- Surowiecki, J. (2005). *The wisdom of crowds*: Anchor.
- Swann Jr, W. B., & Bosson, J. K. (2010). Self and identity. *Handbook of social psychology*.
- Tapscott, D., & Williams, A. D. (2008). *Wikinomics: How mass collaboration changes everything*: Penguin.
- The Economist Intelligence Unit. (2018). *Democracy Index 2018*. Retrieved from
- Todorov, A., Olivola, C. Y., Dotsch, R., & Mende-Siedlecki, P. (2015). Social attributions from faces: Determinants, consequences, accuracy, and functional significance. *Annual review of psychology*, 66, 519-545.
- Tønset, T. S., & Hjorthen, I. R. (2019). Flere titalls folkevalgte har allerede brutt med partiet sitt. NRK. Retrieved from <https://www.nrk.no/osloogviken/et-titalls-folkevalgte-har-allerede-brutt-med-partiet-sitt-1.14754964>
- Törnquist, O., Webster, N., & Stokke, K. (2009). *Rethinking popular representation*: Springer.
- Trondheim Kommune. (2020). *Borgerkraft*. Retrieved from <https://sites.google.com/trondheim.kommune.no/baerekraft-millionen>
- Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological bulletin*, 134(4), 504.
- Vieider, F. M., & Vis, B. (2019). Prospect Theory and Political Decision Making. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- Ware, C. (2012). *Information visualization: perception for design*: Elsevier.
- Weinschenk, S. (2011). *100 things every designer needs to know about people*: Pearson Education.
- Willis, J., & Todorov, A. (2006). First impressions: Making up your mind after a 100-ms exposure to a face. *Psychological science*, 17(7), 592-598.

- Wittman, D. A. (1995). *The myth of democratic failure: Why political institutions are efficient*: University of Chicago press.
- Wolfe, J. D. (1985). A defense of participatory democracy. *The Review of Politics*, 47(3), 370-389.
- Wollebæk, D., Karlsen, R., Steen-Johnsen, K., & Enjolras, B. (2019). Anger, Fear, and Echo Chambers: The Emotional Basis for Online Behavior. *Social Media+ Society*, 5(2), 2056305119829859.
- Woolley, A. W., Aggarwal, I., & Malone, T. W. (2015). Collective intelligence and group performance. *Current Directions in Psychological Science*, 24(6), 420-424.
- Zaller, J. R. (1992). *The nature and origins of mass opinion*: Cambridge university press.

